

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ РЕГІОНАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ**

С.М. Злупко

Шлях до великої науки
(про наукову діяльність академіка
НАН України М.І. Долішнього)

Львів – 2005

Злупко С.М. Шлях до великої науки (про наукову діяльність академіка НАН України М.І. Долішнього). – Львів, 2005. – 160 с.

У книзі вперше висвітлюється шлях академіка НАН України М.І. Долішнього до великої науки. На основі праць вченого розкривається його внесок у розвиток економічної науки, передусім регіоналістики.

Розрахована на економістів і широкий інтелектуальний загал.

ISBN 966-02-3705-7

Комп'ютерний макет, верстка, обробка фото,
переверстка 2017 р. Попадюк П.С.

Рекомендовано до друку Вченою радою Інституту регіональних досліджень НАН України (протокол № 4 від 21.06.2005 р.).

© Інститут регіональних досліджень НАН України, 2005.

Зміст

Передмова.....	7
Формування і становлення вченого.....	10
Пошук і вибір наукових пріоритетів	16
Вчений відбувся	25
Від трудових ресурсів до трудового потенціалу	36
Наукові надбання – українському державотворенню.....	45
Засновник і керівник Інституту регіональних досліджень	65
Примножуючи науковий потенціал Західного наукового центру	99
Конструктор міжнародного наукового співробітництва	115
На чатах української соборності.....	127
Наукова школа академіка М.І. Долішнього	133
Висновки.....	146
Слово про М. Долішнього	148

ПЕРЕДМОВА

На сучасному етапі розвитку суспільства значно зросла роль економічної науки, що пояснюється складністю економічних процесів і обмеженістю господарських ресурсів. Особливо рельєфно окреслюються ці складності в Україні, яка долає колоніально-імперську спадщину і за відсутності належного управлінського досвіду розбудовує національну економіку на соціально-ринкових засадах. У таких умовах особливо важливо проаналізувати, узагальнити і належно оцінити наукову творчість сучасних українських економістів, зокрема наукової еліти, бо вона є надійним джерелом подальшого розвитку економічної науки та її використання у практичній політиці. У тому контексті на пильну увагу заслуговують наукові напрацювання академіка М.І. Долішнього, діяльність якого тісно пов'язана з науковими, економічними і політичними процесами в Україні впродовж останніх більше як сорок років.

Долішній М.І. є відомим вченим-економістом і крупним організатором науки, який працює в системі Національної академії наук України. Він видатний фахівець у галузі регіональної економіки, фундатор заново сформованої наукової школи з проблем соціально-економічного розвитку регіонів України.

М.І. Долішній працює над вирішенням фундаментальних та прикладних проблем розвитку регіонів України, формуванням методико-теоретичних основ регіональної політики в державі. Вчений розробив механізми, визначив форми та окреслив методи територіального управління в багатьох галузях і сферах народного господарства в умовах його ринкової трансформації, визначив основний зміст економічного механізму регулювання регіонального розвитку, реалізації науково-технічної, гуманітарної, фінансово-кредитної та податкової політики, а також зовнішньоекономічної діяльності та транскордонного співробітництва регіонів України. За ініціативи та

під безпосереднім науковим керівництвом М.І. Долішнього розроблено Державні програми соціально-економічного розвитку Карпатського регіону, Поділля, Полісся. Він є одним із авторів Концепції державної регіональної політики України, Концепції Міждержавної програми сталого розвитку Карпат, науковим керівником розробки Стратегії соціально-економічного розвитку Львівщини на період до 2015 року, автором цілої низки аналітичних матеріалів та наукових рекомендацій, що були включені до чергових Послань Президента України до Верховної Ради України та лягли в основу рішень Уряду України.

М.І. Долішній опублікував понад 500 наукових праць, у т. ч. 20 монографій, які знайшли схвальну оцінку наукової громадськості як в Україні, так і за її межами. За цикли робіт йому було присуджено премії НАН України ім. О.Г. Шліхтера (1983 р.) та М.І. Туган-Барановського (1996 р.). Про високий авторитет львівської школи регіоналістики, яку очолює М.І. Долішній, її внесок у вирішення проблем соціально-економічного розвитку регіонів свідчить присудження йому в складі групи науковців Державної премії України в галузі науки і техніки за 2003 р. за цикл робіт з проблем регіональної соціально-економічної політики.

Заснований і очолюваний М.І. Долішнім Інститут регіональних досліджень НАН України став провідною академічною установою в Україні з проблем регіональної політики та транскордонного співробітництва, знаною не тільки в нашій державі, а й далеко за її межами. Під науковим керівництвом М.І. Долішнього захищено 20 докторських і понад 100 кандидатських дисертацій, серед авторів яких – науковці Польщі, Угорщини, Словаччини. Сформовано новий науковий напрям – дослідження проблем просторового розвитку та земельного планування.

Академік М.І. Долішній – голова Наукової ради з питань регіональної соціально-економічної політики НАН України. Він є головним редактором науково-практичного журналу «Регіональна економіка», членом редколегії журналів «Економіка України», «Економіка промисловості», «Статистика України» та ін.

Як голова Західного наукового центру НАН і МОН України вчений проводить значну науково-організаційну роботу щодо інтеграції зусиль наукових установ, вищих навчальних закладів та органів управління

регіону для розв'язання невідкладних завдань його соціально-економічного розвитку. За його ініціативи та під безпосереднім керівництвом на базі Західного наукового центру створено Інститут соціогуманітарних проблем людини, Інноваційно-інвестиційний центр «Сільський господар», проводяться роботи із створення Інституту транскордонного співробітництва. М.І. Долішній є ініціатором і безпосереднім організатором багатьох міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференцій з актуальних питань розвитку національної економіки, розвитку регіонів України та активізації їх транскордонних зв'язків.

Багаторічна та плідна організаційна та наукова діяльність вченого гідно оцінена державою. Його відзначено багатьма державними відзнаками та нагородами, серед яких: Почесна Грамота Президії Верховної Ради УРСР (1986), Орден Трудового Червоного Прапора (1987), Заслужений діяч науки і техніки УРСР (1991), Почесна Відзнака Президента України (1996), Орден “За заслуги” 2-го ступеня (2001), Орден “За заслуги” 1-го ступеня (2004) та інші.

Учений є яскравою особистістю не тільки в Україні, але й за її межами, яка на шляху до великої науки пододала багато перешкод і покорила найкрутіші вершини наукового знання. Життєвий шлях М.І. Долішнього є добрим прикладом для молодого покоління науковців, певним дороговказом їх зростання.

ФОРМУВАННЯ І СТАНОВЛЕННЯ ВЧЕНОГО

Формування вченого, як і людини будь-якого фаху, пов'язано з багатьма обставинами, і передусім природними нахилами і домашнім вихованням. Загальновідомо, що ще ніхто не вирвався із вражень дитинства. Мар'ян Іванович Долішній народився 1 травня 1936 р. в сім'ї інтелігентів у м. Львові. Пильний, уважний і кмітливий, він дитиною ввібрав мудрість своїх батьків, яких щиро шанував.

Після успішного закінчення середньої школи М.І. Долішній навчався у Львівському політехнічному інституті, в якому здобув фах інженера, опісля був скерований на роботу до Бібрського райпромкомбінату на посаду головного інженера, на якій зарекомендував себе з найкращого боку і проявив усім помітні організаторські здібності. Власне завдяки цьому з 1963 р. він зайняв посаду начальника виробничо-технічного відділу Львівського облмісцевому.

Працюючи у Львові, М.І. Долішній мав змогу тісніше спілкуватися із вченими і використовувати вільний від роботи час для занять наукою. Потяг до наукового творення і до розмови з людьми з приводу актуальних економічних проблем знайшов відображення в перших публікаціях М.І. Долішнього, що з'явилися вже в 1964 р. Зокрема він видав брошуру під назвою «Друга молодість підприємства» (Львів: Каменяр, 1964. – 51 с.) і статтю «Зелені скарби» (Жовтень. – 1964. – № 126. – С. 145-150).

Це були, так би мовити, візитні картки нового вченого, який щораз повніше заявляв про свої наукові пошуки. Вже у наступному 1965 р. кількість публікацій М.І. Долішнього, порівняно з попереднім роком, подвоїлася. Зокрема, помітною стала брошура «Спеціалізація – основа успіху», видана у співавторстві¹. У цій праці, до речі, на основі аналізу роботи машинобудівних, деревообробних і швейно-трикотажних під-

¹ Долішній М., Рачков В., Стречень Л. Спеціалізація – основа успіху. – Львів, 1965. – 71 с.

приємств західноукраїнських областей було показано велике значення спеціалізації, кооперації і комбінування виробництва.

Наукові пошуки молодого дослідника були спрямовані на виявлення резервів підвищення ефективності виробництва і продуктивності праці, що в сукупності пов'язані з економією ресурсів і часу. Економія часу – основна категорія економічної науки. Отже, дослідження джерел економії часу при всіх суспільно-економічних системах є проблемою вельми актуальною.

У тому контексті заслуговує на увагу праця М.І. Долішнього, видана під назвою «Рациональне використання основних фондів». У ній проаналізовано склад і структуру основних фондів, ефективність дострокового освоєння і введення потужностей, співвідношення екстенсифікації та інтенсифікації використання основних фондів, вплив спеціалізації на використання основних фондів, взаємозалежність стану основних фондів і кредиту.

Трактування вказаних питань стосувалося планово-директивної системи, але за своєю суттю вони зовсім не чужі ринковій економіці. Навіть більше того, окремі з них, наприклад, зв'язок якості фондів і кредитних відносин, мають суцільно ринковий характер. У книзі наведені яскраві приклади ролі банківського кредиту в підвищенні ефективності господарської діяльності промислових підприємств².

Актуальним досі є висновок з проведеного аналізу, який зводиться до того, що «в усіх галузях народного господарства залишаються невикористаними величезні резерви... Для того, щоб поставити на службу народному господарству наявні резерви, необхідно на кожному підприємстві проаналізувати рентабельність виробництва, ефективність використання основних і оборотних виробничих фондів, виявити причини, які призводять до погіршення результатів господарювання»³.

Наведений висновок, незважаючи на те, що зроблений на основі аналізу матеріально-речових і економічних факторів підвищення ефективності промислового виробництва, спрямований на людину, від якої залежить ефективність функціонування економічних систем, Це, очевидно, усвідомлював молодий дослідник, який опублікував у

2 Долішний М. Рациональне використання основних фондів. – Львів, 1966. – С.62.

3 Там само. – С. 63-64.

1965-1967 рр. статті, присвячені людському фактору, а саме: «Лісові потрібен господар», «Долі людські», «Лісоруб і сім'я», «З вірою в нове». Названі статті значно доповнювали і розширювали спектр економічного аналізу, утверджували людинознавче бачення економіки, в епіцентрі якої завжди стоїть людина.

Успішно закінчивши аспірантуру Львівського лісотехнічного інституту, М.І. Долишній у квітні 1969 р. захистив кандидатську дисертацію на тему «Основні виробничі фонди і шляхи поліпшення їх використання (на прикладі меблевої промисловості Львівської області)» із спеціальності «економіка, організація і планування промисловості». В дисертації була дана наукова характеристика основних виробничих фондів меблевої промисловості. Дослідник відзначав, що «раціональне використання основних виробничих фондів дозволяє збільшити обсяг виробництва без додаткових капітальних вкладень і тим самим вивільняє частину фонду нагромаджень, котру можна спрямувати на подальше розширення виробництва та інші цілі»⁴.

Конструктивність цитованого очевидна і зовсім застосовна в умовах ринкової економіки, зокрема, коли йдеться про ефективність функціонування окремих підприємств, фірм, економічних організацій. Не менш конструктивними є думки, висловлені з приводу необхідності аналізу і обліку використання основних виробничих фондів у меблевій промисловості.

Зробивши акцент на концентрації і спеціалізації виробництва у контексті підвищення його ефективності, дисертант відзначив особливу роль технічного оснащення виробництва, зміни структури парку машин і устаткування, механізації, автоматизації, впровадження нових технологій і управлінських процесів. Оскільки дисертаційне дослідження проводилося у час економічної реформи, спрямованої на підвищення вартісних важелів в економічному розвитку, то на них була звернута особлива увага дисертанта. Він твердив, що необхідно поліпшити стимулюючу дію плати за фонди, «підвищити роль кредитів у фінансуванні капітальних вкладень»⁵. Така вимога обґрунтовується М.І. Долишнім у його кандидатській дисертації, в якій багато місця відведено

4 Долишний М.И. Основные производственные фонды и пути улучшения их использования (на примере мебельной промышленности Львовской области). – Автореф. дисс. ... к.э.н. – Львов, 1968. – С.4.

економічним категоріям і механізмам товарно-ринкового характеру.

Звичайно, ці категорії і механізми тлумачилися в межах офіційної теоретичної доктрини та економічної політики, але не можна запевнити того, що при певному їх «очищенні» вони повністю можуть бути адекватні до ринкового середовища. Своєрідне ринкове навантаження кандидатської дисертації М.І. Долішнього вигідно її вирізняє із тих праць, автори яких не могли вирватися із пут планово-директивної телеології та ідеологічного догматизму, який насильно нав'язувався різними засобами.

Своєрідна ринкова позиція молодого дослідника прослідковується і в його тогочасних публікаціях. Так, у книзі «Економічна робота на фірмах» відзначаються основні напрямки підвищення ефективності діяльності фірм, зокрема переваги нової економічної реформи, що акцентувала на організації та стимулюванні праці. «Основними принципами нової системи, – твердять автори книги, – є економічні методи керівництва, розвиток ініціативи і самостійності колективів підприємств у розв'язанні економічних питань»⁶.

Економічний аналіз діяльності львівських фірм «Прогрес», «Світанок» та інших привів до висновку про особливу важливість аналітично-економічної роботи у підвищенні ефективності виробництва. Нова система господарювання передбачала раціональне використання виробничих фондів підприємств не лише шляхом введення плати в бюджет за них, а й посилення матеріальної зацікавленості кожного працівника в результатах роботи. «Механізм стимулюючої дії, – пишуть автори, – полягає в наявності економічного взаємозв'язку між платністю фондів і порядком відрахувань у заохочувальні фонди, а також між платністю фондів і рентабельністю підприємства»⁷.

З цитованого видно, що при аналізі економічної роботи у фірмах використовувалися ринкові категорії, зроблено особливий наголос на організації виробництва і праці, застосовано системний підхід і логіку мислення, яка нині дістала назв логістики, маркетингу і менеджменту.

5 Там само. – С.20.

6 Долішній М.І., Цапенко Б.В. Економічна робота на фірмах. – Львів, 1969. – С.89.

7 Там само. – С. 102.

У далекі 60-ті роки минулого століття такими категоріями в економічному аналізі користуватися було по суті заборонено. Для того використовувався інший понятійний апарат, який, однак, від сучасної термінології нерідко відрізнявся лише формою, а не змістом. Справа в тому, що об'єктивний економічний процес, незважаючи на заборони і перешкоди, прокладає собі дорогу в різних суспільних системах.

Значною мірою саме це підтверджують ранні дослідження М.І. Долішнього, що в основному були спрямовані на вироблення механізмів ефективного використання виробничих фондів підприємств. У своїй праці «Резерви тривалої дії» він відзначив новий підхід економічної реформи, що тоді проводилася, до управління економікою. Суть нового підходу полягала в тому, щоб «посилити роль економічних методів керівництва, удосконалювати державне планування і розширити господарську самостійність та ініціативу підприємств, впроваджувати і удосконалювати госпрозрахунок»⁸.

Сказане – це, так би мовити, вічна турбота всіх суспільств, країн, людських спільнот, оскільки головним рушієм виробництва, функціонування господарських систем є мотивація праці, людської діяльності взагалі. Вона була актуальною в часи зведення єгипетських пірамід, на світанку і в процесі ринкових перетворень, у добу тоталітаризму. Не менш актуальною є вона нині в Україні, коли відбувається розбудова національної економіки на ринкових засадах. З того погляду, цитоване, як й інші праці М.І. Долішнього, містить варті уваги міркування щодо залучення людського фактора до процесу економічного творення. Адже поза людиною трудно уявити функціонування економіки, діяльність промислових та інших підприємств. Що ж до самої людини, то вона завжди керується певними потребами, інтересами, пріоритетами, які необхідно відповідно стимулювати. Ці аспекти знайшли певне відображення в працях М.І. Долішнього на етапі його наукового формування.

У його науковому становленні певним етапом було навчання в Інституті управління народним господарством Державного Комітету Ради Міністрів СРСР, в якому у 1972 р. він захистив випускну роботу в галузі сучасних методів управління, організації виробництва і планування із застосуванням економіко-математичних методів та обчислю-

8 Долішній М.І. Резервы тривалої дії. – Львів, 1971. – С. 75.

вальної техніки. Завдяки тому до науково-дослідних знань долучилися організаційно-управлінські, без яких трудно долати перешкоди, що виникають нерідко перед дослідниками, зокрема, коли йдеться про реалізацію наукових надбань та особистісного інтелектуального потенціалу. Володіючи науково-дослідними і управлінськими знаннями та навичками, М.І. Долишній сформувався не тільки як учений, але й як здібний менеджер у науці, що вигідно вирізняє його серед перших і других.

Таким чином, можна сказати, що формування і становлення М.І. Долишнього як науковця проходило в особливих умовах, якими він вміло скористався вже тому, що не гаяв часу, а постійно вчився, перебував у науковому і управлінському пошуку, засвоював нові методи в науці та управлінні. Вміло їх систематизував і скеровував на розв'язання щораз складніших і більш значущих для себе й суспільства завдань.

Свідченням цього може бути і видана М.І. Долишнім у співавторстві брошура «Управління якістю промислової продукції», у якій розглянуто питання планування якості продукції, шляхи підвищення якості продукції та економічні механізми управління якістю на прикладі підприємств Львівської області. Узагальнивши обширний статистичний матеріал, автори виділили три групи показників якості промислової продукції, а саме: 1) технічні; 2) художньо-естетичні; 3) економічні⁹.

Для того, щоб досягти високої якості промислової продукції, потрібно об'єднати робітників, інженерів, вчених і конструкторів, економістів і господарників. Щоб таке об'єднання привело до відчутних результатів, потрібна чітка система матеріальної зацікавленості та господарської відповідальності. Водночас, величезне значення має свідомо суспільна зацікавленість промисловців у якості фабричної марки¹⁰. Ці рекомендації та міркування залишаються актуальними і для ринкової економіки ХХІ ст.

9. Долишній М.І., Чапенко В.В. Управление качеством промышленной продукции. – М., 1973. – С. 7.

10 Там само. – С. 63.

ПОШУК І ВИБІР НАУКОВИХ ПРІОРИТЕТІВ

Захистивши кандидатську дисертацію, Мар'ян Іванович Долішній відбувся як науковець. Це він засвідчує і своїми численними публікаціями, в тому числі й на загальноукраїнському рівні. Їх різнотематичність дає підставу говорити про те, що молодий вчений, так би мовити, прикладного спрямування, перебував у пошуку вибору найбільш відповідної його інтересам і задумам тематики наукових досліджень. Звичайно, всякі наукові симпатії доводилося узгоджувати з вимогами часу, що був доволі контрольований у країні тоталітарного режиму.

Незважаючи на визначення останнім певних зон наукових пошуків, економічна діяльність була сильнішою за ідеологічні обмеження. Це добре розумів М.І. Долішній, постійно перебуваючи у творчому неспокої. Завдяки цьому він публікує одна за одною більші і менші праці, в яких розглядає актуальні економічні проблеми тогочасності.

Так, наприклад, протягом 1972-1974 рр. М.І. Долішній публікує такі дослідження, як «Трудові ресурси – на службу п'ятирічки», «Львівщина: обрії десятої п'ятирічки», «Резерви підвищення ефективності виробництва в місцевій промисловості», «Друга професія», «Конструктор і комп'ютер», «Трудові ресурси та їх роль у розвитку промисловості регіону», «Ергономічні аспекти використання робітничих кадрів», «Вивчення професійно-кваліфікаційної структури праці робітників в умовах науково-технічного прогресу», «Колектив і науково-технічний прогрес» та інші.

Щоб належно оцінити появу цих публікацій, потрібно відзначити, що тоді їх автор не працював у вузі чи науково-дослідному інституті, тобто виконував доволі обширну наукову роботу, так би мовити, на робочому місці. Зміст публікацій свідчить, що вчений-виробничник щораз схилився до трудоресурсної проблематики, справедливо вбачав у ній свою творчу перспективу. Варте уваги і те, що у трудоресурсних дослідженнях М.І. Долішній вже тоді орієнтувався, так би мовити, на передові технології в економіці. Саме тим можна пояснити його акценти

на науково-технічному прогресі та на комп'ютерній технології, яка тоді, тобто на початку 70-х років минулого століття, була майже недоступна навіть інженерному персоналу в країні «розвинутого соціалізму».

Названі публікації були своєрідною увертюрою до створення монографічного дослідження, що видане в Києві у 1975 р. під назвою «Трудові ресурси промисловості (на прикладі західних областей Української РСР)». Як випливає з «Передмови», дослідник виходив з того, що докорінні зміни в техніці й технології виробництва посилюють дію закону економічності праці, який дедалі більше проявляється у трудовій діяльності робітників та інженерно-технічних працівників»¹¹.

Власне це і актуалізувало вивчення трудових ресурсів у працедефіцитних та праценадлишкових регіонах. Саме тому автор книги поставив перед собою завдання висвітлити деякі регіональні проблеми використання трудових ресурсів у промисловості у праценадлишкових регіонах на прикладі західних областей Української РСР¹². Це був доволі сміливий для виконання задум. Про це свідчить акцент на трудовонадлишкових регіонах, тоді коли вважалося, що проблема зайнятості розв'язана остаточно. Термін «трудонадлишковість» був натяком на наявність незайнятого населення, що в ринковій економіці називається безробіттям.

Монографія «Трудові ресурси промисловості» складається з п'яти розділів, у першому з яких розглядаються взаємозв'язки розвитку промисловості й трудових ресурсів його забезпечення. З проведеного аналізу у вказаному напрямі дослідник зробив висновок про те, що поліпшення використання трудових ресурсів є «провідною силою матеріального виробництва»¹³. Автор дотримується думки про те, що трудові ресурси визначають можливості економічного зростання, а тому їх раціональне використання на основі науково-технічного прогресу – один із найважливіших напрямів економічного розвитку. Про це він обширно сказав у другому розділі монографії, присвяченому ролі науково-технічного прогресу у використанні трудових ресурсів.

11 Долішній М.І. Трудові ресурси промисловості (на прикладі західних областей Української РСР). – К.: Техніка, 1975. – С. 3.

12 Там само. – С. 4.

13 Там само. – С. 35.

Науково-технічний прогрес сприяє концентрації, спеціалізації і кооперації, що в сукупності веде до економії праці. Ці аспекти у праці М.І. Долішнього розкриті з належною повнотою на матеріалах промислового виробництва Західного регіону України. Характерно, що в дослідженні зроблено акцент на людському і управлінському аспектах прискорення науково-технічного прогресу, розвитку концентрації, спеціалізації, кооперування в промисловості. Підвищенню ролі людського фактора в промисловості мало слугувати соціальне планування.

Значною мірою новаторським моментом монографії був розгляд регіональних факторів використання трудових ресурсів, матеріал з приводу цього міститься у третьому її розділі. Тут, зокрема, йдеться про вплив розміщення промисловості, її галузевої структури, сфери послуг на використання трудових ресурсів регіону. Під тим кутом зору аналізуються міжгалузеві зв'язки і територіальне планування. На основі проведеного аналізу М.І. Долішній дійшов висновку про те, що «впровадження у промисловість досягнень науки і техніки, передового досвіду, вдосконалення управління значно розширить масштаби вивільнення робочої сили, що вимагатиме вжиття необхідних заходів для її перепідготовки і перерозподілу в міжгалузевому масштабі»¹⁴.

Наведений висновок залишається конструктивним і на ХХІ ст., коли інноваційні процеси стали ще інтенсивнішими, а проблема зайнятості ще гострішою. Це стосується і проблем організації праці, що розглядаються в четвертому розділі монографії. В ньому передусім йдеться про стабільність і плинність кадрів у промисловості, що є взаємопов'язаним процесом. Подоланню плинності, на думку дослідника, сприяє здійснення комплексу організаційно-технічних заходів, а саме – чітке планування підвищення кваліфікації та загальноосвітнього рівня, поліпшення санітарно-побутових і психофізіологічних умов праці. Турбота про людину, залучення її до управління виробництвом, інші подібні заходи сприяють підвищенню економічної діяльності.

«У розв'язанні проблеми повнішого використання трудових ресурсів, – писав М.І. Долішній, – надзвичайно важливу роль відіграє матеріальне стимулювання, нерозривно зв'язане з виробництвом і працею

14 Там само. – С. 132.

людини»¹⁵. Це, так би мовити, детермінанта трудової поведінки людини, яка керується потребами та інтересами. Однак було би звуженням виробничої поведінки людини, якщо її інтереси обмежити матеріальними потребами. Людина відрізняється від інших живих істот тим, що вона має розум і волю, отже, усвідомлено сприймає трудовий процес. На це вказує і автор монографії, стверджуючи, що «важливою умовою підвищення продуктивності праці й поліпшення використання трудових ресурсів є розвиток свідомої і творчої діяльності трудящих»¹⁶.

У міру розвитку самої людини, розширення спектра її потреб і можливостей їх задоволення свідомо і творча діяльність набуватимуть щораз більшого значення. Наголос на цьому в умовах панування матеріалістичних парадигм стимулювання праці позитивно характеризує наукові дослідження М.І. Долішнього, зокрема його монографію, присвячену трудовим ресурсам промисловості регіону.

Це можна сказати і про п'ятий розділ монографії, в якому розглядаються питання підготовки кадрів, приведення їх професійно-кваліфікаційної структури до вимог науково-технічного поступу. Вимоги, що їх висуває науково-технічний прогрес до загальноосвітнього і професійного рівня працівників, зумовлюють необхідність удосконалення форм їх підготовки із урахуванням перспективних потреб. «Сучасна науково-технічна революція веде до глибоких позитивних змін у діяльності людини, у змісті її праці, кваліфікації, культурно-технічному та освітньому рівні трудящих, ставить нові вимоги до особистих якостей працівника, передбачає всебічний розвиток його здібностей і творчої активності. У забезпеченні цих вимог важлива роль належить задоволенню матеріальних і духовних запитів трудящих»¹⁷.

Важко заперечити сказаному і не визнати, що воно зорієнтоване на далеку перспективу, бо виходить із фундаментальної засади про те, що людина, її трудовий та інтелектуальний потенціали визначають динаміку економічного зростання. Цю думку, висловлену ще в 70-х роках минулого століття, повністю підтверджує дійсність XXI ст.

15 Там само. – С. 159.

16 Там само. – С. 172.

17 Там само. – С. 219.

Монографія «Трудові ресурси промисловості» дістала позитивний відгук відомих українських вчених, які засвідчили наукову зрілість її автора і актуальність досліджуваних ним проблем¹⁸. Очевидно, не буде перебільшенням вважати, що наукові результати, відображені у монографії, спричинилися до розгортання подальших досліджень для вченого в галузі трудоресурсної проблематики. Тим більше, що з липня 1975 р. для того склалися сприятливіші умови у зв'язку з тим, що М.І. Долішнього було призначено заступником директора з наукової роботи Інституту економіки АН УРСР – керівником Львівського відділення Інституту економіки АН УРСР.

Очевидно, що це призначення дало можливість молодому вченому на повну силу розкрити свій творчий і організаційний талант у сфері економічної науки. Реалізація здібностей М.І. Долішнього знайшла відображення у численних публікаціях, в організації та підготовці методик, передусім з економіки праці.

Вже протягом другої половини 1975 р. М.І. Долішній був співавтором «Методичних рекомендацій з розробки посадових інструкцій та їх використання при атестації управлінського персоналу» (Львів, 1975. – 35 с.). Рекомендації були спрямовані на подолання валових поглядів і підходів щодо кадрового забезпечення системи управління, використання фахових знань і особистих здібностей при заміщенні кадрових посад. У тому ж році вчений опублікував статтю, присвячену впливу структури промисловості на використання праці жінок, був редактором збірника наукових праць «Резерви трудових ресурсів», що виданий у Києві.

Наступні роки в науково-дослідній і науково-організаційній діяльності М.І. Долішнього характеризуються нарощуванням інтенсивності. Досить сказати, що кількість публікацій вченого постійно збільшувалася, їх тематика конкретизувалася, а характер досліджень поглиблювався. Якщо в 1976 р. вчений опублікував 14 праць, то у наступному 1977 р. – 20. Це добра якісна ознака, що свідчить про нарощування творчого потенціалу науковця, який прагнув своєчасно реагувати на події тогочасності, давати їм наукову інтерпретацію.

18 Економіка Радянської України. – 1975. – № 10. – С. 89-90.

У тому контексті варто відзначити, що в 70-х роках минулого століття відчутною стала необхідність пошуків інтенсивних шляхів економічного розвитку, оскільки екстенсивні джерела економічного зростання планово-директивної системи гранично вичерпувалися. Саме тому переорієнтація економіки на науково-технічний прогрес, підвищення якості продукції, економію праці, удосконалення управління, планування і організації набували особливої актуальності. Осторонь цих питань не міг стояти колектив економістів, яким керував М.І. Долішній, що, крім того, мав свої наукові зацікавлення.

Об'єктивні умови і особисті наукові пошуки знайшли відображення у низці колективних і персональних праць вченого, присвячених переважно трудовресурсній тематиці. Так, у 1976 р. М.І. Долішній був співавтором методичних рекомендацій «Впровадження комплексної системи управління якістю праці в колгоспах і радгоспах», препринта наукової доповіді «Питання теорії і методології невиробничої сфери і послуг».

Назва цих методик не є випадковістю, а обумовлена вимогами економічного життя, командно-директивні детермінанти якого щораз вичерпувалися, і потрібно було задіяти людський фактор до економічного поступу. У тому напрямі проводилися активні дослідження особисто М.І. Долішнім і науковцями керованої ним дослідної інституції.

Завдяки йому в жовтні 1976 р. у Львові відбулася Міжнародна наукова конференція, присвячена соціально-економічним проблемам невиробничої сфери і послуг. Метою конференції було вироблення механізмів соціального впливу на зайнятість і ефективне використання людського потенціалу. Трудовресурсна проблематика була тоді особливо актуальною. Про це свідчать такі публікації М.І. Долішнього, як «Деякі методологічні питання праці в галузях невиробничої сфери», «Проблеми розміщення промисловості і використання трудових ресурсів міських поселень», «Соціальне планування і питання використання трудових ресурсів» та ін.

Навіть назви публікацій свідчать про ту велику увагу, яку приділяв учений питанням використання трудових ресурсів. Цій проблематиці були присвячені опубліковані у співавторстві праці М.І. Долішнього «Удосконалення зайнятості сільського населення в системі факторів розвитку людських і природних ресурсів», «Управління вивільненням робочої сили в умовах інтенсифікації виробництва».

Обидві публікації мають новаторський характер. Якщо в першій з'ясовується проблема інтегрованого розвитку людських і природних ресурсів у сільськогосподарському виробництві, то у другій проведено аналіз ефективності впровадження основних напрямів науково-технічного прогресу, їх трудоресурсної значущості. При з'ясуванні вивільнення робочої сили під впливом механізації і автоматизації вперше застосовано індекс вивільнення, що значно підвищувало методичну цінність даного дослідження¹⁹. Наукова громадськість високо оцінила названі дослідження за їх новаторські ідеї.

Потрібно відзначити те, що М.І. Долішній, незважаючи на офіційні обмеження і цензурні перешкоди, спрямовані на дотримання відповідних постулатів у наукових дослідженнях, умів «прориватися» деякою мірою у світ вільнодумства. Це позначилося на його публікаціях та організаційних засадах у галузі науки, спрямованих на розв'язання гострих економічних і соціальних проблем.

Певною мірою це стосується монографії М.І. Долішнього, П.Ю. Беленького, Б.В. Цапенка «Соціально-економічні проблеми якості продукції і праці». У ній, як сказано в анотації, висвітлюється досвід роботи передових підприємств Львівської області в забезпеченні випуску високоякісної продукції, аналізується роль стандартів як основи комплексної системи управління якістю продукції, узагальнюється система матеріального і морального стимулювання та проведення заходів з активізації трудової й творчої діяльності колективів²⁰.

З наведеного визначення змісту монографії випливає, що вона відповідає загальному спрямуванню наукових досліджень М.І. Долішнього, який найбільше цікавився питаннями економіки і соціології праці, механізмами стимулювання людської діяльності, використанням трудових ресурсів, зайнятості тощо.

Названа монографія складається із чотирьох розділів, в яких розглядаються економічний зміст і значення підвищення якості продукції, якість праці як фактор забезпечення якості продукції, вдосконалення

19 Долішній М.І., Злупко С.М. Управління вивільненням робочої сили в умовах інтенсифікації виробництва // Вісник АН УРСР. – 1976. – № 4. – С. 66-75.

20 Долишний М.И., Беленький П.Ю., Цапенко Б.В. Социально-экономические проблемы качества продукции и труда. – К., 1977. – С. 2.

організації виробництва в системі умов підвищення якості продукції, організаційні аспекти створення системи управління якістю продукції на промислових підприємствах і в об'єднаннях.

Згідно з авторською концепцією фактори, що визначають якість продукції, можна поділити на чотири групи, а саме: 1) природні; 2) технічно-економічні; 3) соціально-економічні; 4) організаційно-економічні²¹. Висока якість виробів, – стверджували дослідники, – гарантія своєчасної і успішної їх реалізації, а також зростання ефективності виробництва і одержання додаткового прибутку²².

Наведене твердження вельми цікаве з погляду ринкової його орієнтації в умовах планово-директивної економіки. Адже дослідники оперують категоріями якості, реалізації, прибутку, що властиві ринковій економіці, яка, очевидно, вже надто наступала, якщо доводилося так явно переступати або деформувати планово-директивні заборони.

З огляду наукових зацікавленостей М.І. Долішнього особливої уваги заслуговує той розділ монографії, в якому йдеться про якість праці в системі забезпечення якості продукції. У монографії стверджується, що головною характеристикою якості праці є її продуктивність²³. Очевидно, це так і є. Однак в монографії не тільки констатується необхідність підвищення якості та продуктивності праці, а розроблена система приведення кваліфікації та здібностей працівника до завдань динамічності й ефективності промислового виробництва.

Важлива роль у тому відводиться науково-технічному прогресу, зокрема механізації, автоматизації та впровадженню нових технологій. У монографії відзначається, що автоматизація висуває нову концепцію виробничого процесу, відходу від традиційних побудов організаційних схем виробництва тощо. У зв'язку з науково-технічним прогресом потрібні нові підходи до організації праці, її матеріального і морального стимулювання.

Таким чином, людський фактор посів чільне місце в монографії «Соціально-економічні проблеми якості продукції і праці». З певною умовністю можна твердити, що людський фактор тією чи іншою мірою

21 Там само. – С. 9.

22 Там само. – С. 15.

23 Там само. – С. 44.

присутній у всіх публікаціях М.І. Долішнього за 1977 р.

Йдеться, зокрема, про препринт наукової доповіді «Удосконалення управління зайнятістю в сільському районі». Доповідь «Соціально-економічні проблеми підвищення ефективності використання трудових ресурсів» М.І. Долішній зробив на науковій конференції 24 листопада 1977 р. у Дніпропетровську, у тому ж році він опублікував такі дослідження, як «Науково-технічний прогрес і трудові ресурси», «Регіональні резерви сільськогосподарської праці та раціональне їх використання», «Трудові ресурси в економіці розвинутого соціалістичного суспільства» та ін.

Крім того, протягом 1977 р. вчений у співавторстві опублікував статті «Деякі аспекти наукового забезпечення автоматизованої підсистеми управління зайнятістю», «Проблеми удосконалення балансового методу забезпечення промисловості трудовими ресурсами». Методологічне спрямування мала стаття М.І. Долішнього «Суть і критерії ефективності зайнятості при соціалізмі»²⁴.

Наукова активність виявилася не тільки в публікації власних досліджень, але й редакторській праці. М.І. Долішній був організатором і науковим редактором низки збірників досліджень і, зокрема, з трудово-ресурсної проблематики, якій вчений надавав пріоритетного значення.

Наведені факти свідчать, що на шляху вибору пріоритетів наукових досліджень М.І. Долішній надавав перевагу вивченню розвитку і функціонування людського фактора. Безумовно, вчений не цурався й іншої тематики, зокрема тієї, що була суміжною з людським потенціалом і зайнятістю як категоріями вічними і всюдисущими.

24 Долішній М.І. Суть і критерії ефективності зайнятості при соціалізмі // Економіка Радянської України. – 1977. – № 5. – С. 42-49.

ВЧЕНИЙ ВІДБУВСЯ

З приходом М.І. Долішнього літом 1975 р. до Львова на посаду керівника Львівського відділення інституту економіки АН УРСР окремі недоброзичливці розповсюджували всілякі образливі чутки, які переважно зводилися до того, що, мовляв, новий керівник наукової інституції мало має спільного з наукою, бо працював переважно в адміністративних органах. Ті люди, які спостерігали за роботою М.І. Долішнього зблизка, були іншої думки. Вони вірили, що М.І. Долішній, як вчений, відбудеться у скорому часі. Адже інакше не могло бути, якщо врахувати працьовитість і цілеспрямованість вченого. Талант, помножений на працю, не може не принести бажаного результату. Ще український філософ Г.С. Сковорода казав, хто цікавиться наукою, той любить її, а хто її любить, той ніколи не перестає учитись. Ці слова повністю стосуються М.І. Долішнього, який ніколи не переставав учитись, постійно заповнював прогалини у знаннях і напрацьовував свій освітньо-науковий потенціал.

М.І. Долішній дуже скоро переконливо довів, що мали рацію оптимісти, тобто ті, які вірили в його наукове зростання. Поклавши, як то кажуть, на стіл докторську дисертацію в 1978 р., він спростував домисли всіх своїх зловмисників. До того ж дисертація була видана окремою монографією, і тому кожен мав змогу з нею ознайомитися безпосередньо. Докторська дисертація була присвячена вічній темі, а саме соціально-економічним проблемам використання трудових ресурсів у регіоні. Одноименна монографія називалася «Формування і використання трудових ресурсів (соціально-економічні аспекти регіональних досліджень)».

Як впливає з назви монографії, дослідження М.І. Долішнього стосувалося двох наукових напрямків, а саме, трудоворесурсної проблематики і регіоніки. Ці матеріали були вельми актуальними тоді у зв'язку з вичерпністю екстенсивних джерел економічного розвитку. Вони актуальні й нині, бо пов'язані з раціональною регіональною соціально-економічною політикою держави.

Щоб переконатися у сказаному, доцільно конкретніше розглянути назване дослідження М.І. Долішнього, яке складається із вступу, п'яти розділів, висновків і списку використаних джерел. У даній монографії, як відзначає автор, основна увага зосереджена на вивченні комплексу важливих регіональних особливостей раціонального використання робочої сили, обґрунтуванні шляхів підвищення ефективності використання трудових ресурсів, висвітленні теоретичних питань зайнятості, визначенні критеріїв її ефективності²⁵.

Актуальність цього твердження досі не втрачена, бо раціональне використання трудових ресурсів – це об'єктивна вимога ринкової економіки, умова її конкурентоспроможності. Значний інтерес становить визначення оптимальної зайнятості, під якою вчений розуміє таку відповідність між наявним працездатним населенням і засобами зайнятості, при якій «забезпечується найповніше використання трудового і виробничого потенціалу»²⁶.

Спроби визначити повну, оптимальну, раціональну форми зайнятості значною мірою виглядали новаторськими в умовах переважання валового підходу до визначення трудових ресурсів і зайнятості. Вчений, крім того, акцентував увагу на підвищенні ефективності зайнятості, вважаючи це важливішим напрямом інтенсифікації виробництва. Підвищення ефективності та раціоналізація зайнятості розглядалися дослідником у контексті пошуку резервів трудових ресурсів, дефіцит яких обмежував масштаби розширеного відтворення суспільного продукту.

Власне з метою забезпечення економічного зростання в трудових ресурсах дослідник вказував на їх наявність у регіонах, сільській місцевості тощо. Він радив прискіпливіше вивчати вплив основних напрямів науково-технічного прогресу на вивільнення робочої сили, на виявлення її регіональних і локальних резервів.

Подолання дефіциту трудових ресурсів дослідник шукав в інтенсифікації виробництва, яка можлива, на думку М.І. Долішнього, тільки

25 Долишний М.И. Формирование и использование трудовых ресурсов (социально-экономические аспекты региональных исследований). – К.: Наукова думка, 1978. – С.5.

26 Там само. – С. 14.

на базі досягнень науково-технічної революції, що створює винятково сприятливі умови для зростання продуктивності суспільної праці, раціонального використання трудових ресурсів у всіх галузях матеріального виробництва і невиробничої сфери²⁷.

Вчений не тільки декларував роль науково-технічного прогресу в підвищенні ефективності зайнятості та економії трудових ресурсів, але і всебічно аналізував цей взаємозв'язок, який найрельєфніше простежувався на рівні підприємства. На думку М.І. Долішнього, роль і місце трудових ресурсів в умовах науково-технічного прогресу потрібно розглядати із урахуванням таких моментів: 1) трудові ресурси становлять елемент науково-технічного прогресу; 2) дефіцитність трудових ресурсів суттєво позначається на темпах науково-технічного прогресу; 3) якісне удосконалення трудових ресурсів є важливим завданням суспільства²⁸. З цим узагальненням не можна не погодитися.

Якщо трудові ресурси, їх кількість і якість лімітують темпи науково-технічного прогресу, то останній суттєво позначається на якості й складності праці. На думку вченого, науково-технічний прогрес вивільняє трудові ресурси, створює нові сфери застосування праці, сприяє підвищенню матеріального добробуту і культурного рівня життя народу. Ці узагальнення дослідник підтвердив численними статистичними даними.

Значний інтерес становить розгляд впливу основних напрямів науково-технічного прогресу на економію робочої сили. Найбільш економічні такі напрями технічного прогресу, як впровадження передових технологій, засобів механізації, автоматизації. Значно менше економили робочу силу інші напрями науково-технічного і організаційного прогресу.

Характерно, що аналіз процесу вивільнення робочої сили під впливом науково-технічного прогресу передбачав залучення організаційних важелів економії праці. «Вивільнення робочої сили, – твердив дослідник, – потрібно розглядати у зв'язку з проблемами, для розв'язання яких необхідно підвищити роль і права регіональних

27 Там само. – С. 41.

28 Там само. – С. 44.

служб з праці при обласних Радах народних депутатів з контролю за дотриманням встановленої чисельності працюючих, за темпами зростання продуктивності праці»²⁹.

Це твердження зорієнтоване на використання регіональних особливостей і можливостей удосконалення зайнятості, економії трудових ресурсів. Регіональні особливості трудоресурсовикористання проаналізовані дослідником з належною повнотою. На основі проведеного аналізу зроблені конструктивні висновки, суть яких полягає у підвищенні економічної і технологічної кооперації підприємств, підвищенні міжрегіональних виробничих зв'язків з метою економії праці, прискоренні науково-технічного прогресу, підвищенні якості виробництва тощо. В умовах формування національної економічної системи наведені пропозиції не втратили своєї актуальності. Застосовуючи методологію соціології до вивчення трудових ресурсів, вчений класифікував соціальні фактори, виділивши соціально-політичні, соціально-демографічні, соціально-наукові, соціально-психологічні, ергономічні та соціально-екологічні³⁰. На перший погляд, ця класифікація може видатися одноманітною, насправді вона відповідає природі людини, яка має соціальну сутність. Вона надає особливих прикмет саме трудовим ресурсам, які не можна ототожнювати з будь-якими іншими.

Розбудова механізмів і мотивації поведінки людини на основі її соціальності надає організації управління трудовими ресурсами відповідного змістового наповнення. Цей аспект варто завжди мати на увазі, особливо в умовах ринкового середовища.

А втім, вплив соціальних факторів на трудові ресурси і зайнятість значно ускладнює процес управління ними. Це засвідчує і дослідження М.І. Долішнього, в якому аналізуються наукові основи підвищення ролі балансів в управлінні трудовими ресурсами регіону. Автор вибудував ієрархію структури балансів трудових ресурсів. Вчений виділив адміністративно-територіальні й регіонально-територіальні баланси трудових ресурсів, визначив напрями їх удосконалення. Крім того, регіональний баланс трудових ресурсів тісно пов'язаний з чисельністю зайнятих на кожному підприємстві.

29 Там само. – С. 86.

30 Там само. – С. 171.

Балансовий метод, на думку дослідника, має пряме відношення до раціонального використання робочої сили і в сукупності з іншими методами здатний забезпечити ефективне управління трудовими ресурсами регіону. Саме тому «балансовий метод планування трудових ресурсів повинен бути використаний в ролі одного з найдійовіших інструментів управління «людським фактором»³¹.

Використане щойно поняття «людський фактор» було ніби заявлено на подальші дослідження цієї категорії як в галузевому, так і територіальному розрізі. Як справедливо відзначив М.І. Долішній, вивчення «зайнятості лише в галузевому розрізі не дозволяє розкрити регіональні особливості застосування у суспільному виробництві працездатного населення у відповідності з його віково-статевою, професійною, освітньою та іншими потребами в праці»³². Щоб подолати галузеві та регіональні бар'єри, потрібно трудові ресурси і зайнятість вивчати всебічно і з урахуванням як галузевих, так і регіональних особливостей їх функціонування.

Очевидно, це трудно заперечити, що само собою свідчить про науковий рівень докторської дисертації М.І. Долішнього, в авторефераті якої сказано, що «мета роботи – дослідження проблемних теоретичних і прикладних питань ефективного використання трудових ресурсів у регіонах на основі системного підходу»³³.

Цей методологічний підхід особливо чітко виражений в авторефераті докторської дисертації М.І. Долішнього, в якому розвиток трудових ресурсів розглядається через призму дії на них усієї сукупності факторів на стадії формування, розвитку, перерозподілу і використання в регіоні. Методологічна засада, на думку вченого, має бути однією із найважливіших при складанні балансів трудових ресурсів із урахуванням усіх стадій їх відтворення³⁴.

Дані методологічно-теоретичні основи, нові підходи до визначення резервів трудових ресурсів і управління ними, запропоновані механізми

31 Там само. – С. 53.

32 Там само. – С. 258.

33 Долишний М.И. Социально-экономические проблемы использования трудовых ресурсов (региональные аспекты исследования). Автореф. дис... д.э.н. – К., 1979. - С.2.

34 Там само. – С. 34.

мотивації зайнятості із урахуванням регіональних особливостей свідчили про новаторський характер докторського дослідження М.І. Долішнього, однойменна монографія якого, що відображала зміст докторської дисертації, дістала високу оцінку наукової критики не тільки в Україні, але й за її межами³⁵.

Позитивні зарубіжні відгуки на дослідження вченого – визнання їх наукової актуальності і значущості. А втім, не тільки зарубіжна наукова критика схвально відгукнулася на монографію М.І. Долішнього, але й він публікувався за рубежем. Зокрема в 1978 р. вчений брав участь у науковій конференції у Любліні (Польща), присвяченій проблемам удосконалення організації промисловості. У матеріалах конференції була надрукована доповідь М.І. Долішнього «Головні тенденції удосконалення методів управління промисловістю Радянського Союзу»³⁶.

Знаючи добре господарську практику, володіючи належною економічною інформацією, М.І. Долішній ніколи не вважав себе кабінетним вченим-теоретиком, завжди прагнув набуті теоретичні знання належно реалізувати. Добрим для того засобом були методичні розробки, що містили конкретні заходи щодо реалізації теоретичних напрацювань. Значною мірою цим можна пояснити те, що навіть будучи заклопотаним захистом докторської дисертації, вчений бере активну участь у розробці методик, спрямованих на ресурсне забезпечення соціально-економічного розвитку сільського господарства, удосконалення методологічних і організаційних основ підвищення якості продукції тощо.

Водночас вчений публікує дослідження «Науково-технічний прогноз і ефективне використання робочої сили», «Регіональні аспекти поліпшення використання трудових ресурсів», «Ручну працю на плечі машин», «Фактори підвищення ефективності використання трудових ресурсів». Цій тематиці присвячена написана у співавторстві брошура «Район планує своє майбутнє», в якій узагальнюються результати

35 Черевко И., Злупко С. Трудовые ресурсы региона // Львовская правда. – 1978. – 17 сентября.; Киров Бачо. Проблемы на труда. – 1979. – № 4. – С. 47-51.

36 Efektywnosc przemian form istruk organizacyjnych w premysle: materialy na konferencje Lublin, 1978, s. 36-56.

дослідження проблем соціально-економічного розвитку Радехівського району Львівської області³⁷.

Крім того, вчений чимало зусиль і знань затрачає на редакторську роботу, яку йому щораз більше доводилося виконувати як визнаному фахівцю з трудоресурсної проблематики та керівнику науково-дослідницького колективу. Це, зокрема, засвідчують наукові видання 1979 р., що їх науковим редактором був М.І. Долишний.

Серед досліджень того року виділяється монографія «Соціально-економічна модель сільського району», що була не тільки за назвою, але і за змістом новаторською. Вона створена керованим М.І. Долишнім науково-дослідним колективом, який вивчав системно розвиток економічних і соціальних процесів в адміністративному регіоні. В монографії вперше з'ясовувались проблеми взаємодії людини і природи в процесі сільськогосподарського виробництва³⁸.

На основі проведеного дослідження і створеної монографії під науковим керівництвом М.І. Долишнього були видані методичні рекомендації, спрямовані на ефективне використання трудових та інших ресурсів регіону, зокрема їх резервів у сільському господарстві. Крім того, вчений цікавився умовами праці на промислових підприємствах, що знайшло відображення в колективній монографії «Удосконалення умов праці на промислових підприємствах». Це питання з'ясовується у «Методиці професійного відбору верстатників і робітників провідних професій», в «Методичних рекомендаціях удосконалення балансу трудових ресурсів міста».

Заслужовують на увагу стаття М.І. Долишнього «Програмно-цільове управління розвитком регіональної економіки»³⁹, а також публікація у співавторстві «Основні компоненти моделі комплексного визначення

37 Василів М. Г, Долишний М.І., Бабійчук В.П. Район планує своє майбутнє. – Львів: Каменяр, 1978. – 61 с.

38 Социально-экономическая модель сельского района / Долишний М.И., Злупко С.М., Бевзюк А.Н. и др. – К.: Наукова думка, 1979. – 247 с.

39 Долишний М.И. Програмно-целевое управление развитием региональной экономики. Интеграция науки и производства в условиях развитого социализма. Сб. науч. тр. – К., 1979. – С. 68-75.

резервів робочої сили в регіоні»⁴⁰. Ці та подібні дослідження закладали основи регіоналістики – нового наукового напрямку, який, звичайно, розвивався в інших наукових осередках, але у Львові мав певні особливості, що, до речі, було зазначено тодішніми представниками, так би мовити, офіційної науки, зокрема в Москві.

Під егідою АН УРСР М.І. Долишній опублікував препринт наукової доповіді «Розвиток промислового потенціалу в умовах сучасної урбанізації». Визнанням заслуг вченого було обрання його членом Наукової Ради з проблем демографії і трудових ресурсів Академії наук СРСР. Завданням Наукової Ради було вивчення проблем деморозвитку, трудових ресурсів і зайнятості, вироблення державної стратегії у цій сфері. Значним науковим заходом, що його здійснила названа Наукова Рада, була Всесоюзна науково-практична конференція в 1979 р. у Москві, участь у якій брав М.І. Долишній. При цій нагоді потрібно відзначити, що в галузі трудо-ресурсної проблематики він вже мав у той час чималий доробок.

Вихід на наукові контакти з польськими і угорськими вченими, безумовно, позитивно позначився на напрацюванні творчого потенціалу вченого, який водночас утверджував авторитет української науки. Про це свідчить науково-дослідна, видавнича і організаційна діяльність М.І. Долишнього, який, будучи вірним обраним засадам і принципам, не зменшував творчої напруги, що нерідко трапляється з людьми, які задовольняються бігом на короткі дистанції. М.І. Долишній – це людина стратегічного мислення, що перебувала завжди у постійному творчому пошуку.

Якщо дотримуватися хронологічного принципу, то 1980 р. у житті вченого потрібно визнати результативним у науковому відношенні. Ставши доктором економічних наук, М.І. Долишній дістав змогу ще повніше самореалізуватися і допомагати іншим. Основними напрямками науково-дослідної роботи залишилися попередні, але дещо модифіковані

40 Долишній М.И., Злупко С.М. Основные компоненты модели комплексного определения резервов рабочей силы в регионах // Региональные проблемы управления трудовыми ресурсами: Сб. науч. тр. – К., 1972. – С. 3-15.

відповідно до завдань практичної політики, яка щораз більше фіксувала розбалансованість планово-директивної економіки, що вимагала залучення інтенсивних факторів до процесу розширеного відтворення.

Оскільки екстенсивні джерела економічного зростання вичерпувалися, то підвищувалася значущість науково-технічного прогресу. Це, до речі, знайшло вираз у назві книги «З меншою кількістю – більше продукції», яку видав М.І. Долішній разом з Л.О. Сердюком⁴¹. У ній головний наголос зроблено на підвищенні продуктивності праці. «Основою розвитку країни як на найближчі роки, так і на тривалу перспективу, – йдеться у книзі, – є всебічна інтенсифікація і підвищення ефективності суспільного виробництва»⁴².

Наведене твердження базувалося на тому, що на певній стадії розвитку економіки вичерпуються екстенсивні джерела. Власне такий стан демонструвала планово-директивна система, подальший розвиток якої був пов'язаний з процесами інтенсифікації передусім на основі науково-технічного прогресу і удосконалення організації виробництва і праці. Прикладом такого підходу слугували країни з ринковою економікою.

Спираючись на економічний аналіз діяльності промислових підприємств України, зокрема Львівської області, враховуючи зарубіжний досвід, автори книги відстоювали інтенсивний шлях економічного розвитку, суб'єктом якого вважалася людина. «Визначальну роль у процесі виробництва відіграє людина»⁴³, – стверджувалося у монографії «З меншою кількістю – більше продукції».

На цій методологічній засаді будувалася комплексна програма управління якістю продукції і праці, яка на рубежі 70-80-х років широко впроваджувалася на промислових підприємствах Львова і Львівщини. В економічному обґрунтуванні та популяризації цієї системи активну участь брав М.І. Долішній.

Складовою комплексної системи діяльності інтенсифікації економічного розвитку була програма механізації ручних робіт, розроблена в керованому М.І. Долішнім Львівському відділенні інституту економіки

41 Долішній М.І., Сердюк Л.О. З меншою кількістю – більше продукції. – К., 1980. – 150 с.

42 Там само. – С. 6.

43 Там само. – С. 111.

АН УРСР. З цієї тематики було організовано «круглий стіл» за участю вчених і керівників Львівської області. У «круглому столі» брав участь з доповіддю М.І. Долишний. Тоді ж він опублікував статтю «Управління процесами механізації і автоматизації ручних робіт в регіоні»⁴⁴.

Проблеми удосконалення управління трудовими ресурсами, працею, зайнятістю знайшли відображення у низці публікацій вченого за 1980 р. Серед них варто виділити статтю «Господарський механізм управління працею», «Коли мета ясна», «На науковій основі». Значною мірою ця тема з'ясовується у створеній за задумом М.І. Долишнього і за його співавторства колективній монографії «Організація виробництва і управління в об'єднаннях».

На особливу увагу заслуговує участь вченого у створенні методик і програм, спрямованих на удосконалення системи управління трудовими ресурсами і зайнятістю. Так, під науково-методичним керівництвом М.І. Долишнього були розроблені «Методичні рекомендації із складання цільової комплексної програми із вдосконалення зайнятості і підвищення ефективності використання трудових ресурсів Львівської області».

Як зазначалося у вступі, цільова програма спрямована на:

- пошук внутрігосподарських резервів значного прискорення темпів зростання продуктивності праці на основі впровадження досягнень науково-технічного прогресу, передової технології, комплексної механізації і автоматизації виробничих процесів, особливо механізації допоміжних і підсобних робіт, скорочення ручної праці;
- впровадження наукової організації праці, удосконалення управління виробничою діяльністю, застосування науково обґрунтованих норм праці, прогресивних систем заробітної плати, скорочення витрат робочого часу, зниження плинності кадрів, зростання культурно-технічного рівня робітників, поліпшення умов їх праці та побуту⁴⁵.

44 Долишний М.И. Управление процессами механизации и автоматизации ручных работ в регионе // Ограничение ручного труда в промышленности региона (вопросы методики, практики): Сб. ст. – Львов, 1980. – С. 43-51.

45 Методические рекомендации по составлению Комплексной программы по совершенствованию занятости и повышению эффективности использования трудовых ресурсов Львовской области / Разр. под научн. - метод. рук. д.э.н. М.И. Долишнего. – Львов, 1980. – С. 3.

Відзначені напрями цільової комплексної програми вдосконалення зайнятості і підвищення ефективності використання трудових ресурсів свідчать, що остання в теоретико-концептуальних засадах спирається на наукові дослідження М.І. Долішнього, які знайшли найповніший виклад у його докторській дисертації, а також у подальших наукових працях. Варто відзначити й те, що на основі даних методичних рекомендацій працівники керованої М.І. Долішнім науково-дослідної установи провели обстеження усіх підприємств Львівської області з метою визначення рівня механізації ручної праці. Матеріал наукових обстежень становив понад десять томів, на його основі були запропоновані конкретні заходи ефективної зайнятості на кожному підприємстві. Однак зреалізувати ці заходи не вдалося через низьку ефективність економічних і управлінських механізмів планово-адміністративної системи.

З метою підвищення ролі управлінської системи в зайнятості була сформована цільова наукова програма «Удосконалення і підвищення впливу галузевих і територіальних органів управління на економіку на 1981-1983 рр.» разом з М.Г. Чумаченком, М.Д. Прокопенком та ін. Однак без належної ініціативи знизу галузеві й територіальні органи не могли із визначеними науковими завданнями справитися. Все це в сукупності актуалізувало проблеми зайнятості, яких, здавалося, не мало би бути у плановій системі. Насправді щораз більше економістів долучалися до розробки проблем зайнятості при соціалізмі, аналітично-критичну оцінку яких дано М.І. Долішнім в окремій праці, що видана у співавторстві⁴⁶.

Така оцінка досліджень інших авторів була потрібна, щоб продовжувати наукові пошуки в галузі зайнятості, яка довго недооцінювалася і навіть заперечувалася в планово-директивній системі господарювання. М.І. Долішній був у числі перших вчених, які не тільки не цуралися проблем зайнятості, але всіляко переконували інших в їх існуванні та необхідності розв'язання.

46 Долишний М.И., Злупко С.М. Проблемы совершенствования занятости в развитии социализме. – К., 1980. – 56 с.

ВІД ТРУДОВИХ РЕСУРСІВ ДО ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ

Трудоресурсна проблематика для вченого виявилася доленосною і стрижневою. Водночас її спектр постійно розширювався, збагачувався знаннями із суміжних галузей і сфер економіки. Тим більше, що трудові ресурси не є замкнутою категорією, бо ні одна галузь економіки не може функціонувати без використання людської праці. Тим можна пояснити пошуки резервів трудових ресурсів на всіх рівнях функціонування економічної системи і у всіх галузях економіки. Власне таким системним був підхід М.І. Долішнього до резервів трудових ресурсів, як це впливає із виданої під його науковою редакцією монографії «Регіональні резерви робочої сили (питання методології і методики аналізу)». Визначаючи зміст, основні компоненти і завдання монографії, її головний редактор писав: «У сучасних умовах ефективно використання трудових ресурсів, виявлення їх резервів має велике значення для галузевого і міжгалузевого перерозподілу робочої сили, забезпечення збалансованого розвитку всіх сфер і галузей народно-господарського комплексу»⁴⁷.

Водночас М.І. Долішній відзначив складність дослідження проблеми у зв'язку з тим, що традиційні визначення повної зайнятості працездатного населення не збігаються з якісними особливостями. На практиці використання трудових ресурсів визначається чисельністю працездатних, залучених до суспільної праці. В той же час недооцінюються показники ефективності і якості роботи.

«Об'єктом дослідження, – відзначав далі М.І. Долішній, – як правило, є макрорівень або окреме промислове чи сільськогосподарське підприємство. Що стосується регіонального підходу, ув'язки галузевих

47 Региональные резервы рабочей силы (вопросы методологии и методики анализа) / Отв. ред. М.И. Долишний. – К.: Наукова думка, 1981. - С.9.

і регіональних аспектів у використанні трудових ресурсів, то вони ще не привернули належної уваги спеціалістів»⁴⁸.

У даній монографії викладено з належною чіткістю методичний інструментарій виявлення резервів робочої сили на основі комплексного підходу і врахування регіональних особливостей. «В монографії основна увага, – писав М.І. Долішній, – приділена визначенню впливу на економію робочої сили науково-технічного прогресу, зростання фондо- і енергоозброєності праці, механізації і автоматизації виробничих процесів основного і допоміжного виробництва промислових і сільськогосподарських підприємств і організацій»⁴⁹.

Монографії були властиві й інші елементи науково-методичної новизни, у ній використано поняття реального трудового потенціалу, яке згодом широко застосовувалося при характеристиці трудових ресурсів. Монографія «Регіональні резерви робочої сили» може вважатися значною мірою етапною в розвитку української регіоналістики як за постановкою досліджуваних питань, так і за глибиною та неординарністю їх висвітлення. У всякому разі ця праця не мала тоді аналогів, незважаючи на наявність київського, харківського та інших наукових осередків вивчення трудових ресурсів і зайнятості.

Очевидно, цим можна пояснити те, що М.І. Долішній був співавтором методичних рекомендацій «Виявлення резервів підвищення ефективності трудових ресурсів регіону», що їх підготували у 1981 р. в Києві. Тоді ж вчений у співавторстві опублікував у академічному журналі статтю «Проблеми методології і методики виявлення резервів робочої сили в регіоні»⁵⁰.

Власними науковими надбаннями М.І. Долішній щедро ділився, беручи участь у наукових конференціях, зокрема у м. Красноярську, де 27-28 жовтня 1981 р. відбулася науково-практична конференція «Соціально-економічні проблеми ефективного використання трудових ресурсів». На ній вчений виступив із доповіддю «Цільова комплексна

48 Там само. – С. 4-5.

49 Там само. – С. 6-7.

50 Долішній М.І., Злупко. С.М., Занько Ю.С. Проблеми методології і методики виявлення резервів робочої сили в регіоні // Вісник АН УРСР. – 1981. – № 6. – С. 66-79.

програма удосконалення зайнятості і підвищення ефективності використання трудових ресурсів».

У наступному 1982 р. трудоресурсна тематика і проблематика залишилися актуальними, але категоріальний апарат і організаційний механізм їх розв'язання удосконалювалися. Так, наприклад, у той час значної популярності набули науково-виробничі комплекси, створення різних цільових програм, зокрема програми «Праця». Багато уваги їм приділяв М.І. Долішній – як дослідник і як керівник академічної інституції.

У тому ж році вчений опублікував кілька статей, присвячених програмі «Праця», видав препринт наукової доповіді «Цільові комплексні програми удосконалення зайнятості»⁵¹. М.І. Долішній був співавтором і організатором видання колективних монографій «Виробничо-територіальні комплексні формування» і «Соціально-економічні проблеми удосконалення господарського механізму». Ці монографії базуються головню на регіональному матеріалі і є певним поповненням регіоналістичних видань.

Низку видань вчений здійснив з київськими і донецькими науковцями, що є позитивним явищем, якщо його оцінювати із загальноукраїнських позицій. Наукові контакти М.І. Долішнього постійно розширювалися і міцніли, збагачувалися досвідом взаємного спілкування. Вчений дбав також за зміцнення зв'язків економічної науки з виробництвом, що знаходило відображення у створенні методичних рекомендацій, передусім щодо удосконалення механізмів використання трудових ресурсів і зайнятості.

Наукова інтуїція і організаційний хист, які завжди супроводили діяльність М.І. Долішнього, втілювались у програмування і реалізацію нових досліджень та видань. Одним із підтверджень сказаного може слугувати створення чотиристоронньої праці «Українські Карпати». Будучи залученим до цієї праці, пам'ятаю, з якою настирливістю і захопленням ставився М.І. Долішній до власного задуму, який в тоталітарно-режимних умовах нелегко було здійснити. Йому чинили опір консервативні вчені, які не сприймали самої назви видання – «Українські Карпати». Щоб це зрозуміти, потрібно нагадати, що Українські Карпати

51 Долишний М.И., Злупко С.М. Целевые комплексные программы совершенствования занятости. – К., 1982. – 47 с.

тоді називали радянськими, іноді навіть російськими, а в назві «Українські Карпати» вбачали певне національне спрямування, яке суперечило офіційній ідеології.

Незважаючи на значний спротив, М.І. Долішній все-таки добився свого. Він зумів об'єднати провідних науковців Західного наукового центру до написання комплексного видання «Українські Карпати» в чотирьох книгах: «Природа», «Історія», «Економіка», «Культура». Це було перше такого роду видання. Книга «Українські Карпати. Економіка» вийшла у світ у 1988 р. під редакцією М.І. Долішнього, який у передмові до неї писав: «У даний час особливої актуальності набуває визначення можливостей регіону в загальнодержавних відтворювальних процесах, що вимагає всебічного вивчення економічного, виробничого, науково-технічного, демографічного та інших видів потенціалу. Оскільки існують тісні взаємозв'язки між науково-технічним процесом, розподілом праці, спеціалізацією і соціально-економічним розвитком усіх областей Карпатського регіону, в монографії проведено всебічний аналіз рівня їх розвитку з виділенням окремих адміністративних районів, що характеризують гірську і передгірську частину Українських Карпат»⁵².

Потрібно відзначити, що вжите тут поняття «Українські Карпати» мало виховне значення, утверджувало національні почування, проти яких так строго виступали офіційні ідеологи. Саме через них не вдалося видати «Українські Карпати» українською мовою, що хотів зробити організатор цієї праці. Позитивним було вивчення життя населення Українських Карпат в історичному аспекті. В монографії особливу увагу звернено на завдання реалізації природоохоронної політики, раціонального використання трудових ресурсів регіону⁵³.

Завдяки тому, як відзначив відповідальний редактор, вдалося визначити магістральні напрями економічного розвитку регіону, враховуючи бережливе ставлення до землі, її надр, озер і рік, рослинного і тваринного світу⁵⁴.

Акцент на єдності економічного розвитку і раціонального приро-

52 Украинские Карпаты. Экономика. – К.: Наукова думка, 1988. – С. 5.

53 Там само. – С. 8.

54 Там само. – С.

докористування надавав названій праці перспективних орієнтацій. Основою цих орієнтацій була єдність науки і виробництва. Це було не тільки задекларовано відповідальним редактором, але й дістало конкретного відображення в монографії.

Добробут народу, його духовне збагачення, на думку М.І. Долішнього, зайняли належне місце в монографії «Українські Карпати. Економіка»⁵⁵. Підбиваючи підсумки проведеним дослідженням в галузі економіки Українських Карпат, М.І. Долішній вказав на необхідність використання регіональних резервів економічного зростання. «Позитивну роль у тому, – писав учений, – покликані відіграти регіональні науково-технічні та соціально-економічні цільові комплексні програми, що відображають особливості відтворення в Карпатському регіоні на сучасному етапі розвитку економіки»⁵⁶.

Цей висновок можна екстраполювати на сьогодні, коли економічний розвиток Українських Карпат вимагає ефективної цілеспрямованої політики. Окреслена тоді проблематика Карпатського регіону не втратила своєї актуальності в умовах формування національної ринкової економіки, а набула якісно нового навантаження і значущості. Її потрібно розглядати не тільки через призму регіональної системності, а й у контексті ролі та місця Карпатського регіону в національній економічній системі та євроінтеграційних процесах, що поглиблюються і розвиваються.

Враховуючи ці обставини, доцільно доопрацювати і перевидати чотиритомне дослідження «Українські Карпати» українською мовою. Наповнення його новим аналітичним матеріалом, застосування нових теоретичних і методичних підходів значно збагатить видання, зробить його цінним надбанням сучасної регіоналістики, слугуватиме практиці міжнародної співпраці в Карпатському євро регіоні.

А втім, на перевидання заслуговують і деякі інші праці, автором і редактором яких є М.І. Долішній. Передусім це стосується досліджень з трудоресурсної проблематики, якій присвячено, зокрема, монографію «Трудові ресурси виробничих систем» (відповідальний редактор – М.І. Долішній).

У «Передмові» до монографії вчений писав, що «в даному дослідженні розглядаються методичні основи раціонального використання

55 Там само. – С. 14.

56 Там само. – С. 21.

трудових ресурсів, суть і елементи категорії раціональності, особливості використання трудових ресурсів у промислових вузлах»⁵⁷. Необхідно відзначити, що в основу монографії покладено матеріали дослідження використання трудових ресурсів у промислових вузлах, що здійснювалося під керівництвом М.І. Долішнього.

Заслугує на увагу і те, що ці дослідження проводилися з позицій подолання валового підходу у трактуванні трудових ресурсів, який домінував тривалий час у планово-директивній економіці. Категорія раціональності вимагала якісної характеристики трудових ресурсів, урахування загального і особливого в їх використанні. Раціональність була своєрідним поглибленням і доповненням якості трудового потенціалу, проблематика якого успішно досліджувалась в очолюваному М.І. Долішнім науково-дослідному осередку.

Структура і зміст монографії свідчили про значне наукове зростання Львівської трудоресурсної наукової школи, яка сформувалася в керованому М.І. Долішнім відділенні економіки. У ній розглядалися методологічні основи і основи адаптивної інтенсифікації раціонального використання трудових ресурсів, оточуюче середовище використання трудових ресурсів у промислових вузлах, соціальна інфраструктура, організаційні основи особливості використання трудових ресурсів у районних агропромислових комплексах. Інакше кажучи, трудові ресурси та їх раціональне використання досліджувались не тільки в умовах функціонування різного типу виробничих систем, але й із системних позицій. Це надавало дослідженню методологічної ґрунтовності та наукової тривалості.

Говорячи про монографію «Трудові ресурси виробничих систем», потрібно відзначити, що її видання збіглося у часі з проголошенням в Україні Декларації про суверенітет, яка свідчила про відмирання адміністративно-командної системи. М.І. Долішній зовсім не збирався її рятувати. Навпаки, він тоді працював ще з більшим завзяттям, добре розуміючи, що молодій державі будуть потрібні його наукові напрацювання, організаційні здібності, тривало набутий керівний досвід в науці й реалізації її результатів у практичній політиці.

Публікації 1990 р. свідчать про широкі наукові зацікавлення вченого. Так, він публікує матеріал про місцеве самоврядування комплексним

57 Трудовые ресурсы производственных систем. – К.: Наукова думка, 1990. – С. 3.

розвитком Львівської області, викладає свої погляди на проблеми ринку, друкує статтю з проблем інтенсифікації виробництва та його зв'язку з регіональним природокористуванням. Цій тематиці присвячена стаття «Карпати, Карпати». Все це свідчить про те, що вчений зайняв чіткі позиції щодо ринкових перетворень в економіці України.

Незважаючи на широкий спектр наукових зацікавлень вченого, в його публікаціях того часу переважала трудоресурсна тематика. Так, у квітні 1990 р. М.І. Долішній виступив на засіданні Наукової ради АН СРСР з доповіддю «Проблеми зайнятості та міграція населення в нових умовах», на республіканській науково-практичній конференції у вересні 1990 р. в Тернополі зробив доповідь «Шляхи активізації працевзбегігальної політики в умовах радикальної економічної реформи». У тому ж році М.І. Долішній надрукував статтю «Трудовий потенціал у нових умовах господарювання».

Трудовому потенціалу присвятив учений й інші статті та виступи того часу, що свідчить про домінування цієї тематики у творчості М.І. Долішнього, авторитет якого утверджувався щораз переконливіше і ширше, тобто не тільки в Україні, але й за рубежом, зокрема у далеких США. Свідченням того є участь вченого у науковій конференції, яка відбулася у вересні 1990 р. у Філадельфії і була присвячена проблемам економічного розвитку України.

На цій конференції М.І. Долішній виступив з доповіддю «Регіональні аспекти економічного розвитку», яка згодом була опублікована в англomовній книзі «Економіка України». Вчений охарактеризував українські регіони, оцінив демографічну ситуацію, стан промислового розвитку, якість природного довкілля та інші компоненти регіональних систем. У доповіді використані нові статистичні матеріали, що підтверджували колоніальний статус економіки українських регіонів у складі СРСР⁵⁸.

Беручи активну участь у різного рівня наукових конференціях, присвячених переважно трудовому потенціалу, зайнятості, регіональному управлінню, публікуючи наукові праці в Україні та за

58 Marian Dolishnij. Regional Aspects of Ukraine's Economic Development // The Ukrainian Economy. Achievements Problems Challenges I.S. Koropecykj, Eolith. Cambridge, Massachusetts, 1992, p. 290-311.

рубежем, зокрема у США, М.І. Долішній водночас виконував науково-редакторську роботу, сприяючи виданню наукових праць інших дослідників. Значною мірою це стало нормою використання творчого потенціалу вченого, який розкривався щораз потужніше. Треба сказати, що для того склалися й відповідні політичні умови на етапі руху за незалежність України, і особливо в період її утвердження, що супроводилося демократичними перетвореннями в суспільному житті взагалі й у сфері науки зокрема.

Для науковця свобода дій і мислення має домінантне значення. Цим максимально прагнув скористатися М.І. Долішній, який виконував нові проекти самореалізації. Він не стояв осторонь державотворчих процесів, а навпаки, всіляко сприяв їм як своїми дослідженнями, так і надаючи допомогу іншим у реалізації їх задумів. Це можу засвідчити власним досвідом написання і захисту докторської дисертації, науковим консультантом якої погодився бути М.І. Долішній, не побоявшись докорів тодішнього начальства. Щоб цей вчинок зрозуміти, потрібно нагадати про те, що моя діяльність була під пильним оком відповідних служб. За сприяння та підтримки М.І. Долішнього я успішно захистив докторську дисертацію, а невдовзі мені було присвоєно звання професора.

Очевидно, багато хто міг навести факти з того часу, які свідчать про допомогу з боку М.І. Долішнього, який завжди вирізнявся доброчинністю, прагненням надати допомогу тим, хто її потребував. Саме тому до його кабінету часто навідувалися люди з різними своїми просьбами.

Етапним в історичній долі України був 1991 р., коли було проголошено Акт про її державну незалежність, що його підтвердив Всенародний референдум. Цей рік був етапним в житті і науковій творчості М.І. Долішнього, який щораз більше цікавився ринковими перетвореннями. Це знайшло відображення у колективній монографії «Суперечності соціалістичної власності і побудова господарського механізму», що була спрямована на подолання монополії державної власності, пошук шляхів і механізмів її трансформації у відповідності з ринковими засадами.

У 1991 р. вчений видав препринт наукової доповіді «Регіональні проблеми економічного і соціального розвитку України», статтю, присвячену проблемам зайнятості, опублікував інші матеріали, був

науковим редактором низки наукових тематичних збірників. Всі ці матеріали відображають зміни в наукових орієнтирах, пов'язаних із розбудовою економіки України на ринкових засадах. Це були перші кроки у вказаному напрямі, темпи яких постійно нарощувалися. Тому, як вже відзначалося, сприяли передусім соціально-економічні та політичні обставини, які були забарвлені перебудовою, потужним національно-визвольним рухом, що в сукупності спричинило ломку адміністративно-командної системи з її планово-директивною економікою.

Головними у тому процесі були розвал колоніально-імперської держави і виникнення на її руїнах нових держав, серед яких одне з найвагоміших місць зайняла Україна. Утвердження Української державності з власною економічною системою значно ускладнило розбудову останньої. Це усвідомлювала українська наукова еліта, в рядах якої був М.І. Долішній, який включився усім своїм потенціалом у державотворчі процеси.

НАУКОВІ НАДБАННЯ – УКРАЇНСЬКОМУ ДЕРЖАВОТВОРЕННЮ

Якщо характеризувати науковий світогляд М.І. Долішнього на основі аналізу його досліджень, то, очевидно, вченого можна зарахувати до прихильників еволюційно-генетичного напрямку. Це означає, що він трактував економічні події, процеси і явища з позицій їх розвитку, завдяки якому вони набували нових властивостей залежно від зміни економічного і політичного середовища.

Такий підхід до економіки і економічної науки є вельми конструктивним, бо дозволяє надбані цінності використати в нових умовах. Це засвідчив учений численними своїми працями саме в перехідний період, коли одні економісти цупко трималися старих поглядів, інші виступали бунтарями, заперечували минуле, але не бачили конструктивного сучасного і майбутнього. Погляди і праці М.І. Долішнього мали конструктивну основу, бо вимагали враховувати все позитивне, що було успадковане від попереднього досвіду. Водночас вчений прагнув наукові надбання синтезувати із новітніми знаннями, адаптувати їх до українських економічних і політичних реалій періоду державотворення.

Сказане підтверджують публікації початку 90-х років ХХ ст., коли економічна наука перебувала в пошуку перспективи розвитку національної економіки. Тоді, до речі, частина представників української економічної науки сприймала економічні і політичні зміни пасивно, інші були дезорієнтовані у своїй науковій поведінці. Щодо М.І. Долішнього, то він намагався освоїти механізми ринкової економіки, добре усвідомлюючи, що іншого шляху для України немає. Однак добре розумів і те, що ринок – це не стихія, а процес, який вимагає регулювання, відповідної державної присутності.

Вже у 1991 р. низка праць вченого присвячена ринковій економіці. Так, у статті «Скільки потрібно робочих місць» М.І. Долішній актуалізує проблему зайнятості, яка раніше вважалася розв'язаною остаточно і назавжди. Ринкові перетворення вимагали нового трак-

тування цього питання, як це видно із опублікованої в 1992 р. статті «Привид безробіття»⁵⁹.

Про намагання проникнути в ринкові механізми соціально-економічного розвитку свідчить методична розробка «Основи сучасного маркетингу», статті «Ринкова економіка і нові господарські структури», «Ринкова економіка – не стихія» та ін. У них, з одного боку, зроблено акцент на необхідності скористатися державним регулюванням економічними процесами, не довірятися стихії ринкових механізмів, з другого боку, – якомога повніше використовувати цінові механізми, бо вони відповідають природі ринкових відносин. У ринковій економіці все має ціну. Це загальновизнаний в економічній науці постулат, нехтування яким призводить до негативних наслідків.

Надаючи належного значення ціновим механізмам у ринковій економіці, вчений взяв участь у розробці «Методології та методики визначення нормативної ціни природних курортних ресурсів та платежів за їх використання». При розробці такої методики доводилося долати бар'єри, що їх ставила на шляху опрацьована з цінових механізмів трудова теорія цінності, на якій сформувалося попереднє покоління українських економістів. Оскільки економічний світогляд поступово змінюється, то утвердження ринкових поглядів на використання елементів довкілля і трудового потенціалу проходило вельми повільно.

Варто відзначити, що вказані компоненти економічного зростання розглядалися через призму формування національної економіки. Переконливо про це свідчить стаття М.І. Долішнього «Продуктивні сили суверенної України» (Львів, 1992), суть якої зводилася до обґрунтування створення національної економічної системи на руїнах планово-директивної економіки. Функціонування національної економіки залежить від системи регіоналізації, про яку вчений висловився у спеціальній публікації «Як поділити Україну?»⁶⁰. У ній доводиться

59 Долишний М., Злупко С. Призрак безработицы // Высокий Замок. – 1992. – 7 апреля.

60 Долішний М.І. Як поділити Україну? // Голос України. – 1992. – 17 вересня.

необхідність наукового обґрунтування регіонів України з метою повнішого використання регіональних потенціалів в інтересах розвитку ефективної національної економічної системи, зміцнення економічної безпеки країни. Прихильник наукової регіоналізації, М.І. Долішній завжди був противником сепаратистських тенденцій, виступаючи соборником. Це має принципове значення.

З проголошенням України незалежною державою в полі зору дослідницьких інтересів М.І. Долішнього були проблеми зайнятості, трудового потенціалу, природного довкілля, національної економіки і регіоналізації України. Все це аспекти єдиної системи, яку доводилося формувати в умовах подолання колоніально-імперської спадщини в усіх сферах життя, в тому числі й у економічній науці, зв'язок якої з практикою незаперечний. Через те в перебудові економічного мислення було не менше завдань, ніж у практичному його застосуванні. Це вимагало напруження значних інтелектуальних і організаційних сил, яких, до речі, вченому не бракувало. Про це свідчать, так би мовити, весь перехідний період і трансформаційний процес, протягом якого наукова і організаційна діяльність вченого відбувалася в попередньо визначеній проблематиці.

У 1993 р. М.І. Долішній продовжував вивчати проблеми регіоніки в усіх її головних вимірах, але у тісному зв'язку із загально-національними економічними трансформаціями. Вартим уваги є те, що вчений мав сміливість об'єктивно оцінювати командно-імперську спадщину минулого і застерігати від рецидивів неоколоніалізму⁶¹. Розбудова національної економіки на ринкових засадах вимагала певного зміщення акцентів і при дослідженні економічного розвитку регіонів. Це доволі окреслено виступає у працях М.І. Долішнього того часу, у його доповідях на наукових конференціях.

Так, на Всеукраїнській науково-практичній конференції в 1993 р. вчений зробив доповідь «Волинь в системі розміщення продуктивних сил», на Першому Конгресі Міжнародної української економічної

61 Долішній М., Злупко С. Економічне співробітництво чи економічний неоколоніалізм? // За вільну Україну. – 1993. – 21 серпня.

асоціації (Київ, 1992 р.) виступив з доповіддю «Перебудова еколого-економічного районування України», у вересні 1993 р. на Міжнародній науково-практичній конференції темою виступу М.І. Долішнього були проблеми і перспективи соціально-економічного розвитку Карпатського регіону. До речі, згадана конференція мала назву «Карпати – український міст в Європу: проблеми і перспективи».

Цей факт варто відзначити у зв'язку з розширенням наукової проблематики досліджень М.І. Долішнього, який щораз активніше почав вивчати міжнародний аспект розвитку українських регіонів. Зрозуміло, що це стало можливим лише в умовах державної незалежності, бо в період планово-директивної економіки не тільки національні регіони, але й Україна в цілому не були суб'єктами міжнародного економічного співробітництва. Ці функції монополізував імперський центр.

Вельми характерним у тому відношенні можна вважати інтерв'ю вченого «Як би Карпати могли говорити», що було дано кореспондентові газети «Галичина» з приводу Міжнародної науково-практичної конференції «Карпати – український міст в Європу». Очевидно, що в період тоталітаризму ні Карпати, ні інші українські регіони не мали права голосу, а тому саме в умовах українського державотворення почали виявлятися усі їхні хвороби і болі.

Водночас ставали звичними нові поняття узагальнених і регіоналістичних досліджень, пов'язаних з ринковими перетвореннями, прикордонним співробітництвом, створенням вільних економічних зон, формуванням підприємницьких структур тощо. Ще кілька років тому цих термінів українські економісти уникали, а тепер вони ставали звичними. Це, звичайно, позитивно позначилося і на працях М.І. Долішнього, який не уникав нової термінології, що, до речі, було властиво окремим економістам-консерваторам. М.І. Долішній, навпаки, сам прагнув збагатитися новими поняттями, стимулював до того інших.

При цій нагоді не можу не згадати власних зацікавлень економічною кібернетикою, пошуків науки для окреслення органічного розвитку людини і довкілля, яку було названо екогенологією. Ці новаторські пошуки натрапляли на спротив окремих моїх колег – працівників Львівського відділення Інституту економіки АН УРСР. Очевидно, дехто з них намагався тією чи іншою мірою скомпрометувати мої праці із

вказаної тематики, з деякими компроматами ходили до М.І. Долішнього, який завжди в подібних ситуаціях був мудріший від дрібних зловмисників. Їм не вдалося призупинити мої праці з кібернетики і екогомології, оскільки їх появі великою мірою сприяв М.І. Долішній. Про це би можна сказати багато, але принагідно не можу не відзначити високий інтелектуальний рівень вченого, його зорієнтованість на інноваційний підхід в науці ще тоді, коли в суспільствознавстві вимагали дотримуватися одномірних поглядів, детермінованих матеріалістичною телеологією. Вченому вдавалося прориватися за ці обмеження не тільки у власній творчості, але й в поцінуванні наукових пошуків своїх колег – науковців.

Етапним дослідженням як у науковій біографії М.І. Долішнього, так і в діяльності керованого ним наукового колективу можна вважати двотомну монографію «Соціально-трудовий потенціал: теорія і практика», що видана в 1994 р. Однією із суттєвих прикмет цього видання є до певної міри узагальнення попередніх надбань у вивченні трудового потенціалу, його адаптації до нових умов і визначення перспективи досліджень із зазначеної тематики.

У «Передмові» до видання зазначено: «Економіка України вступає у якісно новий період свого розвитку, який характеризують основним чином дві істотні ознаки: доконечна потреба в подоланні колоніально-господарських деформацій і створення ефективної національної економіки та настійна потреба в заміні командно-бюрократичного механізму стимулами вільної ринкової економіки. І перша, і друга натикаються на величезний опір зовсім не адаптованих до нових господарських умов і вимог структур, соціальних прошарків і груп»⁶². Сказано тут м'яко, але точно і сміливо, головне, що відзначено ті соціальні труднощі, з якими пов'язано процес державотворення. В його основу було задіяно людину праці. Ніхто не може заперечити того, – йдеться далі, – що

62 Соціально-трудовий потенціал: Теорія і практика. Відп. ред. Долішній М.І., Злупко С.М. У двох частинах. – К.: Наукова думка, 1994. – Ч. 1. – С. 3.

людина є першоосновою господарського поступу. Тому й економіка є такою, якими є ми, люди, з нашою здатністю до праці⁶³.

На жаль, багато хто не може того зрозуміти, посилаючись то на природні ресурси, то на технічні засоби, то на обсяги капіталів, забуваючи, що люди – основа поступу. Людина – це верховна цінність, мета господарських дій. Від людини залежать швидкість економічного, технічного і соціального поступу, могутність і міцність Української держави, повноцінне входження її у світове співтовариство»⁶⁴.

Читаючи ці слова, складається враження, що навіть важко виокремити наведену в них думку. Оскільки монографія творилася в умовах свободи наукової творчості, то в ній відображені ті елементи соціально-трудового потенціалу, про які не можна було говорити в період строгої компартійної цензури. Йдеться, зокрема, про врахування національних почувань і української господарської культури в механізмі використання соціально-трудового потенціалу. У дослідженні відзначалося, що мотивація праці є складовою функціонування економічної системи, яка має свою національну специфіку. Мотиваційний механізм не розвивається у вакуумі, а спирається на господарські традиції, соціальну психологію населення, на культуру нації, що формується у тісному зв'язку з власним природним довкіллям. Саме тому Україна не може стати ні Японією, ні США, ні Німеччиною, бо вони розвиваються за власною господарською генетикою⁶⁵.

Окреслені тут аспекти соціально-трудового потенціалу розкриваються у всій повноті в монографічному дослідженні «Соціально-трудова потенція: теорія і практика», яке виконано з позицій нових підходів, наповнене соціальним оптимізмом і вірою у поступ державотворення, що мало тоді неабияке виховне значення на тлі загального скніння, яке було спричинене кризовими явищами в економіці та інших сферах життя. Саме з огляду на новаторський і оптимістичний підхід до з'ясування соціально-трудового потенціалу та мотиваційних

63 Там само. – С. 3.

64 Там само. – С. 4.

65 Там само. – С. 10.

механізмів його використання дослідження було позитивно оцінене науковою критикою⁶⁶.

Позитивне навантаження мали всі публікації М.І. Долішнього того часу. Це стосується як регіональних, так і галузевих проблем. Учений із властивим йому конкретно-конструктивним підходом розглядав концепцію соціально-економічного розвитку Карпатського регіону, організаційно-економічний механізм реформування вугільної промисловості тощо.

У тому ж 1994 р. вчений опублікував кілька праць, присвячених виходу української економіки з кризового стану. У цьому контексті потрібно назвати такі праці: «Аналіз кризової ситуації в Україні і шляхи її подолання», «Деякі пропозиції щодо пошуків шляхів і розробка стратегії виходу економіки України з кризи», «Економіка України борсається в тенетах глибокої кризи», «З позицій державності», «Орієнтири сучасної української економіки», «Передумова економічної структури України», «Перебудова економічної структури України в перспективі входження в Європейське співтовариство», «Структурна трансформація економіки України і її інтеграція в Європейське співтовариство».

Наведені назви праць свідчать про те, що у дослідженнях М.І. Долішнього великого значення набули загальноукраїнські пріоритети, що потрібно вважати явищем закономірним. Передусім такого підходу вимагали завдання розбудови національної економічної системи, яка має спертися на розвинену економіку регіонів. Однак надмірна глорифікація регіонального розвитку може призвести до поглиблення загальнонаціональних деінтеграційних зв'язків з усіма негативними наслідками, які з того випливають.

Заслужовують на увагу європейський орієнтир досліджень вченого, пошуки шляхів входження економіки України та її окремих регіонів у загальноєвропейський господарський простір. На початку ХХІ ст. такий погляд є загальноприйнятим. Тоді ж, у середині 90-х років минулого століття, багатьом потрібно було цю необхідність доводити. Якщо враховувати цей аспект, то потрібно позитивно оцінити

66 Пахомов Ю. Соціально-трудовий потенціал: нові підходи // Економіка України. – 1995. – № 7. – С. 92-93.

тогочасні праці та наукові орієнтації М.І. Долішнього, якому, як вже відзначалося, властива інноваційна позиція, що дозволяє перебувати на передовому рубежі науки, поступово долати на її шляху всілякі перешкоди і підніматися на вершини людського знання та пізнання світу. У даному разі мова йде про світ економіки, складність якого, очевидно, в нікого не викликає заперечень. Цей світ щораз повніше опановував М.І. Долішній, утверджуючи свій науковий авторитет в інтелектуальному середовищі не тільки Львова, але й усієї України і за рубежом.

М. Долішній

М. Долішній та Б. Котик

Зустріч старих друзів. Академік НАН України М. Долішній та академік Російської АН Д. Львов (2004 р.)

Академік НАН України В. Геєць, чл.-кор. НАН України В. Мікловда та академік НАН України М. Долішній (Ужгород, 2004 р.)

М. Долішній та А. Гальчинський

Пошанування професора С. Злупка з нагоди ювілею

Присвоєння М. Долішньому звання Почесного доктора
Ужгородського національного університету (2002 р.)

Лауреати Державної премії (2003 р.)

АКАДЕМІЯ НАУК УРСР

АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНСЬКОЇ РАДЯНСЬКОЇ СОЦІАЛІСТИЧНОЇ РЕСПУБЛІКИ

на підставі Статуту Академії Наук УРСР

ОБРАЛА
Мар'яна Івановича
ДОЛІШНЬОГО

ЧЛЕНОМ - КОРЕСПОНДЕНТОМ
АКАДЕМІЇ НАУК УРСР

з спеціальності «Регіональна економіка»

18 травня 1990 року

Президент Академії Наук УРСР
академік *Патон* Б. Є. ПАТОН

Головний вчений секретар
Президії Академії Наук УРСР *Стогній*
академік АН УРСР Б. С. СТОГНІЙ

№ 470

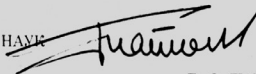

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК
УКРАЇНИ**
НА ПІДСТАВІ СВОГО СТАТУТУ
ОБРАЛА

**Мар'яна Івановича
ДОЛІШНЬОГО
АКАДЕМІКОМ
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК
УКРАЇНИ
З СПЕЦІАЛЬНОСТІ
"Економіка"**

4 грудня 1997 року

ПРЕЗИДЕНТ
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК
УКРАЇНИ
АКАДЕМІК НАН УКРАЇНИ

Б. Є. ПАТОН

ГОЛОВНИЙ УЧЕНИЙ СЕКРЕТАР
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК
УКРАЇНИ
АКАДЕМІК НАН УКРАЇНИ

А. П. ШПАК

АКАДЕМІЯ
ЕКОНОМІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ

обрала

ДОЛІШНЬОГО
МАР'ЯНА ІВАНОВИЧА

Академіком

Академії економічних наук України
з спеціальності МІСЬКА І РЕГІО-
НАЛЬНА ЕКОНОМІКА

25 червня 1993 року, м. Донецьк

№ 17

Президент
Академії економічних
наук України

М. Гуманченко

М. Г. Чумаченко

Вчений секретар
Академії економічних
наук України

Ф. Ю. Поклонський

Ф. Ю. Поклонський

МІЖНАРОДНА
АСОЦІАЦІЯ
РЕГІОНАЛЬНИХ
НАУК

УКРАЇНСЬКА
АСОЦІАЦІЯ
РЕГІОНАЛЬНИХ
НАУК

ДИПЛОМ

№ 23

Рішенням Ради Української асоціації
регіональних наук

від 31 січня 1997 року

Долішній

Мар'ян Іванович

обраний

ДІЙСНИМ ЧЛЕНОМ (АКАДЕМІКОМ)
АСОЦІАЦІЇ

Президент асоціації М. Чумаченко

М. Г. Чумаченко

Секретар асоціації В. Дегтярьова

В. М. Дегтярьова

м. Донецьк

НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО
імені Т.ШЕВЧЕНКА у ЛЬВОВІ

на підставі

ухвал Наукової Ради та Президії Товариства
від 15 жовтня 1998р. (протокол №5)
об рало

Мар'яна Долишнього

дійсним членом

Наукового товариства ім Т.Шевченка
економічна комісія

Голова НТШ

Олег Ротандів

Науковий секретар НТШ

Олег Купчинський

ДУК.Ю.М

почесного доктора Ужгородського державного університету

Ми, Ректор і Вчена рада Ужгородського державного
університету, урочисто і мовимо

академіка Національної академії наук України, доктора
спеціальних наук, професора, директора Західного наукового центру
Національної академії наук України, директора Інституту
регіональних досліджень

ДО ДУХОВНОЇ МАРЯЛА ІВАНОВИЧА
ПОЧЕШЧЕМ ДОКПОРОМ

за вагомий внесок у розвиток спеціальних наук, за значний
вклад у підготовку наукових кадрів та надання науково-методичної
допомоги університету і підтверджуємо його право користуватися
титлом.

Doctor Honoris Causa (Dr. H.C.).

Підтверджуємо цим засвідчуємо печатком університету і
визнаємо цим підписом.

Субіва В.Ю.

Ужгород, 2000, жовтень, 18

Спільним рішенням Вченої ради і
Сенату Тернопільської академії
народного господарства
від 4 вересня 2002 року

Доктору економічних наук, акадєміку НАН
Мар'янові Івановичу
ДОЛІШНЬОМУ

присвоєно почесний ступінь

Doctor
Honoris Causa

Ректор

С. І. Юрій

Вчений секретар

В. С. Совінський

Рєєстраційний №

200_р.

ЗАСНОВНИК І КЕРІВНИК ІНСТИТУТУ РЕГІОНАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Спираючись на наукові надбання і набутий авторитет у суспільстві, М.І. Долішній прагнув зреалізувати свою давню мрію – створити науково-дослідний інститут, який став би центром вивчення регіональних проблем у їх широкому тлумаченні. Наскільки знаю особисто, вчений з цією думкою не тільки жив, але прагнув при всякій нагоді її зреалізувати. Неодноразово він звертався до вищого керівництва, зокрема Західного наукового центру, з пропозицією створити окремий економічний інститут з відповідними виданнями, щоб тим самим надати нового імпульсу науковим дослідженням.

Одним із аргументів того слугували наукові традиції Львова, в якому завжди у пошанівку були економічні науки, тут сформувався класик української статистики В.М. Навродський, діяло статистичне бюро, з середини ХХ ст. постійно вивчав економічні проблеми І.Я. Франко, потужно була представлена кооперативна думка тощо. Все це слугувало аргументом на користь створення економічного науково-дослідного інституту, що міг скористатися вже наявним науковим потенціалом регіону.

Наявні аргументи, незважаючи на свою очевидність, не могли бути переконливими для командно-планової системи, яка базувалася на засадах строгого централізму і підозріло ставилася до будь-яких місцевих ініціатив. Що стосується регіоналістики, то, як вже говорилося, вона викликала підозри навіть у наукових центрах, оскільки завжди була хоч би уявним носієм відцентровості, що містила в зародку загрозу послаблення централізованого управління. Зрозуміло, що в цих умовах зусилля М.І. Долішнього, спрямовані на створення нового інституту і, відповідно, періодичного видання, були марними.

Ситуація у реалізації наукових задумів докорінно змінилися в умовах української державності. Тепер стало об'єктивністю створення наукових інституцій з регіональним спрямуванням досліджень, оскільки їх потребувала країна. Цьому назустріч пішов М.І. Долішній, який добився того, що восени 1994 р. Львівське відділення інституту економіки

АН України було перетворене в Інститут регіональних досліджень. Водночас із створенням Інституту наукові дослідження в галузі регіоналістики набули нового підходу і глибини, розширився їх спектр⁶⁷.

Одним із найперспективніших набутків ІРД було розширення можливостей у виборі напрямів і тем наукових досліджень, а також створення власних видань, зокрема науково-практичного журналу «Регіональна економіка». Декому може видатися, що поява журналу-щоквартальника «Регіональна економіка» – це звичайний факт. Насправді тут йшлося про появу нового наукового напрямку і відповідне зосередження інтелектуальних сил для його розвитку.

«Основні завдання «Регіональної економіки», – писав головний редактор член-кореспондент НАН України М.І. Долішній, – визначено спадщиною минулого України, її сьогоденням та перспективою на майбутнє. У взаємодії цих чинників і полягає покликання редколегії та авторів журналу, які з урахуванням наукових досягнень національної та світової регіоналістики прагнуть сприяти розбудові економічної системи Української держави, зміцнити фундамент її безпеки. Складність завдання авторського колективу полягає в тому, що Україна успадкувала дезінтегровану в територіальному відношенні економіку, де система регіональних зв'язків мала переважно екзогенний характер, орієнтацію на євроазійський господарський простір. Внутріукраїнський розрив економічних зв'язків й однобічна зорієнтованість є гальмом у розбудові національної, високоефективної, самодостатньої, цивілізованої економічної системи, адаптованої до ринкових механізмів і високих технологій»⁶⁸.

Наведені слова сказані у 1990 р., але вони досі не втратили своєї актуальності. Можливо, навіть навпаки, бо на сучасному етапі українського державотворення і глобалізаційних процесів необхідність зміцнення міжрегіональної консолідації та національної безпеки значно зросла. До того ж окреслені десять років тому проблеми ще остаточно

67 Злупко Степан. Науково-методичний центр української регіоналогії (До десятиріччя заснування Інституту регіональних досліджень) // Шалє. – 2004. – Грудень. – № 23 (254).

68 Долішній М. В добру путь // Регіональна економіка. – 1996. – № 2. – С. 6.

не розв'язані, а сепаративні прояви, як показала виборча кампанія кінця 2004 р., не вщухли.

У контексті цитованого варто відзначити, що М.І. Долішній у вступному слові до «Регіональної економіки» накреслив і програму дій новоствореного науково-дослідного інституту, концептуальні засади наукових досліджень.

Розбудова національної економіки на засадах загальноцивілізаційних детермінант – такий концептуальний стрижень «Регіональної економіки», редколегія якого, на думку його головного редактора, прагнучиме «продовжувати цінні традиції вітчизняної та світової регіоналістики, надавати пріоритет новаторським дослідженням, конструктивним матеріалам і рекомендаціям державного значення»⁶⁹.

Завдяки такій державній орієнтації нове періодичне видання було позитивно сприйняте науковою громадськістю. Так, академік І. Курас писав: «Сподіваюсь, його редколегія і автори доклануть усіх зусиль, щоб знайти оптимальні шляхи найповнішого включення регіональних потенціалів у загальний державотворчий процес на основі створення високоєфективної економічної і політичної системи»⁷⁰.

Можна було би навести ще чимало добрих відгуків щодо появи щоквартальника «Регіональна економіка», навколо якого зосередилися найкращі наукові сили української регіоналістики. На його сторінках протягом тривалого часу публікуються цінні дослідження з регіоналістики.

Цінним виданням ІРД з регіоналістики є наукові збірники, що виходять під назвою «Соціально-економічні дослідження в перехідний період». Кожен з них присвячений комплексним проблемам регіонології. Їх відповідальним редактором є академік М.І. Долішній, який, звичайно, визначає зміст і концепційне спрямування тематичних наукових видань, що є помітним внеском у регіоналістику. Для всебічного поцінування того внеску потрібно провести відповідний аналіз. Очевидно, це у перспективі буде зроблено.

69 Там само. – С. 7.

70 Курас І. Редколегії та читачу журналу «Регіональна економіка» // Там само. – С. 5.

Організація видання щоквартальника «Регіональна економіка» і наукових збірників «Соціально-економічні дослідження в перехідний період» належить до надбань ІРД, що успішно вже понад десять років розвивається під керівництвом М.І. Долішнього, який, звичайно, не припиняв особистих досліджень, характерною прикметою яких є доведення висновків до рівня практичних рекомендацій, зокрема для владних структур. Цією конструктивністю відзначається і праця М.І. Долішнього «Актуальні проблеми формування регіональної політики в Україні». У ній наведені конкретні результати аналізу рівня розвитку економіки окремих областей України, які свідчать, що найбільша частка у створенні ВВП припадає на Донецьку, Дніпропетровську і Запорізьку області, найменша – на Закарпатську, Волинську та Чернівецьку⁷¹.

Усунення або хоч би «зм'якшення» цих нерівномірностей пов'язане з проведенням активної державної соціально-економічної політики. «Регіональна політика, – на думку вченого, – виступає у ролі самостійної політико-економічної категорії і водночас є складовою національної стратегії соціально-економічного розвитку України... Регіональна політика – це сфера діяльності з управління політичним, соціальним та економічним розвитком країни в просторовому аспекті, а стратегія регіональної політики – це довгострокові, найбільш принципові установки і плани діяльності держави та її регіональних органів управління, спрямовані на розв'язання головних проблем і завдань територіального розвитку, тобто розвитку територій макрорегіонів і територій, які входять до їх складу і є меншими за ієрархічним поділом»⁷².

Це розлоге визначення регіональної політики розкриває по суті її зміст, мету та інші компоненти із урахуванням ієрархічності розвитку територіальних соціально-економічних систем. Звичайно, з приводу наведеного визначення можуть бути різні міркування, але не можна відмовити йому в доцільності та конструктивності, коли йдеться про конкретні заходи щодо розвитку окремих регіонів. Ці заходи повинні бути об'єднані спільною ідеєю і метою.

71 Долішній М.І. Актуальні проблеми формування регіональної політики України // Регіональна економіка. – 1999. – №3. – С. 7.

72 Там само. – С. 8.

Згідно з поглядами М.І. Долішнього, гарантом ефективної регіональної політики виступає держава, до компетенції якої входить створення нормативно-правового забезпечення регіонального розвитку. Другою важливою проблемою формування державної регіональної політики є вдосконалення існуючої територіальної системи управління. У тому контексті важливою проблемою є «затвердження нового єдиного соціально-економічного макрорайонування»⁷³.

Останнє вчений пов'язує із здійсненням соціально-економічних перетворень. На його думку, четвертою важливою проблемою у формуванні та реалізації регіональної політики «є перетворення соціальної політики із засобу у мету усіх економічних перетворень»⁷⁴. До переліку актуальних проблем формування та реалізації регіональної політики в Україні потрібно віднести вдосконалення політики фінансово-бюджетних відносин між державою і регіонами через оптимізацію податкового режиму в державі, вироблення чітких критеріїв надання фінансової підтримки регіонам. Засобом для проведення ефективної регіональної політики повинні слугувати територіальні формування активного інвестування, створення довгострокових державних програм соціально-економічного розвитку регіонів...

Регіональна політика не вичерпується вичленованими проблемами, і це добре усвідомлює академік М.І. Долішній, який радить активізувати «регіональні наукові дослідження»⁷⁵.

Позитивним у концепції регіональної політики М.І. Долішнього є те, що вона розглядається через призму територіальної, соціально-економічної і політичної цілісності України. Це принципова засада, яка не допускає будь-якого послаблення Української держави шляхом її регіоналізації. На цьому необхідно наголосити, оскільки в даний час не бракує намагань настільки усамостійнити регіони, що коли би так сталося, то державність України опинилась би під загрозою. Подібні концепції М.І. Долішній поборює, надаючи перевагу проведення регіональної політики державі.

73 Там само. – С. 10.

74 Там само. – С. 11.

75 Там само. – С. 17.

З цих позицій вчений трактує регіональні проблеми у працях, що опубліковані у співавторстві. М.І. Долішній впливав на своїх колег у державотворчому напрямі, відвертав їх від надмірної глорифікації регіонів та їх ролі в економічному системотворенні. Будучи науковим редактором багатьох наукових збірників, матеріалів наукових конференцій і сольних монографій, М.І. Долішній дбав про те, щоб вони насамперед відповідали державотворчим завданням та інтересам. Учений розуміє велику відповідальність кожного науковця перед державою. Це особливо стосується економістів, які мають справу з найважливішим державотворчим матеріалом, тобто з людьми, їх економічними потребами та інтересами.

Це з належною повнотою розкрито в колективній монографії «Трудовий потенціал і зайнятість: теоретичні основи та регіональні особливості», що видана під загальною редакцією М.І. Долішнього і С.М. Злупка. У «Передмові» відзначається, що проведені в ІРД НАН України дослідження добре відомі в Україні та за її межами. Що стосується даного видання, то в ньому «відображені нові підходи, погляди, концепції до трудового потенціалу, який розглядається у контексті розбудови національної економіки на соціально-ринкових засадах»⁷⁶.

Згідно з прийнятою концепцією у монографії висвітлена еволюція поглядів на населення, трудовий потенціал, зайнятість та ринок праці, з'ясовано суть трудового потенціалу і особливості його розвитку на сучасному етапі, роль мотивації трудової поведінки у формуванні зайнятості населення розглянуто ринок праці та його регіональні особливості, освітню компоненту трудового потенціалу тощо.

На основі всебічного аналізу трудового потенціалу, зайнятості та ринку праці відповідальні редактори монографії зробили висновок про те, що дослідження відповідає пріоритетам сучасності, є вагомим внеском у розробку проблем трудового потенціалу, зайнятості на ринку праці у відповідності «із сучасним рівнем не тільки економічної, але й соціологічної, медичної, психологічної наук, соціології та інших галузей людського знання»⁷⁷.

⁷⁶ Трудовий потенціал і зайнятість: теоретичні основи та регіональні особливості / Під заг. ред. член-кореспондента НАН України. д.е.н., проф. М.І. Долішнього, д.е.н., проф. С.М. Злупка. – Ужгород: Карпати, 1997. – С. 6.

⁷⁷ Там само. – С. 421.

У 2001 р. науковий колектив під керівництвом М.І. Долішнього створив монографію «Регіональна політика: методологія, методи, практика». Оцінюючи внесок Львівської наукової школи у розвиток регіоналістики, вчений відзначив, що стрижнем монографії є «намагання підійти до виявлення регіональної політики з позицій сучасного рівня економічної науки і суміжних з нею знань, які нині швидко розвиваються і удосконалюються. Особливу увагу дослідники приділили стосункам регіонів з центрами і факторами та умовами господарської активності на регіональному рівні»⁷⁸.

М.І. Долішній, як відповідальний редактор монографії, взяв участь у написанні окремих розділів, зокрема присвяченого науковим засадам формування регіональної політики. З цих досліджень вчений робить відповідні висновки, суть яких полягає в тому, що «регіональна політика повинна спиратися на наукові Основи... Це означає, що період спроб і помилок у регіональній політиці відходить у минуле, а на його місце прийшов час наукової регіоналістики, спертої на сучасні досягнення науки в різних проявах і виявах»⁷⁹.

Суттєвим проявом регіоналістики на зламі ХХ-ХХІ ст., як вже відзначалося, є її глобалізаційно-міжнародний аспект. Необхідність глобально думати і локально діяти – це реальність сьогодення, яка органічно увійшла у наукову і організаційну діяльність академіка М.І. Долішнього. Глобально – міжнародні аспекти його публікацій можна виділити в окремий блок зацікавлень. Проблеми входження України у Європейський світовий простір не могли не позначитися на діяльності академіка М.І. Долішнього.

Це добре видно з його праці «Глобальні детермінанти регіонального розвитку і регіональної політики», в якій стверджується, що під глобалізацією потрібно розуміти сукупність таких процесів і явищ, як транскордонні потоки товарів, послуг, капіталу, технологій, інформації і людей, зміна орієнтації на світовий розвиток у торгівлі, інвестуванні й інших трансформаціях (на рівні фірми), територіальна й інституціональна інтеграція ринків, а також виникнення міждержавних проблем

78 Регіональна політика: методологія, методи, практика. – Львів, 2001. – С. 6.

79 Там само. – С. 709.

типу екологічної деградації або надмірного росту населення, для вирішення яких потрібне всесвітнє співробітництво»⁸⁰.

Це просторе визнання глобалізації не затемнило авторського бачення долі національної економіки. На думку вченого, «в умовах глобалізації національні економіки не можуть бути знехтувані, бо вони є найдосконалішою формою виживання націй і людства в цілому». «Ми, – зазначає М.І. Долішній, – дотримуємося погляду, як і чимало українських економістів, згідно з яким національна держава, а отже, і національна економіка, є на даний час і в перспективі найадекватнішою до вимог загальнопланетарного розвитку»⁸¹.

Сказане – це принципова засада, якої дотримується вчений, розглядаючи регіональну політику в умовах глобалізації. На його думку, регіональна політика із урахуванням глобалізаційного фактора повинна «базуватися на поглибленні трансформаційної еволюції, проведенні економічних реформ, усуненні тоталітарно-режимних відносин, розбудові економіки на приватновласницьких засадах, без яких важко створити відповідне конкурентне соціально-економічне середовище»⁸².

За таких умов необхідна регіональна політика, яка би охопила усі сфери життя (мовну, демографічну, екологічну, науково-технічну і т. д.). Вона повинна базуватися на демократичних засадах, на реалізації державних регіональних соціально-економічних програм.

«Глобальні детермінанти регіонального розвитку і регіональної політики, – на думку академіка М.І. Долішнього, – є визначальним вектором діяльності, ефективність якої втілюється локально, тобто із урахуванням особливостей кожного регіону, що охоплює більший чи менший простір»⁸³.

У контексті глобальних аспектів регіональної політики вчений опублікував низку праць, у яких розглядаються проблеми економічного співробітництва українських регіонів з іншими країнами.

Етапним виданням у галузі регіоналістики може бути монографія

80 Там само. – С. 15.

81 Долішній М. Глобальні детермінанти регіонального розвитку і регіональної політики // Соціально-економічні дослідження в перехідний період (Щорічник наук. праць). Вип. XXXIII. – Львів, 2001. – С.13-14.

82 Там само. – С. 15.

83 Там само. – С. 28.

«Регіональна політика та механізми її реалізації», у вступі до якої науковий редактор академік М.І. Долішній відзначив, що «принциповою засадою механізму реалізації регіональної політики має бути забезпечення соборності українського простору, сприяння соціальній гомогенності національної території, втілення в життя національної ідеї через наповнення її економічним, соціальним та інноваційним змістом».

У контексті цієї концепційної засади розкриваються зміст регіональної політики та механізми її реалізації. Цей підхід до регіональної політики отримав загальнодержавне поцінування. Це знайшло втілення в тому, що провідні автори названої книги, зокрема її науковий редактор М.І. Долішній, відзначені Державною премією України в галузі науки і техніки за 2003 рік. Це, водночас, високе визнання вагомості досліджень у галузі регіоналістики, що їх проводив ІРД під керівництвом М.І. Долішнього.

Взагалі вченому властиві. масштабність суджень і сміливість висловлювань. Про це яскраво може свідчити його виступ на засіданні Президії НАН України, що відбулося у січні 2000 р. за присудності Президента України. У своєму виступі академік М.І. Долішній відзначив, що першою важливою проблемою регіоналізації управління є децентралізація в системі формування і використання бюджетних коштів.

Другою проблемою, яка визначає організаційні передумови посилення ролі територій в економічному розвитку, є зміцнення економічних взаємовигідних зв'язків між регіонами обласного рівня. Як свідчить наш аналіз, відзначив доповідач, тіснота цих зв'язків, через становлення відносних показників ввозу і вивозу в масштабах України, є мінімальною, і лише за винятком Донецької, Дніпропетровської і Луганської областей, де вони становлять 15-20%. Якщо ж проаналізувати зв'язки по горизонталі з іншими областями України, де вони є найбільш суттєвими, то на Львівщині цей показник становить лише 8,3%, Закарпатті – 6,2%, у Рівненській області – 1,2%, Полтавській – 11%; Вінницькій – 10%. Тобто вся наша економіка повернена у бік зовнішніх екзогенних зв'язків з країнами СНД, у першу чергу, до Росії і Білорусії, що обумовлює економічну залежність від цих держав. Все це свідчить про. необхідність пошуку шляхів

розширення зв'язків регіонів України, підвищення їх ролі у формуванні національної економіки.

У зв'язку з цим на порядку денному постає необхідність спільними зусиллями регіонів на основі ключових виробництв і пріоритетів визнати цільові підходи, строки, відповідальних за забезпечення виконання передбачених заходів, а такі регіони фактично існують. Це макрочастини єдиної унітарної держави (на основі даних досліджень доцільно виділити регіони: Центральний (Вінницька, Житомирська, Київська, Хмельницька, Чернігівська області); Східний (Донецька та Луганська області); Західний (Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Рівненська, Тернопільська, Чернівецька області); Центрально-Східний (Дніпропетровська, Запорізька, Кіровоградська області); Південний (Миколаївська, Одеська, Херсонська області та АР Крим); Південно-Східний (Полтавська, Сумська, Харківська області).

Важливо, на думку вченого, узаконити соціально-економічне районування України, кінцево відмовившись від трьох економічних районів, які існували в роки тоталітарного режиму. Це ні в якому разі не означає формування федеральної держави, потреби в якихось змінах адміністративних границь.

Весь зміст полягає в налагодженні в рамках таких регіонів належних взаємовигідних економічних зв'язків, значному збільшенні виробництва продукції за рахунок місцевих можливостей.

Одним із важливих напрямків регіональної політики є транскордонне співробітництво. Дев'ятнадцять областей України є прикордонними. Особливе місце в цьому співробітництві посідає Західний регіон України. Тут постали проблеми економічних взаємозв'язків, будівництва доріг, розвитку ринкової та комунікаційної інфраструктури. Власне кажучи, тут починається вхід України в Європейське співробітництво.

Інститут регіональних досліджень реалізував свої напрацювання в створенні СЕЗ «Яворів», СЕЗ туристично-рекреаційного типу «Курорт-тополіс Трускавець», Закону України «Про концесію на будівництво та експлуатацію нової автомобільної дороги «Львів – Краковець». Відрадно відзначити значну ефективність цих розробок. Наприклад, щодо СЕЗ «Яворів» вже надійшло понад 230 пропозицій стосовно

співпраці. Подано 76 конкретних інвестиційних проектів на суму близько 500 млн. дол. США з таких країн, як Польща, Німеччина, Туреччина, Японія, Китай, Голландія, Франція та ін.

До регіональних пріоритетів, які мають і загальнодержавне значення, в першу чергу слід віднести рекреаційні можливості регіонів. Наприклад, унікальний природно-ресурсний потенціал Карпатського регіону охоплює 46% території, де може щорічно оздоровлюватись і відпочивати до 4 млн. осіб влітку і 1,8 млн. – взимку (зараз – у 8-10 разів менше). Сучасний рівень освоєння рекреаційних ресурсів регіону є дуже низьким (для рекреаційних потреб використовується близько 3% запасів мінеральних вод, унаслідок чого частка доходу від реалізації рекреаційних послуг становить трохи більше 1% валового доходу регіону). Ефективність рекреаційного використання 1 м³ деревини в Карпатах у п'ять разів вища, ніж від переробки і реалізації цієї деревини. Навіть при цінах, учетверо нижчих від світових, регіон при задіянні рекреаційних ресурсів, належному розвитку рекреаційної індустрії може отримати щорічно понад 1 млрд. дол., а в регіональному валовому сукупному продукті вже в найближчі роки питома вага цієї галузі може становити 8-10%.

«Закінчуючи свій виступ, – сказав академік М.І. Долішній, – хочу привести слова Каратепи Шнайдера, відомого німецького політолога, який на запитання журналу «Дойчланд», чи існує субнаціональна тенденція в світі до регіоналізації, відповів: регіоналізація здебільшого проходить паралельно з глобалізацією, а іноді вона є транскордонною. Глобально мислити і локально чи регіонально діяти – таким міг би бути девіз ХХІ століття».

Виступ вченого на засіданні Президії НАН України довелося викласти повніше, по-перше, тому, що він пройнятий відповідальністю керівника ЗНЦ за висловлені думки, по-друге, свідчить про рівень мислення і спрямованість діяльності голови ЗНЦ НАН України. Ці дві обставини є вельми важливими для оцінки доволі ґрунтовного і сміливого виступу М.І. Долішнього перед найвищим керівництвом Української держави і науки.

Глобально мислити і локально, тобто конкретно, діяти – це чи не найсуттєвіша прикмета науково-дослідної та науково-організаційної

поведінки академіка М.І. Долішнього на зламі XX-XXI ст. Цю думку підтверджують публікації, наукові доповіді, організаційні заходи вченого-економіста.

Будучи науковцем-регіоналістом, він прагне того, щоб усі регіони підвищили свою роль у розбудові національної економіки, зростанні безпеки України. Та немає нічого дивного у тому, що вчений найбільше був занепокоєний спадом виробництва у Західному регіоні, зокрема у Львівській області. Це впливає з інтерв'ю академіка М.І. Долішнього кореспондентові газети «Експрес», в якому відзначаються низька економічна ефективність економічних реформ і необхідність реалізації окремих програм, спрямованих на розвиток пріоритетних виробництв, зокрема програм «Автобус», «Автонавантажувач» та інших, які вимагають відповідного інвестування⁸⁴.

У цьому ж інтерв'ю вчений відзначив, що Інститут регіональних досліджень звернувся з листом до Президента України щодо видання указу про спеціальний режим інвестування гірських районів, які є дотаційними. «Просимо, – заявив М.І. Долішній, – на 15 років спеціального режиму інвестування. Надіємося, що це зацікавить інвесторів і нашого виробника»⁸⁵.

Наведені міркування сформульовані, так би мовити, у відповідності з правами і компетенціями голови Західного наукового центру. Інакше кажучи, йшлося не про констатацію лише існуючого стану, але, передусім, про необхідність вжиття заходів, спрямованих на докорінне поліпшення соціально-економічної ситуації в регіоні за рахунок резервів останнього та інноваційно-інвестиційної підтримки з боку держави; а також приватних інвесторів, у тому числі й зарубіжних.

«Нарощування обсягу іноземних інвестицій потребує розробки відповідного економічного механізму. І без вчених тут знову ж таки не обійтись», – вважає М.І. Долішній⁸⁶. Академік, передусім, радить скористатися власними нагромадженнями і використати їх з інвестиційною

84 Романів Є. Куди ведуть реформи? // Експрес. – 2000. – 8 квітня.

85 Там само.

86 Там само.

метою. Власні капітали є надійнішим інвестуванням, а тому потрібно вміти їх створювати, використавши геополітичні та інші переваги регіонів і країни в цілому.

Із урахуванням економічних можливостей регіонів повинні бути розроблені регіональні програми активізації державної регіональної політики. Всіляко їх обстоюючи, М.І. Долішній надає перевагу державним пріоритетам, але водночас вважає, що регіони повинні докласти всіх зусиль, щоб прискорити регіональний і загальнонаціональний розвиток. У тому контексті необхідно 1) виробити цілісну та всебічно обґрунтовану стратегію державної регіональної політики; 2) забезпечити демократизацію управління; 3) активізувати вплив держави на поглиблення територіального поділу праці та міжрегіональної спеціалізації; 4) вдосконалити бюджетно-фінансові відносини між державою і регіонами; 5) підняти роль державних соціально-економічних програм розвитку регіонів⁸⁷.

З метою формування режиму економічного сприяння реалізації програм доцільно: 1) виділити в державному бюджеті окрему статтю «Фінансування державних регіональних програм»; 2) зменшити частку відрахувань областей у державний бюджет з метою цільового використання коштів; 3) запровадити практику надання державних дотацій, субвенцій, преференцій тільки учасникам програм; 4) надати учасникам право на пільгові кредити; 5) запровадити при залученні іноземних інвестицій практику державного протекціонізму щодо областей, де реалізуються програми; 6) стимулювати спонсорську і благодійницьку діяльність підприємств і організацій; 7) учасникам програм зменшити ставку податку (до 50%); 8) за ухвалами місцевих органів влади учасників програм звільнити від оподаткування в межах відрахувань у місцеві бюджети⁸⁸.

18 березня 2005 р. у Львові, в приміщенні актового залу готелю «Гетьман» відбулося урочисте засідання, присвячене 10-річчю Інсти-

87 Долішній М. Регіональні програми як інструмент активізації державної регіональної політики // Інвестиція: інтегрально-аналітичне видання. – 2000. – № 1. – С. 58.

88 Там само. – С. 60.

туту регіональних досліджень Національної академії наук України та 40-річчю Львівського відділення Інституту економіки АН України.

Відкриваючи засідання, академік М. Долішній, який очолює цю установу з 1975 р., відзначив, що завдяки наполегливій праці та науковим здобуткам Інститут став провідною науковою установою НАН України з проблем регіональної політики та транскордонного співробітництва. В Інституті створена визнана в державі та за її межами школа регіоналістики, багато положень досліджень науковців Інституту лягли в основу Концепції державної регіональної політики України та програм розвитку Західного регіону України.

Аналізуючи сьогоднішню ситуацію, М. Долішній наголосив, що Україна переживає час бурхливих демократичних перетворень, центр соціально-економічних реформ поступово переміщується в регіони. Успішна реалізація Програми Президента України та Програми Уряду «Назустріч людям» неможлива без розбудови громадянського суспільства. Важливо, щоб питання регіонального розвитку були не лише проблемами місцевої чи центральної влади, а справою суспільного партнерства за рахунок розвитку співпраці в трикутнику «влада – бізнес – наука». Тільки спільними зусиллями інтелектуальної, управлінської, господарської еліти можна ефективно вирішити назрілі проблеми соціально-економічного розвитку регіонів, серед яких – реалізація адміністративної реформи в Україні, розподіл повноважень між центром та регіонами, розвиток транскордонного співробітництва, питання просторового розвитку і земельного планування та багато інших.

Вітаючи колектив Інституту від імені Львівської облдержадміністрації, заступник голови адміністрації Т. Батенко відзначив, що Інститут не стоїть осторонь від конкретних завдань розвитку Львівщини. Це стосується питань розвитку рекреаційної сфери, малого та середнього бізнесу, і особливо – транскордонного співробітництва. Львівська облдержадміністрація разом із науковцями планує виробити чітку стратегію співробітництва влади та науки з пріоритетних напрямів розвитку області, зокрема забезпечення інвестиційної діяльності та розвитку транскордонного співробітництва. Обласна влада підтримала ініціативу вчених щодо створення Інституту транскордонного

співробітництва та європейської інтеграції із залученням наукових установ прикордонних регіонів Польщі, Угорщини та Словаччини.

Заступник голови Львівської обласної ради Т. Федак наголосив на актуальності створення при Інституті, на основі передового європейського досвіду, Центру просторового розвитку та територіального планування. Серед розробок цього центру він відзначив демонстраційний проект просторового розвитку Миколаївського району Львівської області. Результати цього проекту повинні бути розповсюджені і в області, і в Україні, щоб кожне місто, кожний населений пункт мали свою перспективу в питаннях економічного розвитку, зайнятості, соціальної сфери, охорони довкілля тощо. Про важливість співпраці з Інститутом у цих питаннях також йшлося у виступі голови Держкомзему України А. Даниленка.

Від імені Президії НАН України виступив академік-секретар Відділення економіки В. Гесць, який відзначив високий авторитет львівської школи регіоналістики, про що свідчить присудження вченим Інституту регіональних досліджень Державної премії України в галузі науки і техніки за цикл робіт з проблем регіональної соціально-економічної політики. Він зупинився також на актуальних питаннях регіональної політики та адміністративно-територіальної реформи в Україні.

Від академічної науки Інститут привітали також академіки Б. Буркінський (Одеса), О. Амоша (Донецьк), Я. Ісаєвич та М. Голубець (Львів), чл.-кор. НАН України Б. Данилишин (Київ).

Інститут широко відомий як центр підготовки наукових кадрів як в Україні так і за кордоном. Більшість керівників кафедр економічного профілю вищих навчальних закладів Західного регіону України пройшли підготовку в аспірантурі Інституту, захистили докторські чи кандидатські дисертації. Деякі з них зараз вже є ректорами, деканами. Багато вихованців Інституту працюють і в сфері державного управління та в підприємстві. Про це, як і про питання співпраці академічної та вузівської науки, зокрема в рамках першого в Україні науково-навчального комплексу економічного профілю «Економосвіта», йшлося у виступах керівників та представників вищих навчальних закладів Львова, Ужгорода, Чернівців, Івано-Франківська, Тернополя.

У виступах провідних українських вчених-економістів особливо підкреслювалося те, що Інститут регіональних досліджень виріс із статусу провінційного і перетворився у визнаний в державі та за кордоном провідний центр наукової регіоналогії. У цьому велика заслуга М.І. Долішнього, трудова і творча діяльність якого в останні тридцять років нерозривно пов'язана з цією установою.

Аналіз матеріалів конференції

Обговорення питань
видавничої діяльності
(2003 р.)

В робочому кабінеті
(2004 р.)

Засідання Вченої ради
Львівського відділення
Інституту економіки
АН УРСР

Засідання Спеціалізованої
вченої ради
Інституту регіональних
досліджень

Вручення дипломів магістрів
випускникам Львівського
банківського інституту
(науково-навчальний
комплекс “Економосвіта”)

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ

01601, МСП, Київ-30, Володимирська, 54. Для телеграм: Київ, Наука.
E-mail: prez@nas.gov.ua, Факс: (044) 234-32-43
Телефон: канцелярія 234-51-67, 239-65-94; для довідок 239-66-66, 239-64-44

№ 226/1989-8 19.11 200_р.

На Ваш №

Директору
Інституту регіональних
досліджень НАН України
академіку НАН України
М.І. Долішньому

Вельмишановний Мар'яне Івановичу!

Президія Національної академії наук України щиро й сердечно вітає Вас та весь колектив із десятиріччям Інституту регіональних досліджень НАН України.

За короткий період завдяки наполегливій праці творчого колективу інститут став провідною науковою установою НАН України з проблем регіональної політики та транскордонного співробітництва. Вагомі здобутки вчених інституту у вирішенні фундаментальних та практичних проблем регіонів та розробці теоретико-методологічних основ регіональної політики в Україні. Створені відомі в державі наукові школи з проблем регіоналістики, транскордонного співробітництва та еколого-економічного розвитку суспільно-територіальних систем. Сформовано новий науковий напрям – дослідження проблем просторового розвитку та земельного планування.

Зростає авторитет інституту як центру з підготовки наукових кадрів як в Україні, так і за кордоном. Вже підготовлено понад 300 кандидатів та 50 докторів економічних наук, серед яких науковці Польщі, Угорщини, Словаччини.

Про високий авторитет львівської школи регіоналістики, яку вельмишановний Мар'яне Івановичу Ви очолюєте вже майже 30 років, її внесок у вирішення проблем соціально-економічного розвитку регіонів свідчить присудження групі науковців, серед яких є фахівці інституту, Державної премії України 2003 року в галузі науки і техніки за цикл робіт з проблем регіональної соціально-економічної політики.

У цей урочистий день від усієї душі зичимо колективу Інституту регіональних досліджень НАН України доброго здоров'я, нових здобутків, творчої наснаги і успіхів в розвитку економічної науки в ім'я нашої Батьківщини – України.

Президент
Національної академії наук України
академік НАН України

Б.Є.ПАТОН

ШАНОВНІ КОЛЕГИ – СПІВРОБІТНИКИ ІНСТИТУТУ РЕГІОНАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ НАН УКРАЇНИ!

Від Президії та членів Академії економічних наук України у день Вашого славного ювілею – 10-річчя з дня перетворення Львівського відділення Інституту економіки НАН України в Інститут регіональних досліджень НАН України – прийміть щирі та сердечні поздоровлення!

Відлік діяльності Вашого інституту почався у 1994 році, коли Президія Національної академії наук України, зважаючи на актуальність досліджень теоретичних і прикладних проблем соціально-економічного розвитку регіонів України, раціонального використання їх виробничого, трудового, природно-ресурсного та інтелектуального потенціалів, а також наявний науковий потенціал відділення, перетворила Львівське відділення Інституту економіки НАН України в Інститут регіональних досліджень НАН України.

Становлення і розвиток Вашого інституту тісно пов'язані зі становленням сучасної економічної науки країни. У складних умовах минулих років виражена політика, грамотні і впевнені дії керівництва, професіоналізм персоналу дозволили інституту подолати кризу, зберегти стійкість, продовжити свій розвиток.

Інститут є провідною науковою установою України з проблем регіональної політики та транскордонного співробітництва. За роки, що минули, інститут має значні досягнення у пріоритетних напрямках фундаментальних наукових досліджень, широкого визнання в Україні наукових шкіл з теоретичних основ регіональної політики, регіональної екологічної політики, проблем зовнішньоекономічної діяльності та транскордонного співробітництва, регіональної статистики.

Ваш інститут сьогодні укомплектований висококваліфікованими кадрами, які забезпечують високий рівень наукових досліджень, у тому числі і як члени нашої Академії. Він є визнаним центром наукових досліджень в області регіонального розвитку.

Бажаємо Вам і всьому колективу інституту творчої наснаги у науковій сфері. Нехай успіх і удача супроводжує Вас у всьому - і в справах, і в особистому житті кожного співробітника. Нехай завжди у Вас буде міцне здоров'я, благополуччя в родині, тепло близьких і друзів, багато добра, любові й удачі, - словом, все те, що називається щастям.

Президент Академії економічних
наук України

3 грудня 2004 р.

М.Г. Чумаченко

Вельмишановний Мар'яне Івановичу!

Рада по вивченню продуктивних сил України НАН України щиро й сердечно вітає Вас та весь колектив Інституту регіональних досліджень НАН України із десятиріччям з дня створення Вашої установи.

За короткий період завдяки наполегливій праці творчого колективу інститут став провідною науковою установою в Україні з проблем регіональної політики та транскордонного співробітництва. Вагомі здобутки вчених інституту у вирішенні фундаментальних та практичних проблем регіонів і розробці теоретико-методологічних основ регіональної політики в Україні. Створені відомі в державі наукові школи з проблем регіоналістики, транскордонного співробітництва та еколого-економічного розвитку суспільно-територіальних систем. Сформовано новий науковий напрям – дослідження проблем просторового розвитку та земельного планування.

Зростає авторитет інституту як центру з підготовки наукових кадрів як в Україні, так і за кордоном. Вже підготовлено понад 300 кандидатів та 50 докторів економічних наук, серед яких науковці Польщі, Угорщини, Словаччини та інших країн.

Про високий авторитет львівської школи регіоналістики, яку, вельмишановний Мар'яне Івановичу, Ви очолюєте вже майже 30 років, її внесок у вирішення проблем соціально-економічного розвитку регіонів свідчить присудження групі науковців, серед яких є фахівці інституту, Державної премії України 2003 року в галузі науки і техніки за цикл робіт з проблем регіональної соціально-економічної політики.

В день десятирічного ювілею ми віддаємо данину глибокої поваги всім ветеранам праці, хто і сьогодні плідно розвиває в стінах інституту економічну науку, всім співробітникам, чий високий інтелектуальний потенціал спрямований на вирішення фундаментальних та прикладних проблем сьогодення, підняття авторитету академічної установи.

Особливо слід відзначити плодотворні і дружні наукові зв'язки, які склалися і розвиваються між нашими інститутами у вирішенні актуальних регіональних економічних проблем. Ми сподіваємось на їх зміцнення.

І навіть сьогодні, коли над нашою Батьківщиною віють політичні вихори, а вітчизняна наука, освіта та культура переживають глибоку кризу, Ви і керований Вами колектив робите все можливе для наукового і духовного розвитку нашого суспільства.

У цей урочистий день від усієї душі зичимо Вам, дорогий Мар'яне Івановичу, і всім співробітникам Інституту регіональних досліджень НАН України доброго здоров'я, нових здобутків, творчої насаги і успіхів у розвитку економічної науки в ім'я нашої Батьківщини – України.

Голова Ради по вивченню
продуктивних сил України НАН України
член-кореспондент НАН України,
доктор економічних наук, професор
Народний депутат України

С.І.Дорогунцов

Шановні ювіляри!

З великим піднесенням Дирекція, Вчена рада та колектив Інституту проблем ринку та еколого-економічних досліджень НАН України вітає Вас з знаменними датами – 40-річчям Львівського відділення Інституту економіки АН України і 10-річчям Інституту регіональних досліджень НАН України.

Вітаючи колектив Інституту, ми відмічаємо ту величезну наукову та організаційну роль, яку відіграє Інститут в економічній науці України, в підготовці та вихованні висококваліфікованих кадрів. Вами створена потужна наукова школа з регіональної соціально-економічної політики, транскордонного співробітництва, використання рекреаційного потенціалу Карпат.

Сьогодні фундаментальні наукові доробки Ваших фахівців не тільки ввійшли в історію економічної науки України, але є кладезем сучасної наукової думки. Ми пишаємося тим, що працюємо разом з знатними вченими Вашого Інституту: Долішнім М.І., Беленьким П.Ю., Бойко Є.І., Злупко С.М., Вовканич С.Й., Козоріз М.А., Побурко Я.О., Оксаничем О.І., Кравцівим В.С. та іншими. Їх праці та самовідданість – свідоцтво натхненного служіння ідеалам професіоналізму, добра, честі та особистої відповідальності за сучасний день та майбутнє інтелектуального потенціалу нашої держави.

Нас об'єднує не тільки наукова стежа, але й те, що фундатором наших Інститутів була неординарна людина – член-кореспондент НАН України Мелешикін Михайло Тимофійович, який доклав багато зусиль щоб сталося це свято Інституту.

У цей святковий, та урочистий день щиро бажаємо всім Вам творчого натхнення, міцного здоров'я, подальших творчих успіхів, довгих років плідної праці для збагачення духовної скарбниці нашого народу та зміцнення економічного потенціалу України.

*Директор Інституту,
академік НАН України,
д.е.н., професор*

Б.В. Буркинський

ОБ'ЄДНАНИЙ ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ

код ЄДРПОУ 05417147
вул. Панаса Мирного, 26, м. Київ-11, 01011
тел.: 380(44) 290-8444; факс: 380(44) 290-8663;
E-mail: instecon@ln.ua

18 березня 2005 р. № 122-12/115

На ваш № _____ від _____ 200 _____ р.

Факс 8 (0322) 70-70-58
Директору Інституту регіональних
досліджень НАН України
акад. НАНУ
М.І. Долішньому

Дорогий Мар'яне Івановичу!

З нагоди святкування 10-річчя очолюваного Вами інституту шлемо особисто Вам та усім науковцям сердечні привітання та найкращі побажання. Ми з особливим задоволенням відзначаємо, що за період після набуття колишнім Львівським відділенням Інституту економіки НАН України статусу самостійного академічного інституту його висококваліфікований творчий колектив збагатив вітчизняну економічну науку фундаментальними монографічними працями та важливими прикладними розробками, насамперед з питань регіональної економіки. Нині Ваш інститут є однією з провідних науково-дослідних установ економічного профілю в нашій державі, а його дослідження в умовах здійснення адміністративно-територіальної реформи в Україні набирають особливої актуальності і народногосподарського значення.

Від усієї душі зичимо всім міцного здоров'я, нових творчих успіхів, натхнення та особистого щастя. Нехай примножуються наукові здобутки, інтелектуальний потенціал і слава Інституту регіональних досліджень НАН України!

Широ Ваші

Директор Об'єднаного інституту економіки
НАН України

академік НАНУ С.І.Пирожков

Заст. директора з наукової роботи ОІЕ НАН України
академік УААН В.М.Трегобчук

м. Київ,
18.03.05 р.

Шановний Мар'яне Івановичу!

Прийміть найщиріші поздоровлення та побажання нових творчих звершень з нагоди 10-річчя Інституту регіональних досліджень НАН України колективу і Вам особисто як засновнику та керівнику цього важливого для нашої держави наукового закладу!

З науковим загалом Донецька, Донецьким науковим центром, вченими Донецького національного університету Вас і Ваш колектив пов'язує міцна творча співпраця.

Монографії та періодичні видання науковців Вашого інституту, зокрема журнал „Регіональна економіка”, є взірцем плідності наукових пошуків, фундаментом на який спираються економісти Донбасу у своїх дослідженнях та у підготовці економічних кадрів.

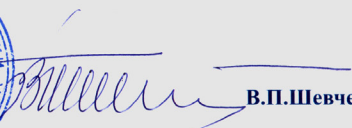
В свою чергу ми запропонували Вам наші досвід і дослідження у економіко-математичному моделюванні і комп'ютерних технологіях, інших напрямках.

Сподіваємось на те, що наші дружба, співробітництво і порозуміння будуть набувати у подальшому сили і натхнення.

Бажаємо колективу Інституту регіональних досліджень НАН України здоров'я, бадьорості, творчої наснаги, людського щастя.

З повагою,
Ректор Донецького
національного університету
академік НАН України
професор

В.П.Шевченко

ВЕЛЬМИШАНОВНИЙ МАР'ЯНЕ ІВАНОВИЧУ!

Держкомзем України щиро і сердечно вітає Вас, колектив Інституту регіональних досліджень з 10-ю річницею від дня заснування.

Ваш колектив самовідданою працею, високим професіоналізмом, принциповістю і відповідальністю за доручену справу заслужив авторитет і повагу серед колег, працівників інших галузей, наукових установ України та багатьох країн світу.

Визначними досягненнями Вашого інституту є вкрай актуальні для сьогодення розробки з проблем формування регіональної політики, систем управління еколого-економічного регулювання розвитку регіонів, раціонального використання виробничого потенціалу природно-ресурсного та інтелектуального розвитку регіонів, ринкової інфраструктури і підприємництва, зовнішньоекономічної діяльності.

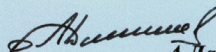
В усіх куточках нашої країни і багатьох зарубіжних державах плідно працюють понад 300 кандидатів економічних наук, 50 докторів економічних наук. Всіх їх відзначають глибокі професійні знання, почуття відповідальності за обраний фах, висока духовність і патріотизм, які є запорукою високого авторитету Вашого колективу.

Хай Ваша праця йде на користь людям та розквіт рідної України, дарує радість і наснагу, впевненість у майбутньому.

Переконані, що утвердження і зміцнення економічної незалежності України, прискорення соціально-економічних перетворень на ниві регіональних досліджень неможливе без професійних знань, майстерності ваших фахівців в поєднанні з досягненнями світового і власного досвіду.

У день 10-річного ювілею щиро зичимо всьому колективу Інституту міцного здоров'я, благополуччя, нових успіхів в економічному піднесенні нашої країни.

З глибокою повагою
Голова Держкомзему України

А.Даниленко

м.Київ
18 березня 2005 року

Шановні колеги! Дорогі друзі!

Бюро Західного наукового центру Національної академії наук України та Міністерства освіти і науки України від імені наукової громадськості західного регіону України висловлює Вам найтепліші вітання та найщиріші побажання з нагоди Ювілею Інституту.

За десятиліття своєї діяльності Інститут регіональних досліджень НАН України з відділення Інституту економіки виріс в одну з найпотужніших наукових установ Національної академії наук України економічного профілю.

Ваші наукові здобутки з фундаментальних досліджень теоретичних та прикладних проблем соціально-економічного розвитку регіонів України, раціонального використання їх виробничого, трудового, природно-ресурсного та інтелектуального потенціалів, проблем транскордонного співробітництва добре знані в Україні, та за її межами. Колектив Інституту домогся значних наукових досягнень в поглибленому вивченні питань регіональної політики, проблем зайнятості і ринку праці, формуванні та розвитку науково-технічної еліти в умовах трансформації суспільства, розвитку ринкової інфраструктури та транскордонного співробітництва регіонів, дослідженні впливу екологічних факторів на економічний розвиток, формуванні регіональної промислової політики та розвитку підприємництва.

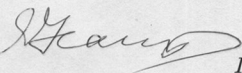
За всім цим стоїть творча і натхненна праця усього колективу, яскравої плеяди відомих учених-економістів, які працювали і працюють в Інституті, а передовсім – директора Інституту лауреата Державної премії України в галузі науки і техніки, академіка НАН України Мар'яна Івановича Долишнього.

Під його керівництвом Інститут регіональних досліджень став флагманом економічної науки у західному регіоні України та найкрупнішим центром регіоналістики в Україні, ініціатором багатьох творчих починань та звершень, якими пишається Західний науковий центр й уся Національна академія наук України.

Вітаючи Вас з Ювілеєм ми віримо, що Ви й надалі примножуватимете славу української економічної науки на благо нашого народу.

Бажаємо Вам, дорогі друзі та колеги, подальших творчих звершень, успіхів на науковій ниві, міцного здоров'я, великого щастя, добробуту та процвітання.

Заступник голови
Західного наукового центру,
академік НАН України

Ісаєвич Я.Д.

Вельмишановні і дорогі колеги та друзі!

Співробітники Інституту прикладних проблем механіки і математики ім.Я.С.Підстригача НАН України та його Центру математичного моделювання щиро вітають Ваш колектив зі зброною, але важливою датою для становлення колективу- 10-річчям від дня заснування.

Ваш Інститут має багату і славу історію, адже він є продовжувачем традицій Львівського відділення Інституту економіки АН України, яке було засноване більш ніж сорок років тому. Багато започаткованих тоді наукових напрямів досліджень не втратили своєї актуальності і зараз творчо розширені стосовно вимог сьогодення та завтрашнього дня. Цілеспрямовані фундаментальні та прикладні дослідження, проведені в Інституті його відомими науковими школами, займають почесне місце серед кращих досягнень вітчизняної економічної науки. Зокрема, у Вашому Інституті розроблені принципово нові підходи стосовно проблем формування ефективної регіональної політики, функціонування систем управління та еколого-економічного регулювання розвитку регіонів, раціонального використання їх виробничого, трудового, природно-ресурсного та інтелектуального потенціалу. У нинішній непростий для науки час вчені Вашого Інституту успішно розв'язують актуальні проблеми зовнішньоекономічної політики та транскордонного співробітництва регіонів. Вони постійно розширюють міжнародне наукове співробітництво, завдяки чому повсякчас зростає міжнародний авторитет Інституту.

Ваш інститут підготував багато наукових кадрів високої кваліфікації в галузі економічних наук для установ та організацій України, зокрема, для її Західного регіону. Велику повагу наукової громадськості викликає Ваша видавнича діяльність, зокрема з випуску відомого науково-практичного журналу "Регіональна економіка" та збірника наукових праць "Соціально-економічні дослідження в перехідний період".

Науковці нашого Інституту прикладних проблем механіки і математики ім.Я.С.Підстригача НАН України щиро радіють успіхам Вашого колективу. Маємо надію, що незабаром будуть знайдені нові точки дотику наших наукових інтересів, зокрема щодо різноманітних аспектів технологічного і ресурсного розвитку нашого краю, формування ефективної регіональної політики у науково-технічній сфері.

У день Вашого славного ювілею бажаємо всім співробітникам Інституту регіональних досліджень НАН України міцного здоров'я, щастя, великих успіхів у праці, нових наукових звершень. Віримо, що всі свої знання, досвід і творчу енергію Ви й надалі будете спрямовувати на розвиток української науки, на благо нашого народу.

З роси і з води усім Вам на многії літа!

За дорученням колективу ІПТММ ім.Я.С.Підстригача НАН України

Директор інституту

Р.Кушнір

18 березня 2005 р.

м.Львів

КОЛЕКТИВУ ІНСТИТУТУ РЕГІОНАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ НАН УКРАЇНИ

Ректорат, науковий та науково-педагогічний колектив Національного університету "Львівська політехніка" має велику честь вітати Інституту регіональних досліджень Національної академії наук України з першим ювілеєм – 10-річчям від дня заснування.

За цей порівняно короткий час Інститут став провідною науковою установою в системі НАН України з проблем регіональної політики та транскордонного співробітництва.

Творча, цілеспрямована діяльність наукового колективу Інституту постійно спрямована на вирішення фундаментальних та практичних проблем соціально-економічного розвитку регіонів України та розробку теоретично-методологічних основ регіональної політики в державі.

Вчені Інституту внесли свій вагомий вклад у розробку фундаментальних наукових праць з питань територіального управління, раціонального використання виробничого, трудового, природно-ресурсного та інтелектуального потенціалу регіонів, формування ринкової інфраструктури і розвитку підприємництва. Розробки вчених Інституту лягли в основу концепції соціально-економічного розвитку Львівської, Тернопільської, Закарпатської та Волинської областей.

Інститут заслужено можна вважати кузницею висококваліфікованих наукових кадрів. За 10 років підготовлено 300 кандидатів економічних наук і 50 докторів економічних наук, серед яких є науковці Польщі, Угорщини, Словаччини.

За ініціативою Інституту створено перший в Україні науково-навчальний комплекс економічного профілю "Економосвіти", в який увійшли: Інститут економіки та менеджменту Національного університету "Львівська політехніка", Львівський банківський інститут НБУ, Тернопільська академія народного господарства, Ярославська державна вища школа фахової освіти (Польща).

Досягнення на науковій ниві, постійна робота над вдосконаленням процесу наукових досліджень, забезпечили Інституту регіональних досліджень НАН України загальне визнання і принесли заслужений авторитет та шану його працівникам.

Надсилаючи найщиріше вітання в день Вашого ювілею бажасмо всім, хто творить у стінах Інституту, вдосконалює свій науковий хист, незгасаючого творчого натхнення і вагомих здобутків для добробуту і процвітання нашої Української держави.

РЕКТОР
НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
"ЛЬВІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА"

Ю.К.Рудавський

Львів, березень 2005 р.

Вельмишановний Мар'яне Івановичу!

30-тисячний колектив Тернопільської академії
народного господарства щиро й сердечно вітає Вас
й багатовчисельний колектив Інституту
регіональних досліджень НАН України з ювілеєм.

Ваш вагомий вклад в науку є незаперечним.

Своєю невтомною, нелегкою працею

Ви плекаєте молоде покоління науковців краю,
тож сприяєте розвитку й збагаченню держави.

Щирі слова вдячності і поваги Вам, людям, які
роблять усе, щоб українська наука мала нові злети і досягнення,
щоб держава піднялась на найвищий щабель економічного розвитку.

Нехай Ваша справа процвітає і несе Вам впевненість
у завтрашньому дні, а Ваші плани реалізуються
у плідній співпраці з партнерами.

Сьогодні Ви гідно склали іспит на міцність, єдність
і здатність плідно працювати.

Бажаємо Вам досягти вагомих здобутків у розвитку
української науки і сприяти підвищенню авторитету цієї галузі.
Щиро бажаємо, аби не вичерпувалися джерела завзяття і мудрості,
аби всі Ви і Ваші родини були здорові, щасливі й багаті,
сповнені оптимізму і віри у завтрашній день Української держави.

Хай весна дарує всім прилив нових позитивних емоцій,
життєдайну енергію та запал до нових звершень.

Навіщення Вам, терпіння і сил,
приножувати інтелектуальний цвіт
нашого суспільства.

Ректор
Тернопільської академії
народного господарства

Проректор з наукової роботи

С. І. Юрій

А. Ф. Мельник

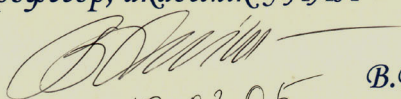
Вельмишановний Мар'яне Івановичу!

Львівський державний аграрний університет щиро вітає Вас і очолюваний Вами колектив Інституту регіональних досліджень НАН України із Ювілеєм. Наукові здобутки Ваших вчених добре відомі у науковому світі. Вони знайшли ефективне застосування не лише в нашому, а й у інших регіонах України.

Шановні колеги! З нагоди знаменної дати бажаємо великих успіхів у науково-дослідній і новаційній діяльності, творчої атмосфери колективу, міцного здоров'я і злагоди.

Ми віримо, що результати Вашої праці будуть і надалі сприяти примноженню економічного потенціалу та зміцненню економічної могутності незалежної України.

За дорученням колективу,
з глибокою повагою,
ректор ЛДАУ,
доктор біологічних наук,
професор, академік УААН

18.03.05

В.В. Снітинський

Вельмишановний Мар'яне Івановичу!

Науково-педагогічний колектив та студентство Чернівецького торговельно-економічного інституту Київського національного торговельно-економічного університету щиро вітають Вас і колектив очолюваного Вами інституту з 40-річчям Львівського відділення Інституту економіки АН України і 10-річчям Інституту регіональних досліджень НАН України.

Ваша висока відповідальність, чуйне ставлення до людей, високий і принциповий професіоналізм здобули повагу і шану вітчизняних і зарубіжних науковців, дали змогу Вашому інституту стати визнаним лідером в галузі наукових розробок і реалізації державної регіональної політики в Україні, а керована Вами спеціалізована вчена рада дала путівку в наукове життя багатьом докторам і кандидатам наук.

Щож, всі ми бажаємо Вам і Вашому колективу невичерпної енергії, нових цікавих наукових ідей та реалізації задуманого, творчих звершень, здоров'я, радості і процвітання в особистому житті.

З повагою директор інституту *Орехів* — П.М. Ореховська

Заступник директора
з навчально-методичної
та наукової роботи

Школа

І.М. Школа

Вельмишановний Мар'яне Івановичу!

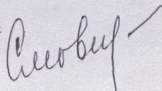
Колектив Львівського банківського інституту Національного банку України щиро вітає Вас із 40-річчям створення Львівського відділення Інституту економіки АН України і 10-річчям Інституту регіональних досліджень НАН України.

Багато сил, таланту, душі і серця Ви і очолюваний Вами колектив віддаєте науковій діяльності, враховуючи потреби сьогодення, чим досягли високого авторитету в науковій сфері. Ваші напрями роботи є пріоритетними в розвитку економіки України, а Ваш колектив входить у наукову еліту нашої держави. Ми впевнені, що Ваше виїння натхнення працювати сприятиме здійсненню прагнень розбудови незалежної України.

У цей урочистий світлий день прийміть сердечні вітання та найкращі побажання. Нехай множаться наукові здобутки Інституту і продовжує зростати його слава. Щастя, здоров'я Вам і Вашим працівникам, злагоди в сім'ях, добра, здійснення всіх творчих планів, миру, доброго настрою, цікавих зустрічей, оптимізму, натхнення, енергії та наснаги в роботі.

Зі святом Вас, шановні колеги!

За дорученням колективу
Ректор

М. С. Сировченко

17 березня 2005 року.

**Високоповажний
Мар'яне Івановичу!
Вітаємо Вас і Ваш славний
колектив з ювілеєм!**

Інституту регіональних досліджень НАН України виповнилося 10, а Львівському відділенню Інституту економіки НАН України – 40 років. Проте, незважаючи на цей „юний” для наукового закладу вік, він здобув широке визнання й авторитет не лише на теренах Львівщини, а й за межами країни. І все - завдяки Вашому важливому внеску в розвиток економічної науки.

Святу завжди передували будні...

Вашому ж колективу завжди були притаманні новаторський підхід, активне реагування на суспільні потреби, широкий діапазон світобачення. Фундаментальні і прикладні дослідження з проблем формування регіональної політики, систем управління та еколого-економічного регулювання розвитку регіонів, а також раціонального використання виробничого, трудового, природно-ресурсного та інтелектуального потенціалу, низка інших важливих напрямів – це вагомий внесок у розвиток вітчизняної науки.

Шановні колеги! Тісна співпраця єднає Ваш заклад із Львівським обласним центром зайнятості. Ці творчі контакти розширюють шляхи інтеграції науки й практики, засвідчують, як реально можна вплинути на якість роботи органів місцевого управління, попередити небажані процеси, пов'язані із зростанням напруги на ринку праці.

Прийміть же, шановні друзі, від імені колективу обласної служби зайнятості, об'єднаного комітету профспілки працівників обласної служби зайнятості, Львівської обласної організації профспілки працівників соціальної сфери України велику вдячність і повагу за Ваші наукові пошуки в гуманітарній царині! Нехай не міліє джерело енергії для майбутніх злетів!

Зичимо Вам, дорогі друзі, подальших творчих успіхів, аби й надалі наукові здобутки й новаторство втілювалися в життя, сприяли розв'язку актуальних соціально-економічних проблем регіону, збагачувало вітчизняну науку новими досягненнями.

Зі святом вас, шановні друзі!

З повагою,
колектив Львівського обласного центру
зайнятості

ПРИМНОЖУЮЧИ НАУКОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЗАХІДНОГО НАУКОВОГО ЦЕНТРУ

Організаційно-наукові таланти М.І. Долішнього особливо яскраво розкрилися на посаді голови Західного наукового центру НАН України. Те, що ним став вчений-економіст, – цілком закономірно, оскільки в умовах ринкових трансформацій планово-директивної системи особлива відповідальність лягла на економічну науку. Реалізація наукового потенціалу взагалі пов'язана найбільше з науковим менеджментом, засадами якого добре володіє академік М.І. Долішній.

Ставши у 1998 р. головою ЗНЦ АН України, він поринув в організаційну роботу, намагаючись усіма силами зберегти і примножити науковий потенціал регіону, не допустити до його руйнування чи затухання під впливом факторів ризику, невпевненості, а головно, недостатнього фінансування і стимулювання праці науковців. Як переконує досвід багатьох років, для М.І. Долішнього це завдання було під силу, йому вдалося створити передумови для нарощування наукового потенціалу головно за рахунок талановитої молоді.

Надаючи великого значення організації науки, вчений ніколи не припиняв власних науково-дослідницьких пошуків. Саме вони не дозволяли заспокоюватися досягненнями, вимагали постійного організаційного новаторства. Тематика наукових інтересів М.І. Долішнього розширялася, про що свідчать його численні публікації. В епіцентрі цих досліджень залишалася регіоналістика, спектр якої, щоправда, розширювався за рахунок з'ясування нових аспектів регіонального розвитку в контексті загальнонаціональної економіки та глобалізаційних процесів. З особливою повагою він ставився до досвіду країн-сусідів, передусім Польщі, Словаччини, Угорщини, Румунії. Зокрема про них йдеться у статті «Стратегічні напрями розвитку транскордонного співробітництва в Україні у контексті активізації зовнішньоекономічної діяльності».

На основі проведеного аналізу ефективності транскордонного співробітництва України з іншими країнами вчений дійшов висновку, що необхідно сформувати систему транскордонної співпраці. Це, на його

думку, забезпечить Україні доступ до інформації стосовно коштів, призначених на розвиток транскордонного співробітництва; допомогу організаціям, інституціям і зацікавленим особам у реалізації проектів транскордонного співробітництва; підготовку в рамках програм кадрів, що займаються транскордонною співпрацею; постійний моніторинг проблем щодо транскордонної співпраці; обмін досвідом з питань транскордонної співпраці; пошук і зв'язок партнерів до транскордонної співпраці; ефективну презентацію інтересів місцевих органів самоврядування у форумах європейських інституцій та організацій, що займаються транскордонним співробітництвом⁸⁹.

Згідно з твердженням вченого щойно висловлені міркування і пропозиції сприятимуть оптимізації зовнішньоекономічної діяльності регіонів України, реалізації їх європейської орієнтації.

Для підвищення ефективності транскордонного співробітництва в Україні доцільно ознайомитися із європейським досвідом у цій галузі. Водночас «доцільно створити як на рівні держави, так і й регіонів міжвідомчі органи Територіального розвитку. Приклад Угорщини, Румунії свідчить, що досить ефективним є функціонування національної ради регіонального розвитку»⁹⁰.

Вчений відзначив, що для освоєння європейського досвіду і організації на належному рівні транскордонного співробітництва потрібні кваліфіковані працівники. У тому зв'язку потрібно створити широку мережу підготовки кадрів певних кваліфікацій. Розробка спільних проектів і програм, проведення дослідження «Єврорегіони – шлях до європейської інтеграції», інші заходи в сукупності сприятимуть, на думку академіка М.І. Долішнього, підвищенню ефективності транскордонного співробітництва з участю України.

Конкретним проявом такого співробітництва може бути співпраця на українсько-польському пограниччі. До цієї проблеми вчений звертався неодноразово. В окремій публікації він виклав концептуальні підходи до розвитку співробітництва на українсько-польському пограниччі.

89 Долішній М.І. Стратегічні напрямки розвитку транскордонного співробітництва в Україні у контексті активізації зовнішньоекономічної діяльності // Clovk Sulax niciach multidimenzialnej spolocnosti. III Presov, 2002, S. 166.

90 Долішній Мар'ян. Європейський вибір – в практику діяльності регіонів України // Зовнішньоекономічний кур'єр. – 2002. – №5-6. – С. 3.

«Стратегічною метою співробітництва України і Польщі на регіональному рівні, – твердив М.І. Долішній, – є забезпечення сталого розвитку прикордонних регіонів обох країн»⁹¹. Вчений навів доволі переконливі аргументи і факти, що свідчать про наявність багатьох спільних проблем у пограничних регіонах України і Польщі, саме ця подібність є основою українсько-польського пограничного співробітництва.

Висновок вченого із проведеного аналізу полягає в тому, що «співпраця України із Польщею взагалі, і на регіональному рівні зокрема, є вагомим фактором забезпечення стабільності та безпеки на європейському континенті»⁹². Це фундаментальний висновок, який має багатовікове історичне підтвердження і спрямований у майбутнє, коли йдеться про долю українського і польського народів.

У контексті глобалізаційних процесів і транскордонного співробітництва вчений вивчав конкретно-економічні проблеми, серед яких важливе місце посідають зайнятість і ринок праці. На думку академіка М.І. Долішнього, в активізації політики зайнятості та ринку праці необхідно повніше враховувати геополітичні й економічні фактори Української держави. Йдеться про надмірну зовнішню міграцію кваліфікованих кадрів з України, про нелегальну міграцію в Україні. Ці процеси вимагають активнішого державного втручання.

Україна, на думку вченого, не може розвиватись відірвано від своїх сусідів, а тому вона повинна добре знати досвід останніх у регулюванні зайнятості та ринку праці. Оскільки ринок праці в Україні є продуктом історичного розвитку, то він характеризується низкою особливостей, які потрібно враховувати при проведенні політики зайнятості та політики міграції. Важливо у тому регулюванні враховувати зовнішньо-економічні стратегії й орієнтири України⁹³.

91 Долішній М.І. Концептуальні підходи до розвитку співробітництва на українсько-польському пограниччі // *Uwaronkowania społeczno-ekonomiczne transgranicznych regionow Lwowskiego i Podkarpackiego*. – Jaroslaw, 2001. – S. 30.

92 Там само. – С. 35.

93 Долішній Мар'ян. Геополітичні й економічні аспекти активізації політики ринку праці // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Механізми регулювання регіонального ринку праці (Зб. наук. праць). Вип. № (XXXIV). – Львів, 2002. – С. 4-13.

«На нашу думу, – пише академік. М.І. Долішній, – український ринок праці потрібно розглядати у контексті досвіду інших країн з перехідною економікою, насамперед це ті, що розвивалися за тим самим сценарієм, що і Україна, – від планової до ринкової економічної системи»⁹⁴.

Провівши аналіз ринку праці у відповідності із даною концепцією, вчений зробив висновок про те, що «в Україні не спостерігалось ні значного падіння економічної активності населення, ні різкого скорочення зайнятості, ні сплеску відкритого безробіття»⁹⁵. Натомість значну соціальну проблему становить приховане безробіття. Всі ці явища мають регіональні особливості, які повною мірою розкрив М.І. Долішній у своєму дослідженні. Він висловив стурбованість щодо інтенсивного проникнення в Україну нелегалів, яких у 1999 р. налічувалось 14,5 тис. осіб.

На основі проведених досліджень вчений зробив висновок про те, що «проблема формування ринків праці постсоціалістичних країн і міждержавного співробітництва у цій сфері є складною і багатоплановою. Ядро проблеми становлять перетворення стихійних потоків трудової міграції на організовані формування цивілізованих ринків праці»⁹⁶.

На проведення цих та інших досліджень спрямована організаційна діяльність Західного наукового центру НАН України, який очолює академік М.І. Долішній. Він виходить з того, що «однією із найголовніших проблем, яка потребує активної всебічної підтримки з боку державних органів влади, є забезпечення ефективного використання та примножування інтелектуального потенціалу нації»⁹⁷.

94 Долішній Мар'ян. Міжнародне співробітництво та проблеми формування ринків праці в постсоціалістичних країнах // Вісник ТАНГ. – № 15. – Ч. 2. – Тернопіль, 2000. – С. 68.

95 Там само. – С. 69.

96 Там само. – С. 72.

97 Долішній М.І. Наука регіону на шляху розвитку і підвищення ефективності // Бюлетень Західного наукового центру. Вип. 1. – Львів, 2001. – С. 6.

Конкретні шляхи такого примножування інтелектуально-наукового потенціалу голова Західного наукового центру накреслив у щойно цитованій статті. Висловлені з цього приводу міркування і рекомендації охоплюють всю систему нарощування наукового потенціалу в регіоні, залучення його до розв'язання актуальних завдань державотворення.

Академік М.І. Долішній надає особливого значення розвитку фундаментальних досліджень. Про це він говорив у своєму виступі на засіданні Наукової ради з соціально-економічних проблем регіональної політики при Президії НАН України⁹⁸.

Рівень наукових досліджень значною мірою є передумовою інноваційного розвитку. На це часто звертає увагу академік М.І. Долішній, на думку якого в Україні загалом, а також в окремих її регіонах не створено привабливого інвестиційного клімату. Це переконливо проілюстрував учений на ситуації у Карпатському регіоні, зокрема на Львівщині, де зосереджений значний інтелектуально-науковий потенціал, а обсяги іноземних інвестицій в інноваційну сферу незначні. Для виправлення ситуації вчений запропонував проведення низки організаційно-програмних заходів⁹⁹.

У своєму виступі на засіданні, присвяченому створенню першого в Україні навчально-наукового комплексу «Економосвіта», голова Західного наукового центру академік М.І. Долішній відзначив прогресивність цього заходу і необхідність залучення науковців регіону до розв'язання технічних, економічних, екологічних та інших проблем¹⁰⁰.

Можна би, звичайно, навести ще інші факти, які свідчать про невідому науково-організаційну діяльність голови Західного наукового центру академіка М.І. Долішнього, який дбає про те, щоб наука зайняла

98 Наукова рада із соціально-економічних проблем регіональної політики, що розглядає шляхи на 2002-2004 рр. // Вісник Національної академії наук України. – 2002. – № 8. – С. 7.

99 Гречин Катерина. Вперше в Україні // Аудиторія. – 2003. – 26 квітня, 1 травня. – С. 3.

100 Долішній Мар'ян. Регіональна політика інвестиційно-інноваційного розвитку // Зовнішньоекономічний кур'єр. – 2003. – № 1. – С. 16-19.

належне їй місце в українському державотворенні, сприяла зростанню високого авторитету України у Європейській і світовій спільноті.

На порозі ХХІ ст. особливо вагомим досягненням людства став перехід розвинених суспільств до ери інформаційних технологій, а на його початку задекларований перехід людської спільноти до суспільства знань. Динамічний науково-технічний прогрес, глобалізація й інтеграція регіональних економік, міграція народів і разом з тим діяльність, спрямована на збереження природного середовища, дозволяють усвідомити, як тісно переплетені між собою наука, техніка і процвітання держави. Наука, як діяльність, що генерує знання, стає специфічною сферою творення з високим ступенем ефективності. Необхідність продукування і використання знань вимагає високого інтелектуального потенціалу наукових кадрів, який необхідно постійно розвивати і примножувати. А це, в свою чергу, потребує як відповідної координації і вибору нових перспективних напрямів розвитку освіти і науки, так і вміння керівників цих галузей розробляти стратегію і тактику їхнього розвитку на державному та регіональному рівнях. У плеяді яскравих особистостей, які формували саме комплексно-цільові підходи для вирішення проблем науки і освіти як на державному, так і регіональному рівні вирізняється своїм прагматизмом, активною життєвою позицією та непересічною працездатністю член Президії НАН України, академік НАН України, лауреат Державної премії в галузі науки і техніки, голова Західного наукового центру НАН України і МОН України, професор Мар'ян Іванович Долішній.

У нинішніх умовах, про що вже багато років наголошує академік М.І. Долішній, лише виважена науково-технологічна та інноваційна політика можуть активно забезпечувати подолання проблем ресурсно - та енергозатратних виробництв, їхнього оновлення на підставі широкого впровадження високих технологій, забезпечення конкурентоспроможності вітчизняної продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках. І, зокрема, для реалізації такої політики суттєво зростає роль регіональних наукових центрів як органів, які консолідують науковців регіону, і основним завданням яких є організація наукового забезпечення вирішення важливих для регіонів

науково-технічних і соціально-економічних проблем шляхом розробки та реалізації програм та проектів різного рівня.

Академік НАН України М.І. Долішній, як голова Західного наукового центру НАН України і МОН України, вже тривалий час багато енергії та зусиль віддає координаційно-консультативній та науково-організаційній діяльності у Західному регіоні України. Йому притаманне аналітичне та практичне бачення розвитку соціально-економічних процесів не тільки регіонального, але і державного масштабу. Він постійно акцентує увагу на посиленні взаємозв'язку між науковими колективами та владними структурами, який був би безпосередньо спрямований на вирішення соціально-економічних проблем регіону на підставі кваліфікованого наукового забезпечення реформ у виробничій та соціальній сфері. Багато уваги академік М.І. Долішній приділяє розвитку нових наукових напрямків у регіоні та підтримці знаних наукових шкіл, розвитку транскордонного співробітництва, залученню талановитої молоді в науку.

За ініціативи та безпосередньої участі академіка М.І. Долішнього було створено нові організаційні передумови для ефективного використання наукового потенціалу Західного регіону України для вирішення його науково-технічних і соціально-економічних проблем. Ставши головою Західного наукового центру, академік М.І. Долішній провів його структурну реорганізацію. Сьогодні науково-координаційну роботу у науковому Центрі здійснюють шість відділень наук, у складі яких функціонують 22 наукові секції. Для підвищення ефективності науково-організаційної роботи в областях регіону утворено науково-координаційні ради.

Під керівництвом академіка М.І. Долішнього всю діяльність Західного наукового центру було спрямовано на організацію наукового забезпечення вирішення актуальних проблем соціально-економічного, науково-технологічного, екологічного і духовного розвитку регіону, таких як: формування ефективної регіональної політики системи управління соціально-економічним розвитком регіону, прикордонного співробітництва; розробка і впровадження інформаційних технологій і систем інформатизації регіону; створення і освоєння ресурсозберігаючих екологічно чистих технологій для потреб енергетики,

приладо - та машинобудування, агропромислового комплексу, енергозабезпечення та енергозбереження; розробка і впровадження технологій зміцнення конструкційних матеріалів, розробка методів і засобів антикорозійного захисту трубопроводів та металевих конструкцій, підвищення нафто - та газовіддачі пластів на родовищах Прикарпаття, видобування метану з вугільних товщ; економічна реформа на селі, розробка нових ефективних технологій в сільсько-господарському виробництві і переробці сільськогосподарської продукції; синтез і пошук нових лікарських речовин, технології виробництва нових лікарських форм; раціональне використання та охорона природних ресурсів Карпат і прилеглих територій, екологічний аналіз і природоохоронна оцінка басейну рік Дністер, Західний Буг, Тиса; збереження і відтворення народних промыслів і ремесел, дослідження народно-традиційної і сакральної культури, мистецьких пам'яток регіону тощо.

Активізація будь-якого сектора економіки сьогодні неможлива без постійного висококваліфікованого наукового забезпечення. В організаційному плані Західний науковий центр під керівництвом академіка НАН України М.І. Долішнього веде цю роботу у декількох напрямках, використовуючи комплексно-цільовий програмний підхід до вирішення конкретних проблем регіону. Зокрема, розроблено проект програми розвитку паливного комплексу Західного регіону України із залученням учених академічної, галузевої і вузівської науки під назвою «Регіональна програма: напрямки розвитку паливного комплексу Західного регіону України». На розширених засіданнях бюро Західного наукового центру розглядалися питання, пов'язані з проблемами аграрного сектора економіки (розроблено Концептуальні засади розвитку аграрного сектора Західного регіону України) та проблемами гірничо-хімічної галузі (ведеться робота щодо розробки Державної програми виробництва калійних добрив), екологічні проблеми регіону.

Значну увагу голова Західного наукового центру академік М.І. Долішній приділяє стратегічним питанням розвитку регіону із залученням до цієї роботи науково-координаційних рад в областях та органів влади. За його ініціативи та участі розроблено стратегії розвитку Тернопільської та Закарпатської областей, напрацьовується стратегія

соціального та економічного розвитку Львівщини. Спільно з Волинською обласною державною адміністрацією бюро наукового Центру в м. Луцьку розглядало питання щодо розробки програми розвитку природно-ресурсного потенціалу Волинської області.

Очоливши Західний науковий центр, академік НАН України М.І. Долішній велику увагу приділив розвитку міжрегіональних наукових та виробничих зв'язків. Достатньо лише переліку угод про співробітництво, яким передували копітка праця та ряд організаційних заходів, щоб оцінити розмах та важливість його діяльності у цьому напрямку. Це Угода про співробітництво Національної академії наук України і Львівської обласної державної адміністрації, Договір про співробітництво між Донецьким науковим центром й Радою ректорів вищих навчальних закладів Донецького регіону та Західним науковим центром й Радою ректорів вищих навчальних закладів Львівського регіону, Договір про співробітництво між Кримським науковим центром й Радою ректорів вищих навчальних закладів Криму та Західним науковим центром й Радою ректорів вищих навчальних закладів Львівського регіону, Угода про організаційні та соціально-економічні засади розвитку співпраці Волинської, Закарпатської, Івано-Франківської, Львівської, Рівненської, Тернопільської та Чернівецької областей в галузях господарського комплексу Західного регіону України на основі використання сучасних досягнень науки і техніки, взаємовигідної кооперації. Відповідно до підписаних угод за участю голови Західного наукового центру академіка НАН України М.І. Долішнього були напрацьовані та затверджені відповідні програми співпраці, виконання яких вже принесло та приносить реальні практичні результати. Налагоджена співпраця та обмін досвідом між регіонами України як на науковому, так і адміністративному рівні сприяє впровадженню на територіях регіонів нових організаційних, економічних та інвестиційних проектів, що передбачають суттєве підвищення рівня використання наявних мінерально-сировинних ресурсів регіону, виробничого і демографічного (трудоного) потенціалу на засадах взаємовигідної кооперації наукових установ, підприємств і організацій, облдержадміністрацій та автономій.

На основі тісних міжрегіональних зв'язків, про що постійно наголошує академік М.І. Долішній, відкриваються нові можливості щодо здійснення протекціоністської політики в межах чинного законодавства, збільшення обсягів товарообміну та розширення ринків збуту промислової та науково-технічної продукції. І, як результат, ми вже сьогодні бачимо поглиблення процесів ринкової трансформації, структурної перебудови економіки, вирішення проблем на основі спільних наукових програм, проектів, спрямованих на розв'язання соціально-економічних проблем та впровадження завершених наукових розробок. Ці питання часто обговорюються на спільних наукових конференціях. Зокрема, Західний та Донецький наукові Центри у рамках виконання угоди про співпрацю спільно провели Всеукраїнську науково-практичну конференцію «Сучасні проблеми соціально-економічного розвитку регіонів України» (9-10 вересня 2002 р., Донецьк – Мелекіно). Перебуваючи в м. Донецьку, делегація Західного наукового центру ознайомила з досвідом роботи Донецького наукового центру щодо забезпечення тісної взаємодії наукових установ та органів влади у реалізації інноваційної моделі розвитку Донецького регіону, а в жовтні 2002 р. за участю науковців обох регіонів в м. Ярославі (Польща) було проведено Міжнародну наукову конференцію з проблеми «Транскордонне співробітництво в період трансформації економік». У червні 2003 р. спільно організовано та проведено Міжнародну науково-практичну конференцію-виставку «Донбас-Ресурс», «Захист від корозії і моніторинг залишкового ресурсу промислових будівель і споруд та інженерних мереж». У жовтні 2003 р. у м. Львові проведено Міжнародну науково-практичну конференцію «Регіональна політика: досвід Європейського Союзу та його адаптація до умов України» за участю провідних учених та фахівців з України, Німеччини, Польщі, Угорщини, Словаччини.

У кожній з областей Західного регіону працюють Науково-координаційні ради Західного наукового центру, які дозволяють оперативно реагувати на важливі регіональні проблеми та консолідувати зусилля фахівців різних регіонів на їх вирішення. Зокрема, активно на науковому рівні опрацьовується питання виробництва калійних добрив

в Україні, яке пов'язує гірничо-хімічні комплекси двох областей: Львівської та Івано-Франківської.

На основі набутого досвіду, а це – великий скарб, академік М.І. Долішній на всіх рівнях наголошує на найважливішій проблемі державотворення – ефективному використанні та примноженні інтелектуального потенціалу нації. Тому налагодження широкомасштабної програми співпраці у науковому, науково-організаційному, освітянському та культурному напрямках за участю академічних, галузевих наукових організацій, вищих закладів освіти та владних інституцій він вважає пріоритетом своєї діяльності. У Західному науковому центрі стало практикуватися спільні засідання бюро Центру і Ради ректорів вищих навчальних закладів Львівського регіону, на яких розглядаються питання, пов'язані як із організацією наукових досліджень, так і наданням допомоги новоствореним вищим навчальним закладам у розвитку навчального процесу, забезпечення кадровим потенціалом вищої кваліфікації та його наукового зростання (28 листопада 2000 р. відбулося засідання бюро ЗНЦ та Ради ректорів з розгляду питання «Про матеріально-технічну базу та кадрове забезпечення Львівського державного фінансово-економічного та Львівського банківського інститутів»). Завдяки своєчасним зверненням бюро Західного наукового центру і Ради ректорів з клопотанням до Міністерства фінансів України ці Інститути отримали державну підтримку щодо покращання їхньої матеріально-технічної бази та кадрового забезпечення.

Тим не менше, як неодноразово підкреслював і підкреслює академік М.І. Долішній, на даний час питання кадрового забезпечення наукових установ вимагає рішучих дій, адже не секрет, що багато науковців залишають наукову діяльність через низький рівень фінансування науки. Тому М.І. Долішній виступив ініціатором проведення спільного засідання бюро Президії НАН України, колегії Львівської обласної держадміністрації за участю членів бюро Західного наукового центру 29 червня 2000 р. щодо розгляду питання «Про стан і перспективи соціально-побутового забезпечення науковців НАН України м. Львова», де відзначено необхідність поліпшення соціально-побутового забезпечення науковців НАН України і розроблено конкретні заходи щодо цього.

У Західному регіоні, як і в Україні в цілому, спостерігається тенденція старіння висококваліфікованих наукових кадрів. Ця проблема постійно перебуває у полі зору Західного наукового центру та його голови і торкається не тільки підготовки кадрів вищої кваліфікації, але й проблеми поповнення наукових установ талановитою молоддю. Так, Західний науковий центр на чолі з академіком М.І. Долішнім надав активну підтримку у виборах у члени-кореспонденти Національної академії наук України таким відомим вченим Західного регіону: С.П. Павлюку, В.П. Мікловді, Ю.Ю. Туниці, А.А. Сибірному, М.М. Ільницькому, Б.Й. Пташнику, М.Ф. Головку, І.М. Дмитраху, і в члени-кореспонденти АПН України – Ю.К. Рудавському. У грудні 2000 р. при Західному науковому центрі була створена Асоціація молодих науковців та спеціалістів академічних та освітніх установ Львівської області, основним завданням якої є сприяння адаптації в наукове середовище та фаховому росту молодих вчених. Асоціація молодих науковців і спеціалістів постійно відчуває батьківську приязну підтримку академіка М.І. Долішнього, який охоче зустрічається з молоддю і допомагає у вирішенні багатьох проблем, таких як розвиток молодіжного житлового будівництва, створення цілісної системи заохочувальних стипендій, забезпечення робочими місцями випускників вузів. Неодноразово ці питання обговорювались на спільних засіданнях бюро Західного наукового центру із Радою ректорів вищих навчальних закладів Львівського регіону, представниками облдержадміністрацій, представниками молодих вчених. Результатом такої співпраці стала розроблена Програма роботи з науковою молоддю Львівщини на період 2002-2004 рр., яка передбачає значну низку заходів з виявлення, виховання та закріплення наукової молоді і охоплює здібну шкільну, студентську та наукову молодь. Завдяки ініціативі академіка М.І. Долішнього та зусиллям Західного наукового центру, починаючи з 2001 р., засновано 150 щорічних стипендій голови Львівської облдержадміністрації для талановитих молодих вчених і спеціалістів у розмірі 75 грн. і 30 стипендій – відомим ученим (130 грн.).

Слід відзначити ще одну характерну рису академіка М.І. Долішнього. Це глибоке розуміння того, що без формування високого духовного та морального рівня української нації не можна досягнути передових

позицій в соціально-економічному розвитку. В цьому аспекті він надає особливу увагу соціогуманітарній сфері, розвитку конкретної особистості та розумінню її проблем і шляхам їх вирішення. За його ініціативою при Західному науковому центрі було створено Інститут соціогуманітарних проблем людини, діяльність якого спрямована на дослідження впливу природних та суспільних факторів на розвиток людини та вирішення її проблем.

Під керівництвом академіка М.І. Долішнього з кожним роком поглиблюється міжнародне співробітництво. Багато вчених Західного регіону беруть участь у виконанні міжнародних грантів, у роботі престижних міжнародних конференцій, проходять стажування у відомих зарубіжних наукових центрах. У рамках виконання угоди про співпрацю між Західним науковим центром НАН України і МОН України та Люблінським відділенням Польської академії наук (підписаної у 1998 р.) проведено дві спільні наукові конференції з проблем безробіття в Польщі і Україні (м. Львів) і трансформаційних процесів у поступі України і Польщі в напрямку вільного ринку (м. Люблін). На робочих зустрічах з польськими вченими обговорювались питання прикордонного співробітництва у різних сферах, розроблена тематика спільних досліджень, налагоджена співпраця між окремими академічними установами України та Польщі. Підписано Договір про співпрацю між Дебреценським академічним комітетом Угорської академії наук і Західним науковим центром НАН України і МОН України.

Багато уваги академік М.І. Долішній приділяє популяризації досягнень учених Західного регіону України. За його ініціативи та під його редакцією було видано інформаційний проспект про Західний науковий центр, каталоги завершених наукових розробок учених Західного регіону України, низку матеріалів науково-практичних конференцій, організатором або співорганізатором яких був Західний науковий центр. У 2001 році М.І. Долішній започаткував видання щорічника до Дня науки «Бюлетень наукового центру». Розроблено електронну версію інформаційно-пошукової системи щодо стану та аналізу інтелектуального потенціалу регіону. До 75-річчя з дня народження академіка Я.С. Підстригача академік М.І. Долішній зініціював наукове видання «Ярослав Степанович Підстригач: вчений,

організатор науки, громадський діяч». Академік М.І. Долішній з метою популяризації досягнень вчених Західного регіону України, виступив з ініціативою видання Західним науковим центром рубрики «Провідні вчені Західного регіону України» за окремими галузями: економіка та право, фізика і математика, медицина, технічні науки, сільсько-господарські науки, історія та філософія тощо. Частина рубрики уже надрукована, частину підготовлено до друку. Академік М.І. Долішній багато виступає в засобах масової інформації (на телебаченні, радіо, у пресі) з проблемних питань розвитку науки в світі та Україні і, зокрема, в її Західному регіоні.

Академіки Б. Патон, В. Панасюк та М. Долішній
біля могили Я. Підстригача

Академік Б. Патон в Західному науковому центрі
НАН та МОН України

Підписання Угоди про співпрацю між НАН України та Львівською обласною державною адміністрацією (2001 р.)

Пошанування переможниці конкурсу Євробачення-2004 співачки Руслани у Львівській облдержадміністрації

КОНСТРУКТОР МІЖНАРОДНОГО НАУКОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

Як вже відзначалося, академік М.І. Долішній володіє особливим організаторським талантом. Це позначилося й на діяльності Інституту регіональних досліджень НАН України. Динамічно розвивалося його міжнародне наукове співробітництво із науково-дослідними установами сусідніх країн Центральної та Східної Європи (Польщі, Угорщини, Словаччини, Білорусі), а також із науковими закладами інших країн, зокрема КНР та Німеччини. Співробітництво здійснювалося як у рамках угод про наукову співпрацю, так і на неформальній основі.

Зокрема успішно діють угоди про наукову співпрацю із Інститутом економіки НАН Білорусі (м. Мінськ), Суспільною Вищою школою підприємництва та управління (м. Лодзь, Польща), Державною вищою школою фахової освіти (м. Ярослав, Польща), Політехнікою Свентокшицькою (м. Кельце, Польща), Головним Інститутом гірничої справи (м. Катовіце, Польща), Пекінським інститутом міжнародних порівняльних досліджень (КНР), Факультетом гуманітарних та природничих знань Пряшівського університету (Словаччина), Ніредьгазьким Інститутом (Угорщина), Вищою школою маркетингу та іноземних мов (м. Катовіце), Вищою економічною школою (м. Білосток, Польща) та іншими зарубіжними науково-дослідними установами.

Основні тематичні напрями міжнародного наукового співробітництва Інституту:

- дослідження соціально-економічного механізму розвитку регіонів з метою формування спільних засад регіональної політики в умовах системної трансформації;
- проблеми економіки та управління в умовах економічних реформ постсоціалістичних країн;
- транскордонна співпраця як важливий елемент регіональної політики в умовах інтеграції в ЄС;
- дослідження багатофункціонального розвитку сільських територій;

- соціально-економічні дослідження Карпатського регіону;
- вивчення європейського досвіду з питань територіального планування та діяльності єврорегіонів.

Щороку науковці Інституту беруть участь у п'ятдесяти міжнародних конференціях та семінарах. За період діяльності Інституту в закордонних виданнях опубліковано понад 60 наукових праць.

Підсумовуючи здобутки Інституту у галузі міжнародного наукового співробітництва, можна виділити його найважливіші етапи:

1. *Розвиток наукової співпраці з дослідження проблем сталого розвитку прикордонних територій Карпатського регіону із Факультетом гуманітарних та природничих знань Пряшівського університету.* Результатами співробітництва стали ряд спільних наукових семінарів та конференцій, зокрема «Людина в умовах багатомірного суспільства» (2001 р.), «Сталий розвиток регіонів: проблеми та перспективи» (2002 р.), та публікація збірників наукових доповідей за результатами досліджень.

2. *Проведення Міжнародної науково-практичної конференції «Україна – КНР: активізація співробітництва і досвід господарських трансформацій в регіонах України» (Львів, 4 – 6 червня 2001 р.).* Організатори цього заходу – Інститут регіональних досліджень НАН України, Львівська обласна державна адміністрація, Пекінський інститут міжнародних порівняльних досліджень та Інститут міжнародної безпеки НАН України. Це, до речі, перша українсько-китайська економічна конференція, яка відбулася у Львові. Вона надала імпульс розвитку контактів регіону з КНР, які до цього часу мали спорадичний характер. За результатами конференції опубліковано збірник наукових матеріалів.

Підписана Угода про співпрацю Інституту регіональних досліджень НАН України з Пекінським інститутом міжнародних порівняльних досліджень. Цей документ передбачає спільні дослідження, що стосуються процесів глобалізації, міграційного потенціалу, питань екології, експортних можливостей, інвестиційної політики та обміну технологіями, а також обмін науковцями, публікаціями, літературою, організацію семінарів, робочих груп тощо. Вивчатиметься китайський досвід правового забезпечення пенсійної реформи, прикордонного співробітництва, адміністративно-територіального устрою, земельної реформи, статистики та освіти.

3. *Налагодження співпраці із польськими академічними інститутами*, зокрема з Інститутом географії і просторового облаштування Польської АН (Варшава) за тематикою «Регіональна політика в період суспільно-економічної трансформації» та Інститутом розвитку села і сільського господарства Польської АН (Варшава) з питань досліджень багатофункціонального розвитку сільських територій. Результатами наукових контактів стали низка наукових конференцій та публікацій, а також розробка спільно з Інститутом розвитку села і сільського господарства Польської АН комп'ютерного соціально-економічного атласу сільських територій України.

4. *Спільні дослідження проблем транскордонного співробітництва*.

Цей напрям міжнародного співробітництва слід виділити особливо. Інститут регіональних досліджень НАН України є провідною установою з досліджень проблем транскордонного співробітництва в системі НАН України. В Інституті функціонує постійно діючий семінар з проблем транскордонного співробітництва, в якому беруть участь вітчизняні та іноземні фахівці.

Польща

Особливо тісна співпраця з цієї тематики встановилася із Ярославською Державною вищою школою фахової освіти (ДВШФО), в результаті якої виникла і почала реалізовуватися ідея створення Спільного Інституту транскордонного співробітництва на базі ІРД НАН України та ДВШФО.

Так, за ініціативи ІРД НАН України та ДВШФО (Ярослав), 18-19 жовтня 2002 р. у польському місті Ярославі була проведена Міжнародна науково-практична конференція «Транскордонне співробітництво в період трансформації економіки». В її роботі взяли участь провідні вчені, управлінці, фахівці з питань транскордонного співробітництва з України, Польщі, Словаччини та Білорусі (всього 50 осіб, з них близько 30 – доктори наук), зокрема науковці ряду установ НАН України: Інституту регіональних досліджень (Львів), Інституту проблем ринку та економіко-екологічних досліджень (Одеса), Інституту економіки промисловості (Донецьк), Державного НДІ Міністерства економіки України (Київ), а також Української академії банківської

справи (м. Суми), Донецького, Чернівецького та Волинського університетів, Львівського банківського та Львівського державного фінансово-економічного інститутів. Широким було й польське представництво – вчені вищих навчальних та наукових закладів, зокрема Люблін, Кракова, Варшави, Катовіце, Вроцлава, Кельце, Ярослав.

У результаті роботи конференції напрацьовано та підготовлено ряд висновків, пропозицій та рекомендацій для центральних та регіональних органів влади, єврорегіонів, науково-дослідних та вищих навчальних закладів, основні з яких:

- створити Польсько-Український інститут транскордонного співробітництва;
- в рамках спільного польсько-українського інституту запровадити підготовку та перепідготовку кадрів у сфері транскордонного співробітництва, екологічного менеджменту та моніторингу;
- вивчити доцільність формування єврорегіону на базі Підкарпатського воєводства та Львівської області (робоча назва – «Сян») та створення міжнародного біосферного заповідника «Розточчя»;

На початку 2003 р. Інститут виступив ініціатором формування нового єврорегіону Сян на базі Підкарпатського воєводства та Львівської області і взяв активну участь у розробці концепції його діяльності. Цьому сприяла Міжнародна науково-практична конференція «Проблеми регіонального розвитку польсько-українського прикордоння», що відбулася в м. Ярославі 2-3 червня 2003 р. З огляду на актуальність питань регіонального розвитку прикордонних територій України та Польщі на сучасному етапі євроінтеграції, одним із головних завдань конференції став детальний аналіз стану та перспектив розвитку прикордонних територій України та Польщі.

У конференції взяли участь провідні вчені, управлінці, фахівці з питань транскордонного співробітництва з України, Польщі та Словаччини – представники наукових установ Львова, Луцька, Донецька, Люблін, Кракова, Варшави, Ярослава, Пряшова, керівники регіональних та місцевих органів місцевої влади прикордонних областей, всього – близько 50 осіб.

На форумі були представлені спільні доповіді українських та польських фахівців з актуальних проблем регіонального розвитку польсько-українського прикордоння, зокрема з питань міжрегіональної політики, проблем просторового розвитку та територіального плану-

вання, розвитку інфраструктури, активізації зовнішньоекономічної діяльності, транскордонної співпраці в галузі науки та освіти тощо. Інше важливе питання, яке розглядалося на конференції, – розвиток напрацьованого рівня наукових зв'язків шляхом створення спільного Інституту транскордонного співробітництва. Було обговорено організаційну структуру, основні напрями діяльності цього інституту, а також механізми взаємодії з іншими науковими установами та вищими навчальними закладами, центральними та регіональними органами влади, громадськими організаціями, єваторегіональними структурами.

26 квітня 2004 р. в польському місті Ярославі відбувся Міжнародний науково-практичний семінар, присвячений актуальним проблемам інформаційно-статистичного забезпечення розвитку українсько-польського прикордоння на сучасному етапі євроінтеграції. Організатори семінару – Ярославська Державна Вища школа фахової освіти, Інститут регіональних досліджень НАН України, Львівське обласне управління статистики, статистичні управління Підкарпатського та Люблінського воєводств. З метою розробки методології формування системи транскордонної статистики створено спільну робочу групу.

Угорщина

13 лютого 2004 р. в м. Ніредьхаза (Угорщина) відбулася Міжнародна наукова конференція «Перспективи транскордонного співробітництва – створення міжнародної логістичної системи».

У цьому форумі взяли участь працівники місцевих органів самоврядування, представники дипломатичного корпусу України в Угорщині науковці Угорщини, Словаччини та України (Інституту регіональних досліджень НАН України, Національного університету «Львівська Політехніка» та Ужгородського національного університету).

Учасники конференції підготували протокол намірів щодо розвитку наукової співпраці, який передбачає дослідження спільних проблем соціально-економічного розвитку прикордонних територій, створення спільних робочих груп з визначених напрямів досліджень, проведення спільних конференцій, підготовку кадрів у сфері транскордонного співробітництва.

21-22 вересня 2004 р. в м. Ужгороді відбулася зустріч вчених НАН України та АН Угорщини. Організаторами зустрічі виступили: з українського боку – Інститут економічного прогнозування НАН

України, Інститут регіональних досліджень НАН України, Закарпатський центр регіональних соціально-економічних і гуманітарних досліджень НАН України; з угорського боку – Інститут світової економіки Угорської АН, Будапештський університет.

У рамках зустрічі обговорено програму спільних досліджень з питань європейської інтеграції та її наслідків для економік України та Угорщини.

Налагодження співпраці із науковими установами ФРН

З 2002 р. науковці ІРД НАН України спільно із німецькими вченими з Берлінського Університету ім. Гумбольдта та Дрезденського Технічного Університету виконують проект «Аналіз і прогноз розвитку соціально-економічної ситуації і суспільно-політичних процесів у регіоні р. Дністер у контексті перспектив сталого землекористування», який є складовою частиною проекту під егідою ЮНЕСКО та Федерального міністерства освіти та досліджень ФРН «Трансформаційні процеси в регіоні р. Дністер».

У листопаді 2002 р. на запрошення ряду наукових установ ФРН цю країну з робочим візитом відвідав директор Інституту регіональних досліджень НАН України академік НАН України М.І. Долішній.

Під час візиту відбулися зустрічі та перемовини із німецькими вченими, зокрема:

- семінар з питань організації регіональних досліджень у ФРН в Академії просторового розвитку та територіального планування (м. Ганновер);
- перемовини з керівництвом Інституту регіонального розвитку та структурного планування (м. Еркнер);

Крім перемовин із науковцями, відбулися також зустрічі і з представниками органів влади федеральної землі Бранденбург та з керівництвом бюро євро регіону Про Європа Віадрина у Франкфурті-на-Одері. В результаті перемовин досягнуто домовленостей про налагодження безпосередніх довготривалих відносин, обмін публікаціями та інформацією, а також щодо організації ряду спільних конференцій та семінарів.

Так, за результатами домовленостей з Міністерством сільського господарства, екології та просторового планування уряду федеральної

землі Бранденбург 29-30 квітня 2003 р. у м. Львові відбувся Міжнародний семінар з питань територіального планування та просторового розвитку. В семінарі взяли участь німецькі та польські фахівці, а з українського боку – представники Львівської облдержадміністрації та Львівської обласної ради, міської влади Львова та Луцька, керівники міст, органів місцевої влади та самоврядування Львівської області, представники Інституту «Містопроект» та концерну «Трансмагістраль», науковці, фахівці з планування.

З огляду на актуальність цих питань та з урахуванням передового закордонного досвіду їх наукового забезпечення в 2003 р. при ІРД НАН України створено Центр просторового розвитку та територіального планування.

Серед інших важливих міжнародних заходів, проведених Інститутом останнім часом, слід відзначити:

- Міжнародну конференцію «Регіональний розвиток України в міжнародному контексті», що відбулася 25-29 червня 2004 р. у м. Львові, на якій обговорено європейський досвід та методологію стратегічного планування регіонального розвитку. В роботі конференції взяли участь провідні вчені-регіоналісти Великобританії, Німеччини, Італії, Польщі та України. Закордонні партнери запросили Інститут до членства у Міжнародній асоціації регіональних досліджень.
- VII зустріч вчених-економістів НАН України та Російської АН (2-5 жовтня 2004 р., Закарпатська обл.). Загальна тема засідання: «Проблеми економічних реформ та інтеграції». У зустрічі взяли участь провідні вчені – економісти Російської АН під головуванням академіка В.Л. Макарова та НАН України на чолі з академіком В.М. Геєцем. Найважливішим результатом цієї зустрічі стала угода між Відділенням суспільних наук РАН та Відділенням економіки НАН України про початок спільної розробки «Стратегія: Україна – Росія до 2050 року». Великої підтримки набула пропозиція академіка НАН України М.І. Долішнього щодо обміну науковими кадрами, а також залучення вчених (як опонентів) до підготовки та захисту дисертацій, відповідно, з Росії до України і навпаки. Важливим

результатом проведеного засідання стала також угода про спільну наукову розробку з проблем зайнятості та руху робочої сили.

Все це свідчить про зростання міжнародного авторитету Інституту регіональних досліджень. Інститут стає міжнародним центром підготовки наукових кадрів. Ряд зарубіжних вчених захистили тут докторські дисертації, зокрема П. Кузмішин (Словаччина), Р. Патора, В. Янік, Р. Федан, А. Ліманські (Польща), Д. Філеп (Угорщина).

Інститут регіональних досліджень НАН України в особі директора академіка М.І. Долішнього бере участь в роботі Українсько-польської міжурядової Координаційної Ради з питань міжрегіонального співробітництва, Міжвідомчої комісії з проблем транскордонного співробітництва при Міністерстві економіки та з питань європейської інтеграції, а також у засіданнях експертів Карпатського фонду.

Враховуючи попередній досвід міжнародного наукового співробітництва ІРД НАН України, можна окреслити такі напрями подальшої роботи:

- розгортання діяльності Міжнародного інституту транскордонного співробітництва. Одним із важливих завдань цього інституту повинна стати підготовка цільової комплексної програми розвитку прикордонних територій України. Відповідні пропозиції були подані на розгляд Уряду України і отримали схвалення;
- розширення географії наукової співпраці Інституту з науково-дослідними установами інших країн Європи та світу;
- активізація науково-дослідної співпраці з країнами СНД;
- розвиток такої форми міжнародної наукової співпраці, як підготовка та виконання спільних проектів у рамках національних наукових програм та міжнародних грантів;
- ширше використання перспективних форм співпраці – спільні наукові конференції, видання, публікації.

Діяльність академіка М.І. Долішнього з розвитку міжнародного наукового співробітництва ІРД НАН України є плідною та корисною і сприяла залученню львівської школи регіоналістики до міжнародних наукових процесів.

Робоча зустріч з польськими вченими

Підписання Угоди про наукову співпрацю
з Ярославською вищою школою фахової освіти

Підписання Угоди про наукове співробітництво з Пекінським інститутом міжнародних порівняльних досліджень

Зустріч із вченими Інституту регіонального розвитку та структурного планування (Еркнер, ФРН, 2002 р.)

Міжнародна конференція “Транскордонна співпраця в період трансформації економіки” (Ярослав, Польща, 2002 р.)

VII зустріч вчених-економістів НАН України та РАН в Ужгороді (2004 р.)

Міжнародна наукова конференція “Регіоналістика: нові підходи до формування і розвитку територіальних суспільних систем”
(2004 р., Ялта)

Виступ на Міжнародній науково-практичній конференції
“Регіональна політика: досвід ЄС та його адаптація до умов України” (Львів, 2003 р.)

НА ЧАТАХ УКРАЇНСЬКОЇ СОБОРНОСТІ

Однією із суттєвих позитивних прикмет науково-дослідної і організаційної діяльності М.І. Долішнього є те, що вона спирається на концепційні засади української соборності. Як вже відзначалося, вчений у ділянці регіоналістики має власний практичний досвід. Він реалізував свої здібності в цій галузі ще тоді, коли регіональні проблеми були по суті забороненою зоною. Йдеться про період тоталітаризму, який дбав про унітарність держави і до розмов про регіональну політику ставився з великим підозрінням.

В умовах розбудови економіки України на соціально-ринкових засадах проблеми регіонального управління стали особливо актуальними, а для деяких політиків навіть спекулятивними, не бракувало і таких, які з наївною простотою вірили у можливість федеративного устрою в Україні, яка, мовляв, повинна скористатися зарубіжними взірцями щодо регіоналізації. У тому регіоналістичному багатоголоссі М.І. Долішній, як учений і організатор науки, завжди твердо стояв на позиціях української соборності, що впливає з його наукових доповідей, публікацій тощо.

Виступаючи на телебаченні 9 лютого 2000 р. при обговоренні Послання Президента України «Україна: поступ у ХХІ століття. Стратегія економічної та соціальної політики на 2000-2004 рр.», М.І. Долішній, як і раніше, відстоював розвиток регіонів в інтересах зміцнення економічної безпеки України. Цій меті, на його думку, мало сприяти транскордонне співробітництво, створення вільних економічних зон, розвиток єврорегіонів тощо.

Формування вищеназваних структур має бути спрямоване на підвищення транзитного потенціалу як регіону, так і держави в цілому. Говорячи про зростання транзитного потенціалу, потрібно розуміти, що досягти цього можна лише за умови поліпшення наших автошляхів, сервісного обслуговування, інфраструктури в цілому, а також виваженої тарифної політики.

Необхідно довести транспортні коридори, що проходять нашою територією, до європейського рівня, щоб не було такої відчутної різниці при перетині кордону нашої держави. Робити це слід через залучення інвестицій, як вітчизняних, так і зарубіжних, створення концесій.

Важливою проблемою є розвиток прикордонної інфраструктури (пунктів перепуску, різних складів тощо). Це потребує підтримки держави, виваженої політики.

Взагалі розвиток транскордонного співробітництва в регіоні, як наслідок використання його прикордонного положення, має відбуватися комплексно, згідно з певною чітко окресленою концепцією. Розробка такої концепції, в рамках зовнішньоекономічної політики держави, є життєво необхідною.

Важливе коло проблем, – зауважив М.І. Долішній, – це проблеми підняття рівня соціально-економічного розвитку регіону.

На перше місце потрібно поставити створення програм соціально-економічного розвитку областей, аналогічних до програми, розробленої щодо України в цілому. Для реалізації цих програм необхідно залучати інвестиції, використовувати у першу чергу наші ресурси. Створити умови для повернення національного капіталу із різного роду офшорних зон, з-за кордону, можливо, шляхом створення таких зон в Україні. Щодо іноземних інвестицій, то головна умова їх залучення – це політична стабільність. Нарощення обсягу іноземних інвестицій потребує розробки відповідного економічного механізму.

Необхідно продовжувати створювати спільні підприємства. Актуальною є розмова про створення зони вільної торгівлі для України. «Ми глибоко переконані в тому, – казав М.І. Долішній, – що формування такої зони має відбуватися в напрямку на Захід, а не на Схід. Ми за європейський вибір України. За інтеграцію з ЄС. Будемо втілювати в життя положення Послання про інтегрування української економіки в структуру світового економічного простору».

На закінчення доповідач запевнив, що вчені регіону і надалі інтенсивно працюватимуть над проблемами соціально-економічного розвитку та формування виваженої регіональної політики держави, будуть втілювати в життя стратегічні положення Послання Президента України до Верховної Ради України.

Проведення ефективної регіональної політики на соборницьких засадах пов'язане з територіальною реформою. У тому зв'язку, на думку М.І. Долішнього, необхідно чітко окреслити мету територіальної реформи. Ціль реформування адміністративно-територіального устрою України полягає у створенні такого поділу держави, щоб регіональна політика забезпечила гармонійний і сталий розвиток суспільства, створила умови нормальної життєдіяльності людини.

У першу чергу, реформа має бути наповнена економічним, а не політичним змістом. Формування нової сітки адміністративно-територіального устрою має відбуватися на основі врахування внутрірегіональних та міжрегіональних балансів.

Напрямами обґрунтування нового адміністративного устрою повинні стати: екологічний стан середовища, використання земельних ресурсів, рівень розвитку виробничого і трудового потенціалу, відновлення і розвиток промислового і аграрного комплексів, розвиток комунікаційної інфраструктури, в першу чергу, шляхів сполучення, створення в кінцевому підсумку нового життєвого середовища у сфері освіти, медичного, побутового обслуговування.

Вирішальним чинником повинно стати звільнення суспільства від зайвого адміністративного тиску, приведення адміністративного устрою у відповідність з раціональною організацією економіки і суспільства¹⁰¹.

Як видно з цитованого, вчений поєднував адміністративну реформу з новим районуванням України, яке має враховувати регіональні особливості, але базуватися на національних пріоритетах у всіх відношеннях.

Важливим інструментом активізації державної регіональної політики повинні бути регіональні програми, пронизані національними пріоритетами. У тому зв'язку вчений наполягає, що «державна в силу можливостей зобов'язана здійснювати ефективну політику щодо розвитку регіонів, активно впливати на процеси, які там проходять. Вида-

101 Долішній М.І. Проблеми територіального устрою в системі адміністративної реформи // Стратегія сталого розвитку Закарпаття: еколого-економічні та соціальні моделі. Матеріали регіональної науково-практичної конференції 30 листопада 2001 р. – Ужгород, 2001. – С. 13.

ється, що орієнтирами такої політики на державному рівні можуть бути не стільки принципи нівелювання відмінностей в соціальному та економічному розвитку окремих територій, скільки забезпечення стійких тенденцій до соціально-економічного піднесення. Безумовно, що за межами державної політики стосовно регіонів не повинні опинитись інші важливі сфери регіонального життя: екологічна, гуманітарна, науково-технічна і т. д.¹⁰²

І далі М.І. Долішній відзначив: «видається, що основу сучасної державної регіональної політики мають становити ідеї злагоди, стабільності та цілісності України. Треба виробити прийнятну для держави і регіонів формулу взаємовідносин, побудовану на принципах партнерства, а не протистояння, еквівалентності, а не утримання, законслухняності, а не анархії. Така політика має бути пронизана духом національної єдності, враховувати особливості кожного регіону, виражати компроміс державних, регіональних та місцевих інтересів»¹⁰³.

З позицій української соборності виклав свої погляди вчений під час розмови «за круглим столом», що його організували ІРД і редакція газети «Урядовий кур'єр». М.І. Долішній відзначив, що у Програмі Кабміну України «повинна бути чітко сформульована мета діяльності уряду – забезпечення реального й стабільного економічного зростання, зниження податкового навантаження на громадян та суб'єктів господарювання, покращання фінансового становища особи та держави в цілому, забезпечення права на працю. Ця мета має ґрунтуватися на аналізі сучасного соціально-економічного становища України.

Слід вказати конкретні кроки у вигляді чітко окреслених заходів для розв'язання окремих проблем. Необхідно детальніше розглянути питання, пов'язані з реалізацією ефективної регіональної політики, зокрема впровадження нового соціально-економічного районування, напрямів соціально-економічного розвитку окремих регіонів. Їх висвітлення повинне бути узгоджене із заходами щодо реалізації адміністративної реформи, які покликані сприяти вдосконаленню структури

102 Долішній Мар'ян. Регіональні програми як інструмент в активізації державної регіональної політики // Інвестиція: інформаційно-аналітичне видання. – 2000. – № 1. – С. 56.

103 Там само. – С. 58.

економічного управління державою та її регіонами. Окрім того, серйозну увагу слід приділити якісним змінам у державному управлінні, розв'язанню проблем формування національного і регіональних ринків праці, підвищення рівня оплати праці»¹⁰⁴.

Особливої уваги в цитованому заслуговує не тільки державницький підхід до проблем регіонів, але й конкретні рекомендації щодо зміцнення національного ринку, зокрема, за рахунок руху робочої сили, поліпшення умов праці. До речі, цей аспект часто випадає із контексту високої політики, яка тим самим позбавляється конкретного соціального наповнення. Тільки шляхом підвищення частки регіонів у загальнонаціональній економіці може бути досягнута стратегічна мета розвитку.

Виходячи з концепції цілісності регіональних систем, М.І. Долішній ніколи не глорифікував цю цінність, завжди акцентував увагу на загальнонаціональних пріоритетах. Це можна підтвердити багатьма науковими виступами і публікаціями. Так, будучи прихильником євроінтеграційної орієнтації України, вчений пише: «Стратегія соціально-економічного розвитку України в напрямку інтеграції в ЄС і підвищення ролі регіонів у цих інтеграційних процесах, об'єктивна необхідність урахування регіональної політики ЄС вимагають від держави створення ефективного правового поля для впорядкування процесів регіонального розвитку, попередження територіальної автаркії чи нехтування окремими регіонами загальнонаціональними інтересами. Політика регіонального розвитку повинна органічно поєднуватися з пріоритетними напрямами економічного і соціального розвитку України на довгостроковий період, що вимагає узгодження стратегічних цілей та пріоритетів розвитку на державному та регіональному рівнях»¹⁰⁵.

З наведеного випливає, що його автор всіляко відстоює загальнонаціональні інтереси. Безпека нації і держави, соборність українських територій – це домінанти соціально-економічної стратегії, яку відсто-

104 Стратегія регіонального розвитку // Урядовий кур'єр. – 2003. – 7 лютого.

105 Долішній М.І. Стратегічні напрямки розвитку транскордонного співробітництва // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Транскордонне співробітництво, ринкова інфраструктура та фінансово-інвестиційна діяльність: Зб. наук. пр.: Випуск 6 (XXXVII). – Львів: ІРД НАНУ, 2002. – С. 4.

ював М.І. Долішній. Через те дуже стривожили вченого гасла окремих політиканів, спрямовані на підриг української соборності, на оживлення і підсилення сепаратистських тенденцій.

Це спонукало М.І. Долішнього викласти у пресі свої соборницькі погляди під промовистою назвою: «Україну не можна ділити на «Схід» і на «Захід». Вона єдина – як мама одна»¹⁰⁶. Ця назва містить чітку відповідь усім недругам Української держави, соборність якої є вищим ідеалом академіка М.І. Долішнього, який пропонує обширну конструктивну програму всеукраїнського співробітництва і національного єднання в умовах регіоналізації та глобалізації.

М.І. Долішній з гордістю і оптимізмом стверджує: «У нас прекрасні люди, на Заході й на Сході, на Півдні та на Півночі. Населення України повинна єднати українська національна ідея високого добробуту, рідної мови, тисячолітньої культури, справжньої демократії.

Для науки пріоритетними, перш за все, є державні інтереси, загальнолюдський поступ і розвиток суспільства знань. Наука – це фактор культури і прогресу. Для цього ми і прокладали мости між Заходом і Сходом. Нас не може роз'єднати жодна політична агітація»¹⁰⁷.

Сказане звучить як заповідь. Якби кожен із нас пройнявся таким оптимізмом і національними почуваннями, які тут висловив М.І. Долішній, то, очевидно, ніякі ризики і загрози не були би страшні на сучасному витку українського державотворення.

Наведені вище міркування можна би розвивати і збагачувати, посилаючись на публікації вченого. Ця тема вартує широкого розгляду, бо має принциповий характер. Однак і з наведеного видно, що М.І. Долішній у своїй науковій і організаційній діяльності стояв на чатах української соборності. Це цінний дар, яким далеко не кожен із науковців володіє. І власне це вирізняє інтелектуальний потенціал М.І. Долішнього.

106 Долішній Мар'ян. Україну не можна ділити на «Схід» і на «Захід». Вона єдина – як мама одна // Україна і час. – 2004. – 18 листопада.

¹⁰⁷ Там само.

НАУКОВА ШКОЛА АКАДЕМІКА М.І. ДОЛІШНЬОГО

Для поцінування наукової творчості того чи іншого вченого можуть бути використані різні методи і підходи. Одним з них є досконалий облік посилань у науковій літературі на публікації вченого. Якщо би хтось хотів послуговатися таким методом для визначення наукової цінності праць академіка М.І. Долішнього, то для того довелося би витратити дуже багато часу, бо на них є надто численні посилання як в українських, так і в зарубіжних дослідженнях. Очевидно, у майбутньому хтось обов'язково здійснить цю справу, бо тільки на основі повної інформації можна об'єктивно оцінити внесок ученого у розвиток науки, формування нових напрямів тощо.

Залишаючи цю кропітку справу на майбутнє, варто скласти портрет наукової школи вченого на основі надбань його учнів. Правда, це також нелегко зробити, оскільки є багато кандидатів і докторів наук, дослідження яких виконані під керівництвом академіка. Крім того, чимало захищено кандидатських і докторських дисертацій, на яких не позначене ім'я М.І. Долішнього, але він був їх неофіційним керівником, консультантом, наставником. Не треба забувати, що академік є багаторічним головою комісії із захисту кандидатських і докторських дисертацій, а тому часто визначав їх тематику, наукову і практичну цінність.

Інакше кажучи, було би не зовсім зрозумілим, якщо наукову школу М.І. Долішнього обмежити лише тими дослідженнями, які безпосередньо виконані під його керівництвом. Насамперед потрібно визнати, що, будучи керівником чи консультантом тих чи інших дисертаційних досліджень, М.І. Долішній ніколи не переставав учитись. Це доводилось спостерігати неодноразово, відчувати в особистих з академіком науково-творчих стосунках. Прагнення до знань, як вже відзначалося, вирізняло М.І. Долішнього серед інших наукових керівників і консультантів як аспірантів, так і докторантів. Саме завдяки прагненню до знань наукова школа М. І. Долішнього постійно наро-

щувала свій капітал, розширювала тематику досліджень у відповідності з розвитком вітчизняної і світової економічної науки.

Певне уявлення про наукову школу академіка можна скласти на основі тематики захищених під його керівництвом кандидатських і докторських дисертацій. На підтвердження сказаного можна послатися на окремі з них. Так, під керівництвом М.І. Долішнього у 1984 р. написав і захистив кандидатську дисертацію І.Ф. Калущкий на тему «Організація і економічні основи підвищення ефективності комплексного використання лісосировинних ресурсів». У ній розроблені організаційні та економічні основи вдосконалення системи управління комплексними лісовими підприємствами регіону, обґрунтовані шляхи підвищення ефективності їх роботи на основі комплексного використання сировини¹⁰⁸.

У 1986 р. захистив кандидатську дисертацію Б.Д. Петровський на тему «Вдосконалення комплексного планування соціально-економічного розвитку міських курортних систем» на прикладі міста-курорта Трускавця. Керівником дисертанта також був М.І. Долішній. На перший погляд може видатися, що ці теми дисертаційних досліджень – зовсім протилежні. Насправді вони взаємодоповнюються, бо, по-перше, стосуються одного Карпатського регіону, по-друге, комплексне лісоресурсне використання і розвиток туристичних систем тісно пов'язані. Адже нерациональне лісовикористання негативно позначається на лікувальних властивостях курортів Карпатського регіону, його водомінералогічному балансі тощо.

У тому зв'язку важливо проводити регіональні дослідження із системних позицій, бо тільки таким чином можна виявити взаємодію окремих елементів, визначити закономірності регіонального системотворення. Саме такий підхід властивий дослідженням, проведеним під керівництвом академіка М.І. Долішнього. На рубежі 80-90-х років минулого століття планово-директивна економіка зазнавала щораз відчутніших ринкових деформацій. Це позначалося і на характері

108 Калущкий Иван Федорович. Организационные и экономические основы повышения эффективности комплексного использования лесосырьевых ресурсов (на примере лесокombинатов Карпатского региона): Автореф. дис... к.э.н. – Львов, 1984. – С. 5.

109 Самоплавський Валерій Іванович. Вдосконалення організаційно-

наукових досліджень, які не могли не враховувати потреби ринкових перетворень. Останні надавали специфіки кандидатським і докторським дослідженням з регіоналістики, які виконувалися під керівництвом М.І. Долішнього. Так, В.І. Самоплавський у 1993 р. захистив кандидатську дисертацію «Вдосконалення організаційно-економічних методів управління лісовим господарством в умовах переходу до ринкових відносин». Одним із завдань дисертації було «визначення економічно доцільних умов роздержавлення і приватизації лісовим господарством»¹⁰⁹.

Потрібно визнати, що поставлене завдання особливо актуальне і складне саме в галузі лісогосподарства. Очевидно, розуміння його виходило від М.І. Долішнього, який був науковим керівником дисертанта. Це означало, що тематика досліджень ускладнювалася, а самі дослідники вимушені були враховувати якісно нові економічні реалії. Значною мірою про це може свідчити докторська дисертація В.П. Вихруща, консультантом при написанні якої був фактично М.І. Долішній. Докторська дисертація В.П. Вихруща присвячена проблемам регулювання економічного і соціального розвитку регіону в умовах переходу до ринкових відносин. Характерно, що дисертація була написана і захищалася ще в умовах панування планово-директивної економіки, але у ній вже була «теоретично доведена необхідність відмови від директивної системи планування з її централізованими завданнями, розподілу продукції та ресурсів, ціноутворення і переходу в умовах багатомаття і рівноправності форм власності, свободи підприємництва і конкуренції у боротьбі за споживача до індикативного планування»¹¹⁰.

Цей висновок навіть в умовах «перебудови» виглядав катюгоричним і сміливим. Він спрямований на демонтаж адміністративно-дирек-

економічних методів управління лісогосподарством в умовах переходу до ринкових відносин. Автореф. дис... к.е.н. – Львів, 1993. – С. 3-4.

110 Вихрущ Владимир Павлович. Проблемы регулирования экономического и социального развития регионов в условиях перехода к рыночным отношениям. Автореф. дисс... д.э.н. – Львов, 1990. – С. 5.

тивної системи, утвердження різних форм власності та ринково-економічної системи. Отже, можна сказати, що економічна наука діяла на випередження. Це її позитивно характеризує, як і наукову школу М.І. Долішнього в цілому, спектр якої вельми широкий.

Так, наприклад, М.І. Долішній був науковим консультантом докторського дослідження С.Й. Вовканича, яке присвячене методологічним аспектам вивчення інформаційного потенціалу в системі управління науково-технічним прогресом. Акцент дисертації зроблено на з'ясуванні інформаційного потенціалу на різних рівнях організації суспільства, розкрита його роль у трудовій мобільності людини¹¹¹.

Ця необхідність стала особливо актуальною на зламі XX-XXI ст., коли інноваційна модель розвитку набула доленосного характеру для розвитку цивілізації і нації. Потенціал людської мобільності значною мірою детермінує соціально-економічний розвиток. Добре, що це розуміння було притаманне дослідникам, які проводили свої наукові пошуки, погоджуючи їх з консультантом – М.І. Долішнім. Те, що проявилось у зародковому стані в умовах економічних трансформацій, ставало визначальним і домінантним в умовах розробки перспективних стратегій.

Останні можуть бути ефективними, якщо базуються на засадах цілісності знання, якою характеризуються дослідження, що виконані в науковій школі М.І. Долішнього, який ніколи не обмежував наукової ініціативи, створював умови для її реалізації. Саме завдяки тому окремі кандидатські і докторські дисертації, позначені новаторством, нерідко містять ті наукові зерна, з яких згодом виростили нові знання і напрями науки.

Незважаючи на новаторські пошуки, все ж стрижнем їх виступали регіоналістичні проблеми. Це, очевидно, пояснюється як спрямуванням досліджень Львівського відділення інституту економіки АН УРСР, яке перетворилося у 1994 р. в Інститут регіональних досліджень, так і особистими науковими зацікавленнями його керівника М.І. Долішнього. Регіоналістичні аспекти до того ж не втрачали своєї актуальності, а нав-

111 Вовканыч Степан Иосифович. Информационный потенциал в системе управления научно-техническим прогрессом. Методологический аспект социально-экономического исследования. Дисс... д.э.н., 1992. – С. 4-5.

паки, набували щораз більшої практичної значущості в умовах формування національної економічної системи на ринкових засадах. У цих умовах співвідношення регіонального і загальнонаціонального розвитку значно ускладнюється порівняно з командно-директивною системою, розвиток якої здійснювався на основі команд, що надходять зверху.

Особливо негативно впливали командні методи управління на розвиток сільського господарства, який пов'язаний з природними умовами і через те вимагає творчого підходу. Очевидно, тим була обумовлена докторська дисертація В.І. Єлейка «Регіональні проблеми ефективного використання ресурсів сільськогосподарського виробництва на основі ринкових моделей економіки», яка виконана під керівництвом М.І. Долішнього. Дисертант і його науковий консультант виходили з того, що «в Україні давно назріла необхідність переведення сільського господарства на інтенсивний шлях розвитку, але в умовах командно-планового управління це було неможливо здійснити у зв'язку з відсутністю відповідних умов функціонування ринкової економіки, яка відриває широкі можливості для раціонального використання трудових, земельних і виробничих ресурсів»¹¹².

Враховуючи необхідність ринкових перетворень в аграрному секторі економіки, дисертант основну увагу зосередив на розробці економіко-математичних моделей розвитку сільськогосподарського виробництва в умовах його адаптації до ринкових механізмів. Проведений аналіз економіки сільського господарства засвідчив, що воно в розрізі регіону і окремих адміністративних районів має значні резерви для підвищення ефективності. Щоб повніше використати ці резерви, зроблений у дисертації висновок, потрібно «докорінно змінити господарські відносини, технологію й організацію виробництва», застосувати нові соціально-економічні механізми і мотиваційні цінності»¹¹³.

З таким висновком, очевидно, не можна не погодитися хоч би тому, що людські мотивації – найпотужніший механізм розвитку вироб-

112 Єлейко Василь Іванович. Проблеми ефективного використання ресурсів сільськогосподарського виробництва на основі ринкових моделей економіки (на прикладі Львівської області). Автореф. дис... д.е.н. – Львів, 1992. – С. 1.

113 Там само. – С. 28.

ництва. Їх не можна замінити ніякими технічними вдосконаленнями. Мотиваційні цінності трудової діяльності особливо себе реалізують в умовах приватновласницької, конкурентно-ринкової економіки.

Значною мірою ефективність соціальних мотивацій життєдіяльності людини визначається можливостями їх самореалізації, що, у свою чергу, залежить від розвитку соціальної інфраструктури. У тому контексті заслуговує виконана під керівництвом М.І. Долішнього кандидатська дисертація І.Ф. Коломійця «Соціальна інфраструктура регіону в умовах ринкових відносин». У ній справедливо відзначається, що «соціальна інфраструктура впливає на відтворення трудового потенціалу через формування фізичних, інтелектуальних здібностей людей до праці, визначає підвищення рівня освіти, кваліфікації, культури, здоров'я, покращання умов праці і побуту, організації відпочинку і побутового обслуговування»¹¹⁴.

Соціальна інфраструктура не тільки підвищує добробут населення, але вона розширює спектр його потреб, що, у свою чергу, стимулює людину до праці. Відзначене свідчить про те, що виробничі процеси і соціальні мотивації трудової діяльності тісно взаємопов'язані, їх потрібно розглядати у взаємодії. Цю вимогу підтверджують кандидатські й докторські дослідження, виконані під керівництвом М.І. Долішнього, для якого, як вже відзначалося, пріоритетними були людські цінності у їх багатовимірності.

На розвиток людського потенціалу спрямована докторська дисертація В.К. Євдокименка «Регіональна політика туризму (методологія формування, практика реалізації)», написання якої також відбулося під керівництвом М.І. Долішнього. Об'єктом дисертаційної роботи були рекреаційні ресурси Карпатського регіону, який займає важливе місце не тільки в системі національної економіки, але й у розв'язанні проблем євроінтеграції. Для того, до речі, туристична галузь, аналізу якої присвячена дисертація, є дуже придатним механізмом.

У тому контексті привертає увагу намагання дисертанта обґрунтувати методологію і організацію створення спеціальної економічної

114 Коломієць Ігор Федорович. Соціальна інфраструктура регіону в умовах розвитку ринкових відносин. Автореф. дис... к.е.н. – Львів, 1993. – С. 7.

зони туристсько-рекреаційного типу (СЕЗ «Буковина»)¹¹⁵. Обґрунтування доцільності створення спеціальної економічної зони в туристично-рекреаційній галузі в середині 90-х років XX ст. було справою доволі сміливою. Ні дисертанту, ні його науковому консультантові сміливості не бракувало. Вони були впевнені у правильності обраного напрямку. Моделювання розвитку СЕЗ узгоджувалася із моделями соціально-економічного розвитку України на 1996-2000 рр. На основі прогностичних економічних показників на період до 2010 р. у дисертації визначені перспективи діяльності туристично-рекреаційного комплексу України та Чернівецької області на період до 2010 р.

З метою реалізації прогностичних передбачень враховувались капітальні затрати, зокрема іноземні інвестиції, які, на жаль, тривалий час мляво вливалися в українську економіку. Однак стратегія залучення іноземних інвестицій в український рекреаційно-туристичний комплекс виявилася правильною, а на сучасному етапі для неї відкриваються сприятливі умови та можливості. Сказане стосується і підприємництва в аграрній економіці, яке під керівництвом М.І. Долішнього вивчав А.С. Даниленко. У дисертації «Підприємництво і сільська зайнятість (питання теорії і практики)» А.С. Даниленко зробив висновок про те, що «для розвитку підприємництва необхідне проведення обґрунтованої цілеспрямованої конструктивної державної політики взагалі і аграрної політики зокрема, яка б відповідала принципам ринкової трансформації економічної системи країни. Метою аграрної політики є формування реального власника і господаря на землі... Державна політика повинна бути спрямована безпосередньо на розширення підприємництва в сільській місцевості»¹¹⁶.

Розвиток підприємництва – це засіб підвищення ефективності сільського господарства і розширення сфери зайнятості у сільській місцевості. «Розширення підприємницької діяльності, – сказано в

115 Євдокименко Валерій Кирилович. Регіональна політика розвитку туризму (методологія формування, практика реалізації). Автореф. дис... д.е.н. – Львів, 1997. – С. 87.

116 Даниленко Анатолій Степанович. Підприємництво і сільська зайнятість (питання теорії і практики). Автореф. дис... к.е.н. – Львів, 1996. – С. 11.

дисертації, – впливає на формування сільської зайнятості. Створюються фермерські господарства, малі підприємства, кооперативи, розширюються функції села за рахунок нових, не пов’язаних із сільським господарством робочих місць»¹¹⁷.

Цей оптимістичний висновок суперечить песимізму прихильників колгоспно-радгоспної системи, які тоді, й навіть подекуди зараз, не можуть усвідомити того, що приватна власність, підприємництво, економічна свобода є потужними мотиваціями високоефективної праці. Без такої праці не можна вивести сільське господарство України на рівень сучасних ринкових вимог.

До речі, ця вимога стосується не тільки сільського господарства, але й інших секторів економіки. Переконає в тому докторська дисертація А.Ф. Мельник, присвячена розробці організаційно-економічного механізму розвитку територіального комплексу послуг в умовах формування ринкових відносин. Науковим консультантом дисертації був М.І. Долішній, який з комплексними утвореннями добре обізнаний ще з часів практично-господарської роботи. Під його, так би мовити, консультаційним впливом дисертація А.Ф. Мельник мала чітке організаційно-прикладне спрямування. У цьому легко переконатися, вчитуючись у висновки, зроблені на основі дисертаційного дослідження¹¹⁸.

Взагалі аналіз авторефератів кандидатських і докторських дисертацій, керівником або консультантом яких був М.І. Долішній, свідчить про відображення у них і світогляду наукового наставника. Сказане стосується і докторської дисертації Є.В. Крикавського «Формування економічного потенціалу підприємств на основі логістичних концепцій». У тому контексті потрібно відзначити, що застосування логістичних концепцій в економічних дослідженнях – це новий науковий напрям. Однак М.І. Долішній погодився бути консультантом дисертанта у цій галузі через те, що йому завжди, як вже відзначалося, імпонували нові наукові ідеї та підходи.

117 Там само. – С. 15.

118 Мельник Алла Федорівна. Організаційно-економічний механізм розвитку територіального комплексу послуг в умовах формування ринкових відносин. Автореф. дис... д.е.н. – Львів, 1997. – С. 32-36.

«Реформування діяльності підприємств, їх міжвиробничих стосунків при впровадженні концепцій логістики, – зробив висновок дисертант, – вимагає радикальних змін в системі менеджменту на підприємстві»¹¹⁹. Будучи організатором-новатором у сфері науки, М.І. Долішній не міг не погодитися із цим твердженням. Адже воно орієнтує на вдосконалення менеджменту в промисловому підприємстві на основі використання логістичних концепцій.

Наукова школа М.І. Долішнього формувалася починаючи з 80-х років ХХ ст., але особливо потужно проявився її потенціал на початку ХХІ ст. Про це яскраво свідчать тематика і проблематика докторських дисертацій, консультантом виконавців яких був М.І. Долішній. Так, у 2001 р. В.І. Павлов захистив докторську дисертацію «Політика регіонального розвитку в умовах ринкової трансформації (теоретико-методологічні аспекти та механізми реалізації)». М.І. Долішній був не тільки науковим консультантом дисертанта, а й науковим редактором майже усіх його наукових праць з проблем дисертаційного дослідження¹²⁰.

А втім, науково-редакційна діяльність М.І. Долішнього є органічною складовою його наукової школи. Вона заслуговує спеціального поцінування. Власне у тому переконує дослідна робота В.І. Павлова, на якій особливо потужно позначився редакторський хист М.І. Долішнього. До речі, він рельєфно виступає і в авторефераті докторської дисертації В.І. Павлова, концептуальні засади якої відповідають принципам, що культивуються у середовищі Львівської наукової школи з регіоналістики.

Деяко побічне щодо регіоналістик останньої займають докторські дослідження Є.Я. Палиги «Корпоративне управління виробництвом в умовах постприватизаційних відносин» (2002 р.) і П.Ю. Буряка «Теоретико-методологічні основи інтеграційних процесів у сфері підприємництва» (2003 р.). Правда, виконавці цих досліджень не

119 Крикавський Євген Васильович. Формування економічного потенціалу підприємств на основі логістичних концепцій. Автореф. дис... д.е.н. – Львів, 1997. – С. 4.

120 Павлов Володимир Іванович. Політика регіонального розвитку в умовах ринкової трансформації (теоретико-методологічні аспекти та механізми реалізації). Автореф. дис... д.е.н. – Львів, 2001. – С. 37-38.

обминули просторових аспектів розвитку підприємництва, що сприяло поглибленню теорії і концентрації практики в галузі регіональної політики.

Одним із важливих напрямів цієї політики є нарощування експортного потенціалу регіонів. Цій проблемі присвятив свою докторську дисертацію М.В. Жук, який дослідив економічні механізми посилення експортної орієнтації виробничо-ресурсного потенціалу Карпатського регіону. Вже говорилося, що М.І. Долішній був редактором видання «Українські Карпати» у чотирьох книгах. У тому зв'язку йому близьким було дисертаційне дослідження М.В. Жука, отож він погодився бути його консультантом.

Один із висновків, який випливає з проведеного аналізу, полягає у тому, що «концепція гірської політики повинна базуватися на тому, що економічний розвиток тут відрізняється від загальноприйнятих підходів і є основним стосовно основної мети: збереження традиційного способу життя, народних промислів, культурної самобутності, їх відгородження від процесу глобалізації»¹²¹.

Наведене узагальнення надто категоричне і трудне для реалізації, бо протистояти глобалізації, напевно, не вдасться. Що стосується збереження культурної ідентичності гірського населення Українських Карпат, то це справді завдання важливе і варте зусиль.

У тому контексті заслуговує на увагу докторська дисертація З.В. Герасимчук «Еколого-економічні основи формування та реалізації регіональної політики сталого розвитку (питання методології та методики)». Потрібно відзначити, що екологічна компонента завжди була притаманна Львівській науковій школі регіоналістики, яку очолює М.І. Долішній. Отже, не дивно, що він був науковим консультантом З.В. Герасимчук, яка своє дослідження пов'язала із принципами концепції сталого розвитку, що на сучасному етапі є вельми популярною серед економістів. У процесі дослідження дисертантка взяла до уваги те, що дієвим засобом реалізації регіональної політики, спрямованим

121 Жук Микола Васильович. Економічні механізми посилення експортної орієнтації виробничо-ресурсного потенціалу Карпатського регіону. Автореф. дис... д.е.н. – Львів, 2003. – С. 28.

на збалансування розвитку соціальної, економічної та екологічної сфер регіону», є «регіональні програми сталого розвитку»¹²².

Цей висновок спонукає регіони до більшої активності в галузі забезпечення збалансованого розвитку економіки і довкілля. Тому може сприяти і транскордонне співробітництво, стратегічні фактори якого дослідив польський вчений Роман Федан у дисертації «Стратегічні фактори організаційного транскордонного співробітництва регіонів Польщі та України». Виступивши науковим консультантом польського вченого, М.І. Долішній переконливо довів, що він є вченим з європейським іменем. До речі, вченим, який докладає багато зусиль для інтеграції української науки в європейський науковий простір. Звичайно, найлегше це підтвердити на прикладі співробітництва двох сусідніх держав – України і Польщі. Довіра польських дослідників до фаховості М.І. Долішнього є добрим знаком добросусідства, свідченням авторитету української економічної науки, який вдало відстоює академік М.І. Долішній.

Основним фактором розвитку регіонів, незалежно від їх державного підпорядкування, є людина з її потребами і мотиваціями. Цей символ наукової регіоналістики завжди сповідував М.І. Долішній, який був науковим консультантом Л.К. Семів при написанні докторської дисертації «Регіональна політика розвитку людських ресурсів в умовах трансформації економіки України» (2004 р.). Новаторський характер дослідження визначається перенесенням акцентів на інноваційність людського потенціалу, який нарощується на основі інноваційної культури. Тільки на такому ґрунті можна здійснити інноваційний розвиток, забезпечити конкурентоспроможність людських ресурсів і тим самим гідно включитися у загальноєвропейський інтеграційний процес»¹²³.

122 Герасимчук Зоряна Вікторівна. Еколого-економічні основи формування та реалізації регіональної політики сталого розвитку (питання методології та методики). Автореф. дис... д.е.н. – Львів, 2002. – С. 34.

123 Семів Любов Казимирівна. Регіональна політика розвитку людських ресурсів в умовах трансформації економіки України. Автореф. дис... д.е.н. – Львів, 2004. – С. 28.

Як вже зазначалося, тут немає змоги зіслатися на всі дослідження, що виконані під науковим керівництвом М.І. Долішнього, але із наведеного видно, як потужно виглядає наукова школа вченого, якими новаторськими науковими ідеями вона характеризується. Потенціал наукової школи М.І. Долішнього гідний подиву і наслідування. Вона – продукт тривалих зусиль і енергетики вченого, який дбає про розвиток вітчизняної і світової економічної науки.

Варте уваги те, що у науковій школі М.І. Долішнього провідне місце посідає наукова молодь, яка готує докторські й кандидатські дисертації. «Дехто з шанованих науковців, – розмірковує доктор економічних наук, професор Зоряна Герасимчук, – зневажливо ставиться до аспірантів: що може така «зелень» зробити солідного у науці» Чимало залежить від наукового керівника. В мене це був академік НАН України, директор Інституту регіональних досліджень НАН України Мар'ян Іванович Долішній, який створив наукову економічну школу на Волині. Це людина надзвичайно вимоглива, але з повагою та розумінням ставиться до проблем молоді з периферії, дає шанс заявити про себе в науці. Саме академік Долішній зателефонував мені і запитав: В докторантуру підеш? Я і зараз із задоволенням звертаюсь до нього за порадою»¹²⁴.

Так може сказати кожен, кому М.І. Долішній допоміг твердо стати на шлях науково-дослідного пошуку, в тому числі У.Я. Садова, яка під керівництвом академіка написала докторську дисертацію «Соціальна політика: питання методології, теорії, практики (регіональні аспекти)», в якій досліджуються теоретико-методологічне та методичне забезпечення регіональних програм соціальної політики в умовах інноваційного розвитку України. Розвиваючи положення концепції територіальної організації суспільства, а також обґрунтовуючи роль соціальної економіки у формуванні суспільної системи нового типу, докторантка пропонує власну методику комплексного аналізу регіональної соціальної політики, формулює засади темпології як нового перспективного напрямку наукових досліджень у царині регіональної соціальної економіки та політики, а також соціальної економіки

124 Дмитрієва Наталія. Чи престижно в Україні бути кандидатом наук? // Луцький Замок. – 2004. – 12 лютого. – № 7.

загалом, вказує на нові тенденції в організації часу населення України, що формуються під впливом нової так званої регіональної парадигми суспільного ринку, доходить висновку про необхідність розробки нової концепції соціальної організації праці в Україні, в основі якої б були ефективізація, гуманізація, інституціоналізація, а також новий територіальний поділ праці, обґрунтовує потребу формування і реалізації нової регіональної соціальної політики, а також механізмів її реалізації, які б мали на меті підвищення якості життя населення.

У тому ж напрямі здійснює дослідження співробітник ІРД Ольга Риндзак. Для проведення своїх досліджень к.е.н. Риндзак здобула президентський грант. З цього приводу вона сказала так: «Я дуже вдячна нашому директору академіку Мар'яну Івановичу Долішньому за ті плідні ідеї, які надихнули мене до цього проекту, за моральну і творчу підтримку, за можливість самореалізації наукової молоді. Для цього в Інституті є не лише фінансові стимули. Це і постійне намагання старших колег сприяти кар'єрному росту молодих науковців. Під час захисту дисертації ми не стикаємося з одноосібною роботою – можна звертатися до будь-кого з досвідчених учених і отримати вичерпну консультацію з необхідних питань. Адже в науці постійно потрібно відчувати інтелектуальну допомогу. На мій погляд, це найважливіший стимул для людини, яка хоче працювати»¹²⁵.

Можна, безумовно, навести ще свідчення молодих кандидатів і докторів економічних наук, які щиро вдячні своєму науковому керівникові й наставникові М.І. Долішньому. Ці признання – найкращі докази того потенціалу, яким володіє наукова школа вченого, її найцінніший скарб, бо що може бути ціннішим від вдячності людей за зроблене добро.

¹²⁵ Президентські гранти для молодих українців. – № 3-4, січень. – 2005. – С. 3.

ВИСНОВКИ

Проведений огляд життєвого і творчого шляху академіка НАН України М.І. Долішнього дозволяє зробити певні висновки, які виходять своєю значущістю з біографічної характеристики вченого. Ці висновки підтверджують не тільки природний таланти М.І. Долішнього, а передусім, його вольовий імператив. Він розвивався відповідно до настанов римського філософа Бенедикта своєму учневі Люцілію, якому радив невідпинно йти до вершини мети, а якщо, казав він, на дорозі трапляються провали і перешкоди, то, долаючи їх, швидше пройдеш намічений шлях. Так, здається, поступив М.І. Долішній, який мав велику мету – сягнути наукових вершин. І він успішно здійснив свій задум, для досягнення якого не шкодував ні часу, ні сил. Вперто і поступово, крок за кроком він підіймався на вершину знання, бо мав особливий цінний дар – постійно вчитися. Такого прагнення часто бракує обдарованим від природи особистостям, а тому вони марнотратно ставляться до свого таланту.

При вивченні творчості М.І. Долішнього складається враження, що він ніколи не зичив комусь зла, а якщо свербіла заздрість, то намагався вивершити свого конкурента. Це добра риса, що містить творчий внутрішній потенціал.

Дуже цінним у творчості вченого є зорієнтованість на новаторство в науці, господарській практиці, в усіх формах буття. Інноваційний порив – це постійна парадигма поведінки М.І. Долішнього, який власними зусиллями і підтримкою інших прокладав шлях новому в науці. Це стверджую на основі проведеного аналізу і Власних спостережень.

Завдяки інноваційній позиції світогляд вченого ніколи не виглядав застійним, він завжди був спрямований на підтримку молодих

талантів, на розширення спектра наукових пошуків. Завзяття і дух новаторства – це ті ознаки, що завжди приваблюватимуть усіх тих, кому доля дала змогу спілкуватися з М.І. Долішнім, який займає чільне місце у розвитку та організації економічної науки в її не тільки національних, але й європейських та світових вимірах. Звичайно, внесок М.І. Долішнього в економічну науку всебічно буде поціновано лише згодом. Що стосується сьогодення, то можна хіба що ствердити той факт, що ім'я М.І. Долішнього не може загубитися на небосхилі економічної науки, яку побажаємо і надалі розвивати та збагачувати.

СЛОВО ПРО М. ДОЛІШНЬОГО

На родинному осонні

Зачинаю пригадувати, скільки ж це років я знаю Мар'яна Івановича – і впливає цифра більш ніж поважна: п'ятдесят з лишком років.

У 1952 році став я студентом Українського поліграфічного ін-титуту, і наш гуртожиток розташовувався на початку вулиці Драгоманова. Тож з часом став помічати на цій же вулиці симпатичну жваву дівчину, з якою зустрічався і в інститутських коридорах – Лїду Долішню. Почали вітатися, перемовлятися і потроху снувалися й тісніші зв'язки.

Доля по своєму зводить і споріднює людей – і, отже, вийшло так, що з журналісткою Лідією Долішньою ми близькі друзі увесь цей окреслений час. Зазнайомився і з молодшою сестрою Надією – нині знаним психіатром, тоді звичайно ж, ще дівчиськом, метким і жартівливим. Мар'ян був студентом, також дотикалися спільними запитами.

У мене за плечима назбиралося кільканадцять років самотнього, відірваного від батьківської родини життя: фашистські табори, наші вже сталінські «фільтраційні» та трудові – з Донбасом, Камчаткою... Тож радо користувався гостинними запросинами і не раз бував у домі Долішніх на вулиці Глібова, де тоді жили. Якось благодатно висвічувалася для мене незбагненна аура родинного осоння, та щирість і привітність, які панували у цій родині.

Мене тішило й те, що поважний батько родини Іван Степанович вирізняв мене поміж молодими поетами. Мене й Дмитра Павличка. Після тих «літературних» розмов аж геть смачними видавалися незвичні для мене страви, якими незмінно частувала молодих гостей щедра Анна Петрівна.

Збереглися наші тісні зв'язки і пізніше – це вже коли сестри поодружувалися, Мар'ян також, а я тоді ще безквартирний чи «малоквартирний» скликав своїх гостей до просторішої квартири Лїди Долішньої. Бо й з її чоловіком Володимиром – істориком-аматором, ми зійшлися досить близько. А потім наспів і той час, коли син Надії Долішньої Олег, – відомий нині професор-кардіолог, став «моїм» лікарем.

Мар'ян Іванович за цей час став у науковому світі людиною аж геть примітною – відомий економіст, академік, директор Інституту регіональних досліджень, керівник Західного наукового центру Національної академії наук.

Як поет належу до гурту людей, далеких від проблем економіки. Але весь час стежу за науковою діяльністю у цій галузі мого ще із студентських лід доброго знайомого, власне, більше ніж знайомого, Мар'яна Долішнього і від душі радію його успіхам.

Мені приємно, коли у повідомленнях про серйозні наукові заходи, і то часто міжнародного масштабу, згадується і його прізвище, що ті чи інші проекти здійснюються за його поважної участі. І ще найголовніше – подібні до Мар'яна Івановича люди стають примітними у сфері піднесення нашої духовності, нашої культури і літератури.

Що ж до нього самого, то я мав можливість побачити і відчувити це особисто. Вже хотів би й завершити свій прочулений спогад – так щось забрунькувало в душі: певно, оте незмінно поетичне. То я таки додам ще кілька рядків до свого слова – але вже віршем, присвяченим одному із Долішніх – пану Мар'яну.

*Цей світ давно б, напевно, вимер,
Шугнув би в хаос, прірву, ніч, –
Коли б не душ високий вимір
Над непрогляддю протиріч.*

*Коли б не зоряність над морем,
Коли б не свічечка в пільмі, –
А так: живем, і лихо борем,
І вперто світимось самі!*

*І ловим подихи озонні
І вперті, трудимось щодень:
Бо ж наша хата – на осонні,
Для щастя, правди і пісень!*

Микола Петренко
член Національної Спілки письменників України

Державний комітет
зв'язку та інформатизації
України

У Р Я Д О В А Т Е Л Е Г Р А М А

Для нотаток адресата

Приймання <u>25/6</u> год. <u>14.03</u> хв.	Роб. місце _____	Адреса _____
Бланк № <u>347</u>	№ телеграми _____	

КИІВ 8/608 60 29/4 1631-

ВИША УРЯДОВА ВРУЧИТИ 01.05.05 Р М ЛЬВІВ ВУЛ МАТЕЙКА Ч
ЗАХІДНИЙ НАУКОВИЙ ЦЕНТР НАН УКРАЇНИ ДОЛІШНЬОМУ М І =

ШАНОВНИЙ МАР'ЯНЕ ІВАНОВИЧУ
ШИРО ВІТАЮ ВАС З ДНЕМ НАРОДЖЕННЯ ВШАНОВУЄМО ВАШ ВАГОМИЙ ВНЕСОК У
РОЗВИТОК ЕКОНОМІКИ РЕГІОНАЛІСТИКИ ТА НАУКОВО-ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ
ГАЛУЗІ ВАГОМИХ ЗДОБУТКІВ ВАМ У ПРАЦІ ШАСТЯ ЗДОРОВ'Я І ВСІЛЯКИХ
ГАРАЗДІВ НА ДОВГІ РОКИ З ПОВАГОМ=ГОЛОВА ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ
ВОЛОДИМИР ЛИТВИН-

Життя подарувало мені можливість плідно і приємно спілкуватися та співробітничати протягом більш 30 років з академіком НАН України Мар'яном Івановичем Долішнім. Основний період спілкування ми знаходилися в протилежних регіонах України – він у Львові, а я у Донецьку. Але нас поєднувало те, що ми були фаховими економістами, до початку дослідницької діяльності одержали практичний досвід: я на автомобільному заводі, він у планових органах. Як пізніше виявилося, ми навіть народжені в один день – 1-го травня з розривом на 11 років. І наші стосунки можна назвати братніми: я старший, а він молодший брат. Зараз вже можна сказати, що за час нашого знайомства мало життєвих кроків з певним інтервалом повторювалися.

Перше знайомство з Мар'яном Івановичем відбулося в першій половині 70-х років. Він працював в Львівській обласній плановій комісії, а я після роботи в Київському інституті народного господарства був заступником директора з наукової роботи Інституту економіки АН УРСР і відвідував Львів в зв'язку з існуванням Львівського відділення Інституту економіки АН УРСР.

В 1973 році я був призначений директором Інституту економіки промисловості АН УРСР (м. Донецьк), а Мар'ян Іванович у 1975 році очолив Львівське відділення ІЕ АН УРСР. І при певній тотожності наших світоглядних і освітніх інтересів нас поєднав дослідний інтерес до проблем економічного і соціального розвитку регіонів, які на той час були мало розроблені. При цьому наша увага була прикута до рушійної сили – регіональних проблем науково-технічного прогресу.

Цей напрямок підтримував і академік АН УРСР Ярослав Степанович Підстригач – директор Інституту прикладних проблем механіки і математики АН УРСР, який на той час був також головою Західного наукового центру АН УРСР. Яскравим плодом наших досліджень стала колективна монографія «Проблеми регіонального управління науково-технічним прогресом: теорія, методика, практика», яка була опублікована в Москві у видавництві «Наука» 1984 року.

Після цього наша творча співдружність з Мар'яном Івановичем продовжувалася. Результатами цієї співдружності слід назвати методику «Науково-методичні та організаційні основи формування систем територіального управління науково-технічним прогресом в областях Української РСР» (1982), моє редагування колективної монографії «Інтенсифікація – стратегії розвинутого соціалізму» (автори М.І. Долішній, С.М. Злупко, В.І. Жовтанецький), рецензування в журналі «Економіка України» М. Долішнім і С. Писаренко (1993, № 5) моєї монографії

«Регіональне та місцеве самоврядування» (1992), моя рецензія в журналі «Економіка промисловості» (2003, № 1) фундаментальної монографії колективу авторів інституту під керівництвом М.І. Долішнього «Регіональна політика: методологія, методи, практика» (Львів, 2001).

В жовтні 1994 р. на засіданні Президії НАН України була обговорена доповідь Інституту економіки промисловості НАН України «Про проект концепції державної регіональної політики в Україні», яка була в цілому схвалена. В обговоренні доповіді брав участь Мар'ян Іванович. Це обговорення мало певні позитивні результати. По-перше, подальші обговорення на конференціях, нарадах, в науковій літературі завершилося в травні 2001 року підписанням Указу Президента України «Про концепцію державної регіональної політики в Україні». По-друге, Львівське відділення Інституту економіки НАН України було перетворене в Інститут регіональних досліджень НАН України, директором якого був обраний Мар'ян Іванович. По-третє, було прийняте рішення про видання науково-практичного журналу «Регіональна економіка».

Продовження дослідження проблем регіональної політики забезпечило розробку необхідних методик для запровадження регіональної політики і Указом Президента України колектив розробників «за цикл робіт з проблем регіональної соціально-економічної політики» присуджена Державна премія України в галузі науки і техніки 2003 року. Першими серед колективу лауреатів цієї премії названо академіка НАН України М.І. Долішнього і академіка НАН України М.Г. Чумаченка.

І на закінчення про повтор життєвих кроків. В період праці в Інституті економіки промисловості НАН України мене було обрано членом-кореспондентом (1973), а потім академіком (1982) НАН України. Мар'ян Іванович був обраний пізніше членом-кореспондентом (1990) і академіком (1997) НАН України. Мені довелося керувати Інститутом економіки промисловості НАН України в Донецьку, Мар'ян Іванович керує Інститутом регіональних досліджень НАН України у Львові. Мене було призначено головою Донецького наукового центру НАН України і МОН України, Мар'яна Івановича – головою Західного наукового центру НАН України і МОН України.

Дякуючи Всевишньому наша співпраця і братерські стосунки з Мар'яном Івановичем успішно продовжуються. Від щирого серця бажаю міцного здоров'я і успіхів Мар'яну Івановичу в плідному керівництві Інститутом регіональних досліджень НАН України та Західним науковим центром НАН України та МОН України.

*Микола Григорович Чумаченко,
доктор економічних наук, професор, академік НАН України, почесний
директор Інституту економіки промисловості НАН України, лютий 2005 р.*

Долішній М.І. є відомим вченим-економістом і крупним організатором науки, який працює в системі Національної Академії наук України вже понад тридцять років. Особливо хотів би відзначити його діяльність в період після здобуття Україною незалежності, коли він повною мірою зміг проявити свої непересічні здібності.

Розуміючи важливу роль наукового забезпечення реформування управління розвитком регіонів України в умовах ринкових перетворень та державної незалежності, вирішенні питань інституційного, кадрового, інформаційного та іншого ресурсного забезпечення завдань та функцій влади на регіональному та місцевому рівнях, на початку 90-х років він виступив ініціатором створення Інституту регіональних досліджень НАН України. Завдяки наполегливій науковій та організаторській праці вченого та здобуткам очолюваного ним колективу, Інститут з провінційного відділення став провідною науковою установою НАН України з проблем регіональної політики та транскордонного співробітництва і в даний час виконує функції методологічного, науково-організаційного, координаційного центру та центру підготовки наукових кадрів з цієї проблематики в Україні. Академік М.І. Долішній очолює Наукову раду з питань регіональної соціально-економічної політики НАН України.

Під керівництвом М.І. Долішнього в Інституті регіональних досліджень НАН України створені відомі в державі наукові школи з проблем регіоналістики, розвитку підприємництва та промислового виробництва регіонів, транскордонного співробітництва та еколого-економічного розвитку суспільно-територіальних систем. Сформовано новий науковий напрям – дослідження проблем просторового розвитку та земельного планування.

Надзвичайно плідною та корисною є діяльність вченого з розвитку міжнародного наукового співробітництва з актуальних питань розвитку регіонів та активізації їх транскордонних зв'язків, що сприяє залученню львівської школи регіоналістики до міжнародних наукових процесів.

Про високий авторитет львівської школи регіоналістики, її внесок у вирішення проблем соціально-економічного розвитку регіонів свідчить присудження йому Державної премії України в галузі науки і техніки за 2003 р. за цикл робіт з проблем регіональної соціально-економічної політики.

Академік НАН України В.М. Геєць

Академіка М. Долішнього, якого я знаю вже не один десяток років. Говорячи про його наукові здобутки, хотів би відзначити, що його поява у Львівському відділенні Інституту економіки АН УРСР по суті означала формування нового наукового напрямку. Почавши з досліджень проблем трудових ресурсів, він в недовгому часі заявив про перспективність нового напрямку наукових досліджень – регіоналістики, яка сьогодні займає одне із чільних місць у вітчизняній економічній науці. Наслідком його наукових пошуків стало зміщення акцентів аналізу з матеріально-речових факторів економіки до людського чинника, що мало на цей час не тільки принципове методологічне, але й соціогуманістичне значення.

З'явилася низка його наукових праць, присвячених проблемі трудового потенціалу та оцінці його якості. Це були перші на теренах Союзу роботи, в яких у системному вигляді, з новаторськими підходами, проаналізовані якісні аспекти трудового потенціалу. З цього часу поняття «трудоий потенціал» міцно увійшло в науковий лексикон.

Оцінюючи творчий шлях вченого, дуже важливо вказати, що у його дослідженнях постійно була присутня регіональна парадигма. З утворенням Інституту регіональних досліджень НАН України епіцентром його наукових пошуків стала регіональна тематика, передусім пов'язана із людським потенціалом та соціально-економічним розвитком регіонів. З його ініціативи було розпочато й зrealізовано розробку теоретичних засад регіональної політики, розроблено механізми реалізації регіональної політики в умовах формування національної економіки. В основу цих досліджень покладено роботи сформованої ним наукової школи із регіоналістики. Наукова діяльність Інституту, який по суті перетворився у науково-дослідний центр з регіоналістики, на сучасному етапі здобула авторитет та широке визнання як в Україні, так й за її кордонами.

Від трудових ресурсів через трудовий потенціал і його якість до регіональних аспектів людського розвитку, від резервів праці до ринкових механізмів регулювання зайнятості, від соціального забезпечення до регіональної соціально-економічної політики – такі етапи творчої біографії вченого. Наукові здобутки вченого з проблем регіоналістики мають безумовно вагоме теоретичне значення і перспективу в євроінтеграційних процесах.

Академік НАН України А.А. Чухно

Писати про М.І. Долішнього місія з одного боку почесна, а з другого – дуже відповідальна, адже перед нами непересічна особистість, видатний вчений, крупний організатор економічної науки, керівник інституту, носій української державницької ідеї, патріот, вірний син своєї батьківщини, який має незаперечні заслуги перед своїм народом.

Історична пам'ять повертає нас до 1980 року, коли відбулася перша зустріч з професором, а нині академіком НАН України М.І. Долішнім. З його власної ініціативи та завдяки неприродним зусиллям йому вдалося вперше організувати зустріч вчених Львівського відділення інституту економіки з партійно-господарським активом Закарпатської області, на якій він на протязі майже години аргументовано переконував керівництво області в тому, що подальший соціально-економічний розвиток Закарпаття неминуче пов'язаний з розвитком науки. Тоді чітко простежувалася його вихідна позиція – йти до аналізу економіки не від букви, а від реального життя, ув'язуючи теорію з практикою. В числі перших вчених-економістів він чітко окреслив пріоритетні сфери розвитку економіки регіону, наявні ресурси та можливості їх ефективного задіяння, необхідність розробки цільових комплексних програм по ключових проблемах соціального розвитку області та підготовку науковців із числа перспективних місцевих кадрів. Не є таємницею, що багато хто із присутніх мало вірив у можливості вирішення окресленого кола проблем. Однак життя розпорядилося по іншому. Переломною віхою стало проведення в 1982 році в м. Ужгороді науково-практичної конференції з проблем розвитку рекреації. У своїй доповіді він неодноразово акцентував на тому, що розвиток рекреаційної індустрії в області не має альтернативи, оскільки саме тут регіон може реалізувати для себе абсолютні і порівняні переваги, вирішити проблему зайнятості сільського населення, що покращить життя горян. Сьогодення підтвердило цю істину.

За його ініціативи було розроблено ряд важливих для регіону цільових комплексних програм, які відіграли важливу роль у подальшому розвитку області. Він один із перших ініціював створення в області і забезпечив науковий супровід вільної економічної зони, яка сьогодні ефективно функціонує. В 1999 році за його безпосередньої участі було укладено угоду між мерією м. Ужгорода та Інститутом регіональних досліджень про наукове забезпечення реструктуризації економіки міста. В цьому ж році вперше в історії Закарпаття за його наполегливих зусиль в м. Ужгороді

відбулося виїзне засідання секції Відділення економіки НАН України, яке багатоманітне в чому в подальшому визначило пріоритети економічного розвитку області.

Сьогодні його знання і думки спрямовані на формування ефективної моделі транскордонного співробітництва Закарпаття з сусідніми країнами, виведення із депресивного стану окремих гірських населених пунктів, забезпечення наукових підходів до регулювання масової трудової міграції, формування ефективних механізмів адаптації регіонального господарства до ринкових умов.

Розуміючи, що вирішення складних економічних завдань неможливе без наукового супроводу, М.І. Долішній в складних умовах провів титанічну роботу з організації регіональних соціально-економічних досліджень. Не менш плідною є його діяльність на ниві підготовки для області наукових кадрів. Під його безпосереднім керівництвом захистили докторські дисертації і стали професорами М. Бойко, М. Лендел, М. Пітюлич, В. Мікловда, якого у 2000 році обрано членом-кореспондентом НАН України, які з гордістю вважають себе його учнями. М.І. Долішній підготував для області більше 20 кандидатів наук, домігся відкриття на економічному факультеті спеціалізованої ради по захисту кандидатських дисертацій, є членом редакційної колегії наукового вісника Ужгородського національного університету, тісно співпрацює з науковими закладами області.

Діяльність М.І. Долішнього протікає в епоху бурхливих перемін, які звичайно не могли не вплинути не органічно притаманні йому духовні засади і принципи, з яких бере свій початок ця духовність. Що сформувало її, допомогло зберегти на протязі всього життя? Однозначної відповіді на це питання немає. Можна лише додати, що джерела духовних і моральних принципів, внутрішня краса і культура поведінки були закладені ним із розуміння закономірностей розвитку людського суспільства, а відтак і своя роль і відповідальність перед ним. Очевидно це розуміння і визначає мотиви і логіку дій М.І. Долішнього, дає йому імпульси до активної і плідної праці на благо свого народу.

*Член-кореспондент НАН України,
д. е. н., професор
д. е. н., професор*

*Мікловда В.П.
Пітюлич М.І.*

До збірника
"На шляху до Великої науки"

Координатор прикладної науки Західного регіону

Справді, шлях до великої науки академіка НАН України одного з ініціаторів створення Академії економічних наук України, Мар'яна Івановича Долішного не був готовою стовповою дорогою, – він торував його сам, вперто, наполегливо, самовіддано і невтомно.

Його прізвище мені стало знайомим ще у 70-ті роки у зв'язку з виходом у світ його праць у сфері організації комплексного управління якістю продукції. Ця проблематика тоді була дуже актуальною. В силу цих обставин до певної міри тоді навіть модним стало захоплення нею адміністративних керівників і науковців.

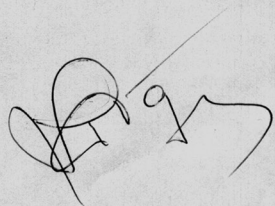
У цей час я теж працював над проблемами управління якістю обслуговування. Ще тоді він подав мені руку допомоги і підтримки. Необхідно сказати, що результати моїх досліджень справді базувалися на його працях. Вже потім при його безпосередній підтримці захистив докторську дисертацію нині ми тісно співпрацюємо і підтримуємо дружні та ділові стосунки. Я вдячний долі, що звела мене з цією великою Людиною щедрої і щирої душі, доброго серця і благородних покликань.

Переконаливо можу стверджувати, що сучасний світ прикладної науки Західного регіону формувався і формується під його керівництвом і за його безпосередньої участі. З ініціативи М.І.Долішного створено інститут Регіональних досліджень НАН України. Перехоплена нині від Ігоря Рафаїловича Юхновського колишнього керівника Західного Центру НАН України естафета, впевнено і цілеспрямовано прямує у ХХІ століття.

Заклади та інституції, які очолює Мар'ян Іванович, у ці дні відзначають свої ювілеї. У цьому зв'язку хочеться побажати йому особисто закладам, які він очолює, нових творчих здобутків і досягнень, а членам наукових колективів і їх родинам – міцного здоров'я, достатку. Хай помаранчеві промені нового сонця, що сходить над Україною, будуть лагідними і завжди зіграють Ваші серця.

З повагою Богдан Андрушків –

*Голова Тернопільської обласної ради профспілок,
заслужений діяч науки і техніки України, д.е.н.,
професор, Президент Тернопільського інституту
соціальних та інформаційних технологій*

НАРОДНИЙ ДЕПУТАТ УКРАЇНИ

**Директору
Інституту регіональних
досліджень НАН України,
доктору економічних наук,
професору, академіку НАНУ
ДОЛІШНЬОМУ М.І.**

Вельмишановний Мар'яне Івановичу!

Щиро вдячний Інституту регіональних досліджень НАН України і особисто Вам, вельмишановний Мар'яне Івановичу, за неоціненний вклад і сприяння розвитку вітчизняної еколого-економічної науки! Саме під Вашим керівництвом в Інституті регіональних досліджень ведуться постійні роботи над розробкою нових форм раціонального лісокористування, системного підходу до формування нової стратегії функціонування лісогосподарського комплексу в гірських умовах, відтворення корисних властивостей гірських лісових екосистем. Все це безумовно сприяє збереженню і відтворенню природних багатств Карпатського краю!

Дорогий Мар'яне Івановичу!

Сердечно бажаю Вам подальших успіхів на науковій ниві, нових творчих звершень і досягнень! Щиросердно зичу Вам та науковому колективу Інституту регіональних досліджень НАН України довгих років життя, здоров'я, щастя і родинного благополуччя, наукового визнання і процвітання, нових досягнень і творчих здобутків на благо нашої України!

**З глибокою повагою,
Народний депутат України,
кандидат економічних наук,
Заслужений лісівник України**

В.І. Самоплавський

**МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО
СЕРЕДОВИЩА УКРАЇНИ**

08835 м.Київ - 25, вул. Урманська, 35
телефон 236-31-00, факс 236-31-87

исходное 2004 р.

№ _____
від _____

**Директору Інституту регіональних
досліджень НАН України, доктору
економічних наук, професору, академіку НАН
України ДОЛІШНЬОМУ М.І.**

**Вельмишановний Мар'яне Івановичу!
Дорогий вчителю!**

Безмежно вдячний долі за зустріч з рідним Інститутом і з Вами особисто, Ви відіграли неоціненно велику роль в моєму житті. Інститут регіональних жень став моєю другою Альма-матер, а Ви, вельмишановний Мар'яне ичу, завжди були і будете для мене прикладом для наслідування: мудрим ем, вимогливим наставником, добрим другом і щирим порадиником. Саме з легкої руки я увійшов до храму науки, і саме Вам я завдячую своїм зленням як вченого, творчими і науковими здобутками й досягненнями.

час свого існування Інститут регіональних досліджень НАН України зав цілу плеяду видатних і талановитих учених - теоретиків, практиків, в. Під Вашим керівництвом вчені Інституту продовжують розробку ьних наукових напрямів в галузі регіональної економіки, сталого розвитку і ьного використання природних ресурсів Карпатського регіону, стають ами наукових шкіл, сприяючи таким чином утвердженню творчих ідей ю наукового центру Національної академії наук України.

я багатьох з них саме Ви, дорогий Мар'яне Івановичу, стали вчителем і м батьком, і я безмежно гордий тим, що теж: можу сказати: „я є учнем 'школи Мар'яна Долішнього"!

ехай Господь оберігає Вас і посилає багаті і благі літа!

либокою повагою,
дячний Вам учень,

риший заступник Міністра
інприроди України,
ктор економічних наук,
юфесор, академік УААН

О.І. Фурдичко

Любов Шевчук

Мар'янові Долішньому

Ми зібралися Вас привітати,
А зробити це прагнем в любові
Разом хочемо Вам побажати,
Як козак, щоб були Ви здорові.
Нехай діти завжди Вас чекають
У родинному теплому колі,
Добрі люди нехай поважають.
Опліч з друзями викуйте волю
Любій неньці своїй Україні
І найкращій у світі державі.
Шану люди плекають Вам нині,
Ну а завтра примножиться слава.
Окрім того, бажаєм удачі,
Море квітів і море любові,
У роботі завзяття й віддачі,
Світла ясного в кожному слові!
Ласки Вам від жіночого роду,
А мужчини хай щиро бажають
Вам поваги від всього народу!
А всі друзі Вас ще раз вітають!

